

ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ ๒๐

จดหมายเหตุเรื่องทางไมตรีในระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงยี่ปุ่น

ขุนจินตาสหกิจ สม้าย ธนะสิริ

แปลจากภาษาอังกฤษ ของเซอร์ เออเนสท์ ซาเตา

พิมพ์ในงานปลงศพ นางสาวล่อม สิบบุญเรือง

๕ ๘
เมือขวอก พ.ศ. ๒๔๖๓

TUDC

พิมพ์ที่โรงพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์

22/04/2563

(ผ.ท.บ.)

นางสาวล่อม สืบบุญเรือง

เกิดวันพฤหัสบดี ที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๖

ถึงแก่กรรมวันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

TUDC อายุ ๒๖ ปี กับ ๓๘ วัน

22/04/2563

คำนำ

ขุนจินตาคัททิก อดม้าย ชนะสิริ ประสงค์จะสร้างหนังสือเป็น
อนุสาวรีย์ไว้อาโดยในนางสาวดม่อม ต้มบุญเรือง ซึ่งมรณภัยได้
พรากไปเสียในเวลา ที่กล่าวมาแล้วนั้นไว้แล้ว ได้มาหาภาซาพเจ้า
ให้ช่วยแนะนำเรื่องหนังสือ ซึ่งควรจะสอบสวน เพราะจะใคร่
ให้เป็น เรื่องเนื่องใน พงษาวดาร ทางไมตรีในระหว่างไทย กับ ยี่ปุ่น
ให้ เข้าชุดกับ หนังสือ พงษาวดาร ยี่ปุ่น ซึ่ง นางสาวดม่อมได้ แต่งไว้
ผเอิญซาพเจ้ามีหนังสือ ซึ่งเห็นว่าตรงหรือใกล้เคียงกับความประสงค์ของ
ขุนจินตาคัททิกอยู่เรื่อง ๑ คือจดหมายเหตุเรื่องไทยกับยี่ปุ่นเป็น
ไมตรีกันครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี หนังสือนี้ เซอร์เออร์
เนลต์ สาคา ซึ่งเคยเป็น ราชทูตอังกฤษ อยู่ในกรุงเทพฯ เป็นผู้
ชำนาญภาษายี่ปุ่น ด้วยเคยเป็นเดชานุกรการสถานทูตอังกฤษอยู่ใน
ประเทศยี่ปุ่นชานาน ได้ค้นจดหมายเหตุยี่ปุ่นแปลเรียบเรียงไว้
เป็นภาษาอังกฤษ มีจนล้าเนาพระราชดำล้นแด่คฤภออักษรทมิฬไปมา
ถึงกันในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ แผ่นดินสมเด็จพระเจ้า
ทรงธรรม แดแผ่นดินสมเด็จพระเชษฐาธิราช หนังสือเรื่องนึ่ง
หาผู้ใคร่ได้แปลเป็นภาษาไทยให้ตัดออกเรื่องไม่ ซ้ำพเจ้าจึงแนะ
นำให้ขุนจินตาคัททิกแปลหนังสือเรื่องดังกล่าวนี้

บัดนี้ขุนจินตาคัททิก แปลหนังสือนี้เสร็จแล้ว มีความ

ประสงค์จะให้ หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร โฆษณา แด

ขอให้ข้าพเจ้าทำคำนำให้ด้วย ความทั้ง ๒ ข้อข้าพเจ้าเห็นว่าพอ
จะให้ส่งมประสงค์ได้ ด้วยเรื่องอย่างนี้อยู่ในพวกหนังสือซึ่งหอ
พระสมุดฯ จัดการแปลแต่พิมพ์อยู่เนื่อง ๆ แล้วหอพระสมุดฯ ก็ได้
แนะนำให้ขุนจินตางฯ แปลหนังสือเรื่องนิตย เพราะฉะนั้นจึงอนุญาต
ให้โฆษณาในนามของหอพระสมุดฯ ขیرญาณสำหรับพระนคร

ส่วนคำนำสำหรับหนังสือเรื่องนิตย ความข้ออื่นก็ได้กล่าวปรากฏ
อยู่แล้ว อยากจะชี้แจงเรื่องการแปลจดหมายเหตุเก่า ซึ่งฝรั่ง
ได้แต่งว่าด้วยเมืองไทยไว้แต่โบราณเพิ่มเติมอีกสักหน่อย ด้วย
หนังสือเจ้าพวกนิตยมีออกหลายเรื่อง ตั้งแต่อดีตเพียงนักเขียนชน
ใหม่ซึ่งใจรักทางโบราณคดี เช่นขุนจินตาสหกิจ นิตยให้ตายคน
แต่บางคน ยังไม่กล้าแปล หรือแต่ง หนังสือทางโบราณคดีตามใจรัก
ด้วยคิดเห็นไปว่ายากบ้างแต่เกรงจะถูกคิดเขียนบ้าง นักเขียนเหต่า
นิตย หรือผู้อื่นก็ เมื่อได้หนังสือเล่มนี้ไปอ่าน แม้จะพบความ
บกพร่องบ้างอย่างไร ก็คงจะต้องชมความอุสาหะแต่ชอบใจขุน
จินตาสหกิจ ซึ่งแปลหนังสือเรื่องนิตยออกให้ได้อ่านกันในภาษาไทย
เห็นจะไม่มีใครยกเอาความบกพร่องนั้นไปโดยธรรมดาที่เขียน
ดั่งข้างประโยชน์ที่ขุนจินตาสหกิจได้ทำให้เกิดขึ้น ความข้อนี้ควร
เป็นนิตยนอกตำราให้ให้นักเรียนสอนชนชนครันคร้าม ช่วยกันแปลแต่
แต่งหนังสือเรื่องโบราณคดีให้มากขึ้นอีก ก็จะเกิดประโยชน์ในทาง
ความรู้ยิ่งขึ้นไป ส่วนผู้ที่ได้ทราบเรื่องประวัติว่าขุนจินตาสหกิจ

ได้กล่าวฉันกับนางดาวดม่อม ตีบุยเรือง แดทงตองมีฉันทอชยาไครย
อันสมควรจะร่วมทุกข์ด้วยกัน แต่มามรณภัยพรากเสียมีทนต์ที่จะ
ทำการวิวาทะมกคตตงน ก็ยอมจะพากันรู้ สักส่งสารทอหน้าไม้
เว้นค้ว คงอนุโมทนาในกรทชุนจินดาตหกิจสร้างหนงต้อเรืองน
ด้วยกันทุกคน

ทำ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๓

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๕๖๓

เจ้าพนักงานหอสมุด

คำ ปราบก ของผู้แปล

ด้วยข้าพเจ้า มีความปราถนา ที่จะพิมพ์หนังสือ สักเรื่องหนึ่ง เพื่อไว้อาศัยในทางสาวตม่อม สืบบุญเรื่อง ที่ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๒ แต่เพื่อแจกเป็นที่ระลึกในการปลงศพ ซึ่งจะได้กระทำในวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ หนังสือที่จะพิมพ์ ชนนัน ได้กำหนดใจไว้ว่าจะเลือกหาหนังสือที่อยู่ในจำพวกโบราณคดี แต่ถ้ายังมีโอกาศที่จะได้หนังสือ ซึ่งเป็นเชิงรำพรรณทางตำนานของประเทศสยามกับยิบูนด้วยก็ยิ่งดี เพราะจะได้ อยู่ในประเภทเดียวกับพงษาวดารยิบูน ซึ่งผู้ตายค้นหามาได้จากประเทศยิบูน ขณะไปตาดอากาศกับบิดาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ แต่ได้แปลออกจำหน่ายแจกแพร่หลายมาแต่ฉนั้น ตามพงษาวดารที่ผู้ตายแปลไว้ หม่อมชอบความไม่สู้จะพิสดารถึงความเกี่ยวของระหว่างยิบูนกับไทย ปราบกแต่เพียงว่า ยิบูนได้เริ่มการค้าขาย กับต่างประเทศเมื่อศกนั้นศกนั้น แต่ถ้าวถึงยามาตามากมาชานักรบของยิบูนคนหนึ่งว่า ได้เข้ามาในประเทศไทย แต่ถวายตัวรับราชการในพระเจ้าแผ่นดินสยาม จนได้รับความคิดความชอบจนเป็นตำแหน่งท่าน

ข้าพเจ้าจึงได้ ไปเฝ้าพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระตำรงราชนุภาพสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ กราบทูลแต่ถึงความประสงค์นี้ให้ทรงทราบใตฝ่าพระบาทตั้งแต่ต้นจนตลอด พระองค์ทรงพระเมตตาตรมรับสั่งแก่ข้าพเจ้าด้วยว่า หนังสือชนิดที่ข้าพเจ้าประสงค์นี้ เชอเออเนลต์ซาเตา ที่เคยมาเป็นราชทูตอังกฤษในประเทศไทย สยาม ได้เรียบเรียงขึ้นไว้เป็นภาษาอังกฤษมีอยู่ ชื่อว่า "ทาง

พระราชไมตรีระหว่างไทยกับยูนัน พระองค์ท่านมีฉบับ แต่ได้
เคยทรงแปลเฉพาะพระราชดำรัสบางฉบับ ได้ประทานหนังสือ
ให้ข้าพเจ้าดู ข้าพเจ้ารู้สึกพอใจในหนังสือเล่มนั้นมาก จึงได้
กราบทูลขอประทานมาแปลส่วนที่เหลือต่อไป แต่ขอประทาน
พระอนุญาตที่จะพิมพ์แจกในงานปลงศพนี้ด้วย พระเจ้าบรมวงศ์
เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพก็โปรดประทานพระอนุญาต แต่
ทรงได้ทรงพระเมตตา รับเป็นพระธุระในการ ตรวจแก้คำแปล ของ
ข้าพเจ้าจนตลอด แต่ทรงทำอธิบายหมายเดชประทานด้วย ทรง
พระเดชพระคุณเป็นอันเกินกว่าหาที่สุดมิได้ แลนับว่าได้ทรงยัง
ประโยชน์ ให้ถึงผู้ตาย สัมกับที่ได้ เคยทรงพระเมตตา มาแต่ก่อน
นี้ด้วย

ในที่สุดข้าพเจ้าขอขอบพระเดช พระคุณ เสด็จเจ้าภานายก หอ
พระสมุดวชิรญาณอีกครั้งหนึ่ง แต่ขอขอบใจพระอนุบาลพายัพกิจ
และชนสัการสันหัต ผู้ซึ่งได้ช่วยเหลือแก้ไขตกเติมคำแปลเมื่อ
ก่อนจะนำขึ้นถวายเสด็จเจ้าภานายก แต่ขอขอบคุณนายเชียวอยู่ดั่ง
ตั้งบุญเรือง เจ้าของโรงพิมพ์จีนไนส์ยามวารค์พท์ บิดาของผู้ตาย ที่
เป็นผู้จุดพิมพ์หนังสือนี้

ขุนจินดาสิทธิ

ถนนพระราชดำเนินนอก

จังหวัด พระนคร

TUDC

22/04/2563

วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

สารบาณ

คำชี้แจงของเซอร์เออเนสต์ ซาเตาผู้แต่ง	หน้า	๑
ความเบื้องต้น	„	๕
อักษรศาสตร์ของไซคุนอียะระตุ ถวายพระเจ้ากรุงสยาม	„	๑๒
ศุภอักษรหนัดะมะระตุมิ ถึงราชเสวกแห่งกรุงสยาม	„	๑๓
อักษรศาสตร์ของไซคุน ถึงพระเจ้ากรุงสยาม	„	๑๕
ศุภอักษรหนัดะโกตุเกโนตุเกฟูจิวารานะมะระตุมิถึง ออกญาพระคตัง	„	๑๖
ศุภอักษรออกพระเจ้าจุฬา ถึงเจ้าเมืองนากาซากิ	„	๒๒
ศุภอักษรออกญาศรีธรรมราช ถึงหนัดะมะระตุมิ	„	๒๔
พระราชศาสตร์ของพระเจ้าทรงธรรม ถึงพระเจ้ากรุงยบุน	„	๒๖
อักษรศาสตร์ของไซคุน ถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา	„	๒๗
หนังสือคณะเสนาบดียบุน ตอบศุภอักษรออกญาพระคตัง	„	๓๐
หนังสือยามาดานากามาซา ถึงคอยโตนิกัตสุ	„	๓๓
หนังสือหนัดะโกตุเกแตคอยโอเยคอบยามาดานากามาซา	„	๓๒
พระราชศาสตร์พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ถึงพระเจ้ากรุงยบุน	„	๓๕
อักษรศาสตร์ของไซคุนมิโนโมโตฮิตะคาตา ตอบพระราชศาสตร์ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา	„	๓๗
หนังสือออกญาศรีธรรมราช ถึงสะโกอุทานะกามิ	„	๓๘

๒

หนังสือพิจวาราตาดายอคาโนกามิ ถึงออกญาพระคลัง	หน้า	๔๐
หนังสือออกญาศรีธรรมราช ถึงคอยโตฉิกัดส์	,,	๔๒
หนังสือคอยโตฉิกัดส์ คอบออกญาพระคลัง	,,	๔๒
หนังสืออิตะกุระสึโจ คอบออกญาพระคลัง	,,	๔๓
หนังสือมะกินโนบุะริ ถึงออกญาพระคลัง	,,	๔๕
ศุภอักษรออกญาพระคลัง ถึงสะไกตาดาย	,,	๔๗
หนังสือสะไกตาดาย คอบออกญาพระคลัง	,,	๕๑
หนังสือโฮเยโนกามิพิจวารา ถึงออกญาพระคลัง	,,	๕๒
พระราชสาส์นพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ถึงไซคุน	,,	๕๕
อักษรสาส์นไซคุน ถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา	,,	๕๗
ศุภอักษรเสนาบดีกรมท่า ถึงสะไกตาดาย	,,	๖๐
หนังสือสะไกตาดายแดคอยโตฉิกัดส์ ถึงเสนาบดีกรมท่า	,,	๖๒
หนังสืออิตะกุระนิเคมุเน ถึงออกญาพระคลัง	,,	๖๓
หนังสือยามาดานากามาซา ถึงขุนนางในสะไกตาดาย	,,	๖๕
หนังสือสะไกตาดาย ถึงยามาดานากามาซา	,,	๖๗
ฉันทิตชาวฮอลันดาจดว่าถึงเหตุที่ยมุ่นกับสยามขาดไมตรี	,,	๖๘
ยมุ่นก่อการกำเริบเข้าโจมตีพระราชวัง แดจับพระเจ้ากรุง		
ศรีอยุธยา	,,	๗๑
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงปลุกษาโทษยมุ่น แดลง		
พระราชอาญา	,,	๗๒

ค

เจ้าฟ้าไชยให้ทูตจําทูตพระราชดำณไปยังกรุงนากาซากิ	หน้า	๗๓
หนังสือออกญาพระคตง ถึงขุนนางในพระเจ้ากรุงยี่ปุ่น	,,	๗๔
สินค้าในประเทศยี่ปุ่น ซึ่งไทยเคยไปซื้อ	,,	๗๖
ยี่ปุ่นออกประกาศห้ามมิให้ ไทยไปมาค้าขายในยี่ปุ่น	,,	๗๗
ยี่ปุ่นประมาณ ๕๐๐ คนสมัครเข้าเป็นทหารอาสารบกับพม่า		
แถดาว	,,	๗๘
จดหมายเหตุของพลบริดชาวอังกฤษที่เคยอยู่ในเมือง		
ปัตตาน	,,	๘๐
ยี่ปุ่นประมาณ ๕๐๐ คนพากันเข้าไปยังท้องสนามหลวง		
เพื่อจับพระเจ้าทรงธรรม	,,	๘๒
พระเจ้ากรุงกัมพูชามีอักษรดำณถึงอียะระตุกต่าง ไทย		
พอกายบุน	,,	๘๓
ยี่ปุ่นเกิดวิวาทกับนายห้างฝรั่งในกรุงศรีอยุธยา	,,	๘๕
ข้าเถอียี่ปุ่นออกประกาศห้ามชาวต่างประเทศไม่ให้เข้าไปซื้อ		
ทาสชายหญิงส่งออกนอกประเทศ	,,	๘๖
ยามาดาคิจายิมอนนากามาซาเข้ามาอยู่ในประเทศสยาม	,,	๘๘
เรื่องออกญาเสนาภิมุข (ยามาดา) กับโอินบุตรเมือต้น		
แผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม (ในหนังสือทูโกอิจิราน)	,,	๘๙
เรื่องของวันวลิตพรรณาถึงยามาดานากามาซา		
(ออกญาเสนาภิมุข.)	,,	๙๐๓

เรื่องของสปริงเกิดพรรณาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง แผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม	๑๑ ๓๒๙
ความในพระราชพงษาวดารของประเทศไทยเมื่อต้น แผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม	หน้า ๓๓๐
เหตุ ๓ ประการที่ประเทศไทยต้องขาดทางพระราชไมตรี กับประเทศยี่ปุ่น	๑๑ ๓๓๔
ยี่ปุ่นพอใจนับถือกฤศคตส์วณ	๑๑ ๓๓๖
คุณหญิงวิษเยนทร์ (คอนด์แตนไคน์ฟอดคอน) เป็นบิดาของ ชาวยี่ปุ่นถือกฤศคตส์วณ	๑๑ ๓๓๗

สำนักหอสมุด

คำชี้แจง

ของ เซอ เออ เนสต์ ชาเตา ผู้แต่ง

ระหว่างร้อยบทยบทยมาแล้วนับ จำเดิมแต่เพื่อแนมแนมเดบีน
โคพบประเทศยิบูน แต่ประจวบกับเวลาที่ชาวต่างประเทศ เริ่มรู้จัก
ยิบูนเมื่อ ค. ศ. ๑๖๓๖ (ตรงกับชวดจุดศักราช ๙๙๙ พ. ศ. ๒๓๗๙)
ชนชาวยิบูน ต่างก็ตั้งถิ่นฐานเดิม ซึ่งเคยเป็น คนมีใจคับแคบไม่คบค้า
กับใคร แล้วแต่กระทำตนเป็นคนกว้างขวางชยิบชยายแผ่อานา
เขตการไปมาของคนให้ เกิดขึ้น จนถึงแต่นานาประเทศซึ่งอยู่
แถบทิศตะวันตกของยุโรป

เมื่อ ค. ศ. ๑๕๘๒ (ตรงกับมะเมียจุดศักราช ๙๔๕ พ. ศ. ๒๓๒๕)
ประเทศยิบูนได้ แต่งทูตในความคุ้มครองของ พวกมิชซังให้ จำ ทูต
อักษรแล้วส่งไป เจริญทางพระราชไมตรีต่อพระเจ้าฟิลิปที่ ๒ และพระ
ดั่งฆราชา (โป๊ป) ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจดีที่ชาติอยู่ในสมัยนั้น ครั้น
ต่อมาอีก ๓๐ ปี ค. ศ. ๑๖๑๒ (ตรงกับชวดจุดศักราช ๙๗๔ พ. ศ.
๒๓๕๕) ในรัชกาลของพระเจ้าฟิลิปที่ ๒ หะจิกโรกายิมอนได้
เป็นทูตออกไปอีกครั้งหนึ่ง ก็ได้รับความต้อนรับเป็นอย่างดี

ด้วยเหตุที่ ยิบูนได้ กระทำ ความคุ้นเคย กับต่าง ชาติ เช่น
บรรดาพ่อค้าวานิชย์ของยิบูนในโอซากา ฮิราโด และนาทซากิ ก็

พากัน ขวนขวาย เขาเรือออก บรรทุกสินค้าไปเที่ยว ขายย่งที่ ต่าง ๆ
 เช่นเมืองญวน ตังเกีย เขมร ลยาม เกาะฟอโมซา เกาะพิลิปไปน^๑
 แดแหลมมลายูเป็นต้น ชาวญี่ปุ่นบางเหล่าที่เสวยชาญทางเรือ
 ก็พากันเขารบจ้างเป็นกะดาด^๒เดินเรือของชาวต่างประเทศเที่ยวค้าขาย
 ตามท่าเรือต่าง ๆ แต่บางดาก็เดินตรงไปตรงมาทางประเทศอังกฤษ
 ฝ่ายพวก ทมิฬ^๓ในทาง เป็นนักรบ ก็เขารบจ้างเป็นทหารประจำการ
 ของฮอลันดาในมาคัสซาแดแอมบอยนา จนปรากฏชื่อเลื่องชื่อนเมื่อ
 ครั้น ฮอลันดา จับกุมเจ้าเมืองไต้หวัน พวกนักรบเหล่านั้นได้ แต้คง
 ความองอาจกล้าหาญอาสาเข้าใช้เด^๔ให้กดจับจนดำเร^๕

บรรดาเรือใบของญี่ปุ่นซึ่งพอจะใช้เดินค้าขายทาง ทะเลใต้ก็นำ
 เขามาใช้แทนลำภาถำน้อย ๆ ซึ่งเดิมญี่ปุ่นได้เคยหาญเขามาใช้เดินใน
 ทะเลเหนือโดยค้อย ๆ แต้นเดียวเกาะต่าง ๆ เพื่อข้ามช่องกรูเช่น
 สเคินแดบรุตุนจึงจะพ้นจากอันตราย ญี่ปุ่นได้ ใช้เรือใบเดินไปมา
 ค้าขายอยู่เช่นนั้นจนเกิดเป็นการแข่งขันกันในเชิงค้าขายชนกับ เรือของ
 ชาวยุโรปซึ่งไปมาค้าขายอยู่ทางตะวันออกเป็นเนื่องนิ^๖

นอกจากนี้เหมือนญี่ปุ่นยังได้เคยเลียนแบบ ฮอลันดา อังกฤษ
 ไปจุดเกิดเป็นโจรสลัดต^๗เที่ยวต^๘ซึ่งลำภาถของพวกจีนตามฝั่ง โคชินไชน^๙
 ซึ่งเวลานั้นความประพฤติเช่นนั้นมักไม่ถือกันว่าเป็นการชั่วร้าย กต^{๑๐}
 เห็นว่าเป็นหน้าที่ของลูกผู้ชายจะประพฤติ โดยถือว่าการเป็นโจ^{๑๑}

๑ ที่ฝรั่งเรียกว่าโคชินไชนา เวลานี้เป็นประเทศจาม

สดดักเป็นอาชีพจะอย่างไรก็เกี่ยวกับการเดินเรือค้าขายโดยปรกติเหมือน
กัน เมื่อมีท่าอย่างใดก็ต้องทำอย่างหนึ่ง

อนึ่งยังมีหนังสืออยู่หลายฉบับที่พรรณนาถึงทางค้าเดินแห่ง
ความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างต่างประเทศ กับยิบูนอนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง
ในวงกิจการของยุโรปกับยิบูนอนอยู่เสมอทั้งระหว่างหรือภายหลังเวลา
นั้น ส่วนพงษาวดารของการที่ยิบูนอนกระทำความคิดติดต่อกับต่าง
ประเทศก็ยังมีผู้เรียบเรียงขึ้นอีกต่อไป แต่อย่างไรก็ดีข้อความ
สำคัญๆ ของเรื่องนั้นๆ โดยมากกระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่
จึงจำเป็นต้องจัดสรรมารวบรวมไว้ด้วยกันเสียก่อนที่จะร้อยกรองให้
เรียบร้อยเป็นลำดับไปได้ ในสมุดเล่มนี้ข้าพเจ้าได้พยายามเลือก
คัดข้อความในหนังสือต่าง ๆ ซึ่งยังมีได้มีผู้ใดจัดพิมพ์ขึ้นมารวบรวม
พิมพ์เป็นเล่มไว้ ด้วยความมุ่งหมายที่จะสำแดงให้เห็นความ
สัมพันธ์ไมตรีระหว่างยิบูนอนกับไทยซึ่งได้มีต่อกันในรอบร้อยปี ๑๗
แห่งกรุงศรีอยุธยา หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ไม่ได้ศึกษา
บ้างไม่มากนัก

เรื่องทางพระราชไมตรี ในระหว่างไทยกับยูน

การคมนาคมโดยทางจดหมายระหว่างยูนกับไทยนั้นได้เกิดขึ้น
วันเมื่อ ค.ศ. ๑๖๐๖ (จุดศักราช ๙๖๘ พ.ศ. ๒๑๔๙) เริ่มตั้งแต่ไซ
คุณอียะระสู่มือกษรดำเนินไปถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา เพื่อทูล
ขอขึ้นใหญ่แต่ไม้หอม แต่ความจริงยูนกับไทยได้เป็นมิตรกัน
เชิงค้าขายมาก่อนหน้านั้นแล้ว เพราะต้นฉบับหนังสือเบ็ดเตล็ดให้
สำเนาพ่อค้ายูนไปมาค้าขายในประเทศสยามตลอดถึงเมืองนครศรี
ธรรมราชในแหลม มลายู แต่เมือง บัตตานีปรากฏเป็นหลักฐานอยู่
ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๕๙๒ (จุดศักราช ๙๕๔ พ.ศ. ๒๑๓๕)

ต่อมาเมื่อ ค.ศ. ๑๖๐๕ (จุดศักราช ๙๖๖ พ.ศ. ๒๑๔๘)
โตมิโอแห่งอารีมาในไฮเซนได้ขอให้ อียะระสู่ออกหนังสือเบ็ดเตล็ดให้
พ่อค้ายูนซึ่งไปตั้งภูมิตำเนาค้าขายอยู่ในประเทศสยาม ๓ ฉบับ แต่
โตมิโอแห่งซัทซุมากุขอได้อีก ๑ ฉบับ ใบเบ็ดเตล็ดเหล่านี้แสดงความ
ตน ๆ ว่า “ เรือด่านออกจากยูนไปสยาม ” ม้วนเดอหนบที่ออก
ใบเบ็ดเตล็ดเหล่านี้ผู้รับใบเบ็ดเตล็ด กับมีทะเบียนบรรทึกข้อความ
ไว้ทุกฉบับ ใบเบ็ดเตล็ดชนิดนี้ยังมีรักษาอยู่ในสำนวนเรื่องของ
กระทรวงทหารเรือยูนถึง ๕๓ ฉบับ

๑ ส้มเด็จพระเอกาทศราช

๒ เจ้าครองเมือง เป็นตระกูลหนึ่งของยูนซึ่งสืบต่อกันได้
แต่ไม่จำเป็นว่าผู้เป็นทายาทจะต้องเป็นเจ้าเมืองเสมอไป

นอกจากที่กล่าวมาแล้วแต่ก่อนตัวยี่บัน ยังได้เคยทำประโยชน์ให้ชาวยุโรปอยู่บ้างคือ ค.ศ. ๑๖๐๘ (จุลศักราช ๙๗๑ พ.ศ. ๒๑๕๒) ยี่บันออกใบเบ็ดดองให้แก่ คริสต์เตียนปาเตร โทมัส (Christian Padre Thomas) (ไกรีสตาน บา:ตอเรนโทมัส) (Kirisutan Bateren Tomas) ค.ศ. ๑๖๑๒ (จุลศักราช ๙๗๕ พ.ศ. ๒๑๕๕) ออกให้แก่ยี่นยูเซน ชาวฮอลันดา (ชื่อในทะเบียนยี่บันว่า ยาโยชู)

ค.ศ. ๑๖๑๓ (จุลศักราช ๙๗๕ พ.ศ. ๒๑๕๖) ออกให้แก่ชาวโปแลนด์ (หรือชาวสเปน) ชื่อ มะโนหิริ แต่ในบันทึกออกให้ยี่นยูเซน อีกฉบับหนึ่ง

ค.ศ. ๑๖๑๔ จุลศักราช ๙๗๖ พ.ศ. ๒๑๕๗) ออกให้แก่ “อินจิน” คือวัดเตียมอาดัมส์ฯ ใช้นามนี้ เพื่อให้เป็นที่เข้าใจในระหว่างชาวยี่บันว่า “คนนำดอง”

ค.ศ. ๑๖๑๕ (จุลศักราช ๙๗๗ พ.ศ. ๒๑๕๘) ออกให้แก่ชาวโปแลนด์ (หรือสเปน) ชื่อยาก็อบ (ยาโกเบ)

ตามเจตนาหมายเหตุของกอกพรรณอย่างน่าฟังถึงการค้าขายของอังกฤษในยี่บัน ได้ความว่ากอกได้แต่งสำเภาดำหนึ่งชื่อชแอตเวนเจอร์ (Sea adventure) บรรทุกสินค้าไปขายในประเทศสยามเป็นหลายครั้ง มีใบเบ็ดดองซึ่งออกในนามของ “อินจิน” เมื่อ ค.ศ. ๑๖๑๕ (จุลศักราช ๙๗๖ พ.ศ. ๒๑๕๗) ใบเบ็ดดองฉบับนี้คงจะใช้ในการเดินเรือค้าสินค้าครั้งใดครั้งหนึ่งเป็นแน่ เรือชแอตเวนเจอร์

นิชาคิมส์เป็นนายเรือ ได้ใช้ใบออกจากหิราโตเมื่อเดือนธันวาคม
 ค.ศ. ๑๖๑๕ (จุดศักราช ๙๗๗ พ.ศ. ๒๑๕๘) แรกถัดเดือน
 กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๑๖ (จุดศักราช ๙๗๘ พ.ศ. ๒๑๕๙) รวม
 เวลาทั้งไปแรกถัด ๗ เดือนครึ่ง การเที่ยวเรือดำเนินช้าไป ๆ โดยลม
 ที่พัดมาทางทิศอีสาน แรกถัดโดยลมซึ่งพัดมาทางทิศหรีด ใบ
 เบิกต้องโกชูอิน (มีตราชาติของไซคุนประทับ) นี้ต้องส่งคืนเมื่อเวลา
 เรือกลับถึงท่า แรกเมื่อจะออกอีกจึงให้รับใบใหม่ไป เพราะ
 เหตุฉนั้นจึงมีใบเบิกต้องทไซเดวเก็บอยู่ในสำนวนเรือของยิบูนมาก
 คำว่า "โกชู" ที่ออกไซนั้นผิด ที่ถูกต้องควรใช้คำว่า "โกชา" อย่าง
 อี.เอ็ม.ทอมสัน แรกยังเห็นได้ด้วยว่าทะเลเบียนใบเบิกต้องที่มีอยู่ยัง
 คดาดเค็ดอน เพราะทะเลเบียนปรากฏอยู่เพียง ค.ศ. ๑๖๑๕ (จุด
 ศักราช ๙๗๗ พ.ศ. ๒๑๕๘) เท่านั้น แต่ความจริงการค้าขายที่
 ยิบูนกระทำกับต่างประเทศได้คงอยู่จนถึง ค.ศ. ๑๖๓๖ (จุดศักราช
 ๙๙๘ พ.ศ. ๒๑๗๙) ยิบูนจึงได้เริ่มปิดสินค้า

อาจจะกล่าวได้ว่าการติดต่อระหว่างไปเจกตกับประเทศสยาม
 ซึ่งได้เริ่มมีต่อกันเมื่อภายหลังคัตโบแกร์ (Dalboquerque) ได้ได้
 เกาะมะละกาใน ค.ศ. ๑๕๑๑ (จุดศักราช ๙๗๓ พ.ศ. ๒๐๕๔) เป็น
 เหตุให้เกิดมีผู้สร้างสำเภานั้นเป็นอันมากในประเทศยิบูน เพื่อใช้ทำ
 การติดต่อกับประเทศสยามบ้าง แรกดังจะได้เห็นต่อมาโรงงาน
 ของกฤษทเมืองหิราโต รวมทั้งชาวฮอลันดาก็ได้รวมมือเกี่ยวของใน

การร่ำวางเรือสำเภาค้วยความหวังเช่นเดียวกัน

ใน ค. ศ. ๑๖๐๕^๑ (จุลศักราช ๙๗๓ พ. ศ. ๒๑๕๒) ยี่ปุ่นได้มีหนังสือเจริญทางพระราชไมตรีไปยังประเทศสยาม หาดายฉบับประเทศสยามก็ได้ตอบแทนโดยแต่งตั้งทูตเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการมายังประเทศยี่ปุ่น ตั้งแต่นั้นมาการค้าขายระหว่าง ๒ ประเทศ นี้ก็ดำเนินไปโดยมิได้อุปสรรคใดๆ จนถึงคราวที่ประเทศยี่ปุ่นเปลี่ยนก้าต่างประเทศ

ชนชาวยี่ปุ่นบางคนได้พากันอพยพไปตั้งภูมิดำเนาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งในกาลครั้งนั้น เป็นพระนครหลวง ของประเทศสยาม ในคราวหนึ่ง ๆ มีจำนวนนับตั้ง ๗๐๐ คน (บางคนกล่าวว่ถึง ๗๐๐๐ คน) บางพวกก็ไปตั้งทำการค้าขายถึงมัตตานี้แดนนคร ชาวยี่ปุ่น เป็นนักรบทุกตัวหาญฉลาดไหวพริบดี พระเจ้ากรุงศรีอยุธยามักจะขอ ความ ช่วยเหลือให้ปราบปราม พวกชนบท ที่เกิด ขึ้นตามหัวเมืองต่างๆ อยู่เสมอ ในสมุดจดหมายเหตุของเอเชียติกไซไซเอตคือออฟเยแปน เด็ม ๗ (Asiatic Society of Japan) ซึ่งมีคำแปลของกัปตัน เจ. เอ็ม. เยมส์ บรรยายถึง ความกตัญญู ของ ยามาตานากามาซา พวกเขาคนหนึ่ง มีชื่อครกต่างอยู่อย่างหนึ่ง

๑ ที่จริงตาม หนังสือฉบับนั้น ปราบกฏา ยี่ปุ่น เริ่มมี หนังสือมาเมืองไทย เมื่อ ค.ศ. ๑๖๐๖ (จุลศักราช ๙๖๘ พ.ศ. ๒๑๕๓) ใน ค.ศ. ๑๖๐๕ ไม่ได้มีปรากฏเลย

๒ ยามาตานากามาซา (ออกญาเสนาภิมุข)

คือคำว่าริกคอน (Rikkon) ซึ่งชาวญี่ปุ่นผู้แต่งเรื่องเรียกนินหมายถึง
ลิกอร์ (Ligor) หรือ ลคร (Lakon) ตามที่คนไทยเรียกกัน คือ
เป็นมณฑลหนึ่งอยู่ในแหลมมลายู

สมุดหมวดศาสนาอันมีนามว่าไกวฮันทุโจ ซึ่งสมุดเล่มนี้
ใช้เป็นหลักโดยมาก มีเนื้อความกล่าวถึงหนังสือฉบับหนึ่งซึ่ง
นากามาซามิถึงคอยโอเยโนกามิผู้เป็นมุขมนตรีของโชกุน ตั้งเดือน
ตุลาคม ค. ศ. ๑๖๒๓ (จุดศักราช ๙๙๓ พ. ศ. ๒๑๖๔) ครอบ
มาอกบหนังสือคอยโอเยโนกามิกมีหนังสือตอบฉบับหนึ่งไป หนังสือ
ทั้ง ๒ ฉบับทกดาวหรือฉบับชน ๆ กติ จะได้เห็นเรียงกันไปตามลำดับ
เหตุการณ์ มีเนื้อความเกี่ยวกับการที่ประเทศสยามแต่งตั้งทูตมา
ยังญี่ปุ่น และพวกโชกุนได้กระทำความต้อนรับที่เมืองเกียวโต
แต่ฟูชิมิโดยอาการอย่างไร

ใน ค. ศ. ๑๖๒๓ (จุดศักราช ๙๙๕ พ. ศ. ๒๑๖๖) ค. ศ. ๑๖๒๕
(จุดศักราช ๙๙๗ พ. ศ. ๒๑๖๘) และ ค. ศ. ๑๖๒๘ (จุดศักราช ๙๙๑
พ. ศ. ๒๑๗๒) ประเทศสยามได้แต่งตั้งทูตมาเจริญทางพระราชไมตรี
กับประเทศญี่ปุ่น ทุกครั้งเขาเฝ้าโชกุนทุกครั้ง ตั้งแต่นั้นมาทาง ๒
ประเทศก็มีสัมพันธ์ไมตรีกันอย่างสันติสนม แต่ถึงเกิดญี่ปุ่นออก
จะถือตัวว่าเป็นผู้มีอิศริยศักดิ์สูงกว่า ดังจะเห็นความด่าทอ
อักษรซึ่งญี่ปุ่นโต้ตอบ เมื่อภายหลังรัชกาลของอิเยฮะสุพวกโชกุน
ไม่เคยขนานพระนามของพระเจ้าแผ่นดินสยามว่าไฮเนส (Highness)

เป็นแต่เรียกว่าเกียรติยศ (Your Honour) หรือ ยิวอชิบ (Your
 Worship) เท่านั้น ส่วนยิวบุนพอใจให้ไทยขนานนามว่าคิงออฟ
 เจแปน (King of Japan) แต่คำนี้ในลายลักษณ์อักษรของยิวบุน
 มิได้นำเอามาใช้เลย

ในค.ศ. ๑๖๓๖ (จุลศักราช ๘๘๘ พ.ศ. ๒๑๗๘) รัฐบาลยิวบุน
 มีประกาศห้ามมิให้ยิวบุนออกนอกประเทศแต่ทั้งบรรดาเรือสำเภา
 ซึ่งเคยใช้เดินค้าขายกับต่างประเทศก็ได้มีคำสั่งให้ทำลายเสียทั้งต้น
 กงมีเหลือแต่เรือ ๒ ลำเท่านั้นซึ่งโตมิโอะ แห่งโทยาในเมืองชิมามูเป็น
 เสนาบดีกระทรวงทหารเรือของโชกุนเก็บไว้ได้ ในยุคนั้นชน
 ชาวยิวบุนที่ออกไปตามนานาประเทศ ก็เลยต้องถูกห้ามมิให้กลับ
 คืนมายังประเทศของตนด้วย จึงเป็นเหตุให้ชาวยิวบุน โดยมาก
 คงภูมิลำเนามั่นคงอยู่ในประเทศสยามจน ถึงกับมี เรือขบวน ปรากฏ
 เป็นตำนานโบราณนับถึง ๒๐๐ ปีขึ้นไปว่าชาวยิวบุนเหล่านั้นได้เข้ารับนำ
 ที่เปนทหารรักษาพระองค์พระเจ้าแผ่นดินสยามแต่ได้ชื่อว่า "อาสา
 ยิวบุน" แต่พวกอาสาเหล่านั้นไม่นับว่าตนมีสกุลสืบเนื่องมาจากยิวบุน
 เพราะไปได้ถูกเมียเป็นไทยจึงเลยกลายเป็นคนไทย

ข้าพเจ้าจะได้นำเอาคำแปลสรรพจน์หมายระหว่าง ๒ ประเทศ

๑. คงเป็นเพราะยิวบุนเห็นว่า พระเจ้าทรงธรรมเป็นพระราช
 บุตรเต็มเด็จพระเอกาทศศรี แต่เกิดด้วยพระذنมมีพระเจ้าฟ้า

นักบวชข้อความในจดหมายเหตุของไทยแด่ของนักประพันธ์ชาวยุโรป
 บางตอนมาแต่คงไว้ด้วย ส่วนเรื่องของยามาดาในจดหมายเหตุ
 ยืนยันก็จะได้นำมากล่าวไว้ โดยละเอียด หวังว่าคงจะไม่ผิดเพี้ยน
 ไปจากข้อความในเรื่องของผู้ชำนาญโบราณคดีชาวฮอลันดาคนหนึ่ง
 เป็นแน่ บรรดาจดหมายที่ข้าพเจ้าได้มานั้น โดยมากเป็นอักษรจีน มี
 ภาษายุ่บท เป็นหนังสือของยามาดา อยู่ตั้งฉบับหนึ่ง หรือสองฉบับ
 เท่านั้น ทางฝ่ายประเทศสยามมีต้นฉบับเป็นภาษาไทยจากพวกไว้
 บนตู้พรรณบัตรทำนองเดียวกับตู้พรรณบัตร พระราชดำรัสของสม
 เด็จพระนารายณ์ ที่ได้ทรงเจริญทางพระราชไมตรีไปยังพระเจ้าหลุย
 ที่ ๑๔ บรรดาจดหมายของประเทศสยามมีภาษาจีนเป็นคำแปล
 กำกับไปด้วยแทบทุกฉบับ ผู้แปลนั้นคงจะเป็นพวกจีนที่ไปตั้งภูมิลำ
 เนาอยู่ในประเทศ สยาม โดยมากนั้นเอง

อักษรสำนวน ฉบับแรกเป็น ของ อีเยยะสุ กวายพระเจ้ากรุง ศรี
 ลอยทอยลาดงวันที่ ๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๐๖ (จุลศักราช ๙๖๘
 พ.ศ. ๒๑๔๙) ทูลขอให้ตั้งปืนใหญ่และไม้ห้อม ส่วนอีเยยะสุได้
 ส่งดาบแด่เกาะไปเป็นเครื่องราชบรรณาการ พออีกสักเดือน
 หนึ่งเราจะเห็นได้ว่าพระเจ้ากรุงยี่นุ่นได้ออกประกาศอนุญาตให้สำเภา
 ค้าขายของไทยเข้ามาค้าขายในประเทศยี่นุ่นได้ แต่ทั้งรับจะช่วย
 เหนือท่นุบำรุงการค้าขายของประเทศสยามด้วย ต่อมาอีก ๒ ปี

หนตะโกตตุเกโนตุเกเตนาบตยบุนไค มีศุภอักษร ดำเนียรกระแต่รับตั้ง
 ของอียิปเต ซึ่งให้ตั้งเกราะไปถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเป็น
 เครื่องราชบรรณาการแด่ทูตขอมใหญ่ (ศุภอักษรฉบับนี้เป็นฉบับ
 ที่ ๒ ของหมวด ๑) ขอมใหญ่ทียบุนตองการนน น่าจะไม่ใช้บันทึก
 ประเทศสยามหล่อซนเอง คงจะเป็นบันทึกของชอจากพวกพ่อค้า
 ชาวยุโรปซึ่งไปมาค้าขายอยู่ใน เมืองบัตตานอน เป็นท่าสินค้าสำคัญ
 ของประเทศสยามในกาลนั้น ยบุนไคได้รับพระราชดำذنคอบของ
 พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเมื่อ ค. ศ. ๑๖๓๐ (จุลศักราช ๙๗๕ พ. ศ.
 ๒๑๕๓) (แต่พระราชดำذنฉบับนี้ดูเหมือนยบุนไคจะไม่ไดเก็บรักษา
 ไว้) แต่อียิปเตก็มีอักษรดำذنคอบแด่เครื่องราชบรรณาการ
 ไปถวายซีก (อักษรดำذنฉบับนี้เป็นฉบับที่ ๓) ในครั้งอียิปเต
 ได้ตั้งตั้งของต่าง ๆ ไปประทานให้แก่มุขมนตรีบางคน มีบันทึก,
 เกราะ แดดาบ เป็นต้นด้วย แต่ในคราวเดียวกันนั้นหนตะก็ได้นำ
 ศุภอักษรไปถึงพระคลัง หรืออีกนามหนึ่ง เรียกว่า “เตนาบตี
 กรมท่าแห่งประเทศสยาม” แลตั้งความขอบใจที่รับจะตั้งขอมใหญ่
 ฯลฯ มาให้ แลตั้งตั้งความหวังไปว่าจะได้มีสำเภาของ ๒
 ประเทศเดินไปมาค้าขายถึงกันเป็นอันดี ศุภอักษรฉบับนี้เป็น
 ฉบับที่ ๔ แลสำเภาไทยได้เข้ามาค้าขายในยบุนไคเป็น ครั้งแรกเมื่อ
 ค. ศ. ๑๖๓๒ (จุลศักราช ๙๗๕ พ. ศ. ๒๑๕๕)

ตอนที่ ๑

๑ อักษรสาส์นของไซคุณิเยยะตุ

ถวายพระเจ้ากรุงสยาม

อักษรสาส์นมีนาโมโตอิเยยะตุแห่งกรุงยัมบูเน เจริญทางพระราช
ไมตรีมายังพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา

ยอมเป็นขรรคมดาอยู่ว่าประเทศ ทั้งปวงถ้าได้มี สัมพันธไมตรี
ค่อเนื่องกันอยู่แล้ว ถึงประเทศนั้น ๆ จะตั้งอยู่ห่างไกลกันก็อาจ
จะดำรงความไมตรีติดต่อกันอยู่ได้ โดยสันติสนมเหมือนกับอยู่ใกล้
กัน ถ้าประเทศที่ไม่มีทางพระราชไมตรีกันอยู่แล้วแม้จะอยู่ใกล้
ชิดติดกัน ก็ประดุจกับห่างไกลกันนับตั้ง ๔๐๐ โยชน์

ในโอกาสนี้ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะ ใคร่ได้ ไม่ หอมแต่เป็น
ใหญ่อย่างดีในประเทศอันรุ่งเรืองของพระองค์ ถ้าพระองค์จะ
ทรงรับสั่งให้จัดหาแต่งตั้งไปยังประเทศยัมบูเนได้จะเป็นพระกรุณาอันดี
พัน ข้าพเจ้าได้ส่งเกราะ ๓ ตัวรับ ๆ หนึ่งมี ๓ ชั้น กับดาบยัมบู
อย่างยาว ๓๐ เต็มมาถวายเป็นราชบรรณาการ ซึ่งข้อความอย่าง
อื่นข้าพเจ้าได้มีขอบหมายให้นายอำเภอกราบทูตซึ่งแจ้งถวายต่อ บัดนี้

ณวันที่ ๒๒ ตุลาคม ค. ศ. ๑๖๐๖ (จุลศักราช ๙๖๘

พ. ศ. ๒๓๔๙)

TUDC

22/04/2563

อักษรว่าสนมบนจ่านำของถึงข้าราชการ ๒ นาย คือ เพื่อน
โทมิเควด แดยาโกเปกวานารานากา (ซึ่งดูเหมือนจะเป็นชาวไป
จูเกตหรือชาวสเปน) แดส่งไปทางดำเกายบุนเมื่อเดือนธันวาคม
ค.ศ. ๑๖๐๖ (จุลศักราช ๙๖๘ พ.ศ. ๒๓๔๙) พร้อมกับราช
บรรณาการ

๒ ศุภอักษรหนตะมะสะสุมิถึงราชเสวกแห่งกรุงสยาม

ศุภอักษรหนตะมะสะสุมิ ขอแด่คงความนับถือมายังท่าน
เสนาบดีแห่งกรุงศรีอยุธยา ทราบ

ด้วยเหตุที่หนทางไปมาของเราแม้ทางน้ำก็เป็นทางที่ไกล ทาง
บกก็ไม่เป็นทางสะดวก มีแต่ภูเขายูกดาดเกิดอันตรายแต่เป็นเครื่อง
ถ่วงเวลาแลยัดหนทางของเราให้ช้าไปทุกอย่าง จึงไม่มีโอกาส
ที่จะมีหนังสือไปมาถึงกันได้

บัดนี้มรสุมในพระเจ้ากรุงยบุนให้แจ้งมายังท่านว่า พระองค์
ต้องพระประสงค์จะได้ บินใหญ่ในประเทศอันมีเกียรติของท่านอย่าง
ที่สุด ถ้าแม่ท่านช่วยนำความขึ้นกราบทูลพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
ให้ทรงทราบ พระประสงค์ แดโปรด ประทานไปสัก สองสามกระบอ
ก ในบั้นานแล้วพระองค์จะทรงยินดีแลนับว่าเป็นเอกดาอย่างยิ่ง ทง
ดินบนในประเทศของท่านก็เป็นดินบนชนิดที่ดีอย่างประเสริฐ ย่อม

ทราบอยู่ว่ามีประเพณีไทยห้ามไม่ให้บรรทุกดินขึ้นนอกนอกประเทศ
แต่เฉพาะรายหน้าไม่เป็นการขัดข้องที่จะพระราชทานไปให้ ได้ก็ขอได้
ส่งโดยทางเรือพร้อมกันบนหนวดด้วย นับแต่ไปจะตั้งใจคอยรับ
คอบของท่านโดยเดอียด

เพื่อเป็นที่ระลึกในความหวังนี้ ข้าพเจ้า ขอส่งเกราะซึ่งใช้ เป็น
เครื่องยุทธภัณฑ์ทำขึ้นเองในประเทศญุ่น ๖ สำหรับมาทูลเกล้าถวาย
เป็นราชบรรณาการ ในที่สุดขอท่านจงอย่าให้ระมัดระวังรักษาตัว
อย่าให้มีโรคพยาธิในฤดูเหม็นนี้ก็ได้

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ค. ศ. ๑๖๐๘ (จุลศักราช ๘๗๐ พ. ศ.
๒๑๕๓)

(สัหัตถลิต) หนตะโกตสุเกโนสุเกฟูจิวารานิมะสะสะมิ
เสวกของพระเจ้ากรุงญุ่น

ข้าพเจ้าขอความที่ตอบว่าอย่างไร แต่คงได้
ความว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาขอมประทานขึ้นใหญ่แต่ดินขึ้นให้ แต่
เพื่อที่จะมิให้พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ทรงดื่มอียะสะยังได้ มีอักษร
สำนวนถวายเตือนไปนอกบนหนวดนี้

๓. อักษรสำนวน ไชยคุณถึงพระเจ้ากรุงสยาม

TUDC 22/04/2563

อักษรสำนวนมินาโมโตอียะสะ เจริญทางพระราชไมตรีมา
ยังพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา

ด้วยแม่พระราชอาณาจักรของเรา จะได้อยู่ห่างไกลกันนับถึง
 ๔๐๐ โยชน์ เมื่อได้มีทางพระราชไมตรีต่อกันก็ประจักษ์อยู่ใกล้ชิด
 ติดกัน ในฤตุคิมหันต์ข้าพเจ้าได้รับพระราชดำذنของพระองค์ซึ่ง
 ประทานไปทางลำเภापอดค้า กระทำให้รู้สึกเบิกบานประจักษ์ได้
 พบเห็นพระองค์ต่อหน้า ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้แจ้งในคฤอักษร
 ของออกญาพระคลัง ว่าพระองค์ จะทรง พระกรุณา ส่งปืนใหญ่ แด่ดิน
 บนซึ่งข้าพเจ้าอยากจะได้ ไปให้ โดยทางเรือในบั้นนี้ ตามที่หนดะไกล
 ดูก่อนในคฤอักษรของข้าพเจ้ามีคฤอักษรบอกไป ยังออกญา พระคลังเมื่อ
 บกถวายหน ของทง ๒ ดังที่พระองค์จะประทานนเป็นของทตอง
 ประสงค์ยิ่งกว่าทองธรรมชาติ

ความยังย่นแห่งการค้าขายทมิ ชนต่อกันระหว่าง ประเทศอันมี
 เกียรติของพระองค์ กับประเทศ อันค้าต่อยของ ข้าพเจ้า โดยมีเรือพ่อ
 ค้าวานิชย์เดินไปมาถึงกันอยู่ได้มอทุกบเช่นนี้ เป็นการเจริญทาง
 พระราชไมตรีแลความบริบูรณ์มั่งคั่งอันจะบังเกิดชนแก่ชาติแต่ไพริฟ้า
 ข้าแผ่นดินของเรามาก แท้จริงอาณาเขตแม่จะอยู่ห่างไกลกัน
 เมื่อได้มีสัมพันธ์ไมตรีกันอยู่เช่นนี้ก็เป็อันหวังได้ว่าคงจะเป็นไมตรี
 กันอยู่ต่อไป

ประเทศบ้านเมืองของข้าพเจ้าไม่สู้มั่งคั่งบริบูรณ์ แต่ถึง
 กระนั้นก็ยังมีความยินดีที่จะส่งของพระคุณ จึงได้สั่งสั่งของตาม
 บัญชีต่อไปนี้มาถวายเป็นราชบรรณาการ ขอพระองค์จงทรง

พระเจริญในวสันตฤดูเกิด

ณวันพุธ ๗ ค่ำเดือนกันยายน ค. ศ. ๑๖๓๐ (จุลศักราช ๙๗๒ พ. ศ. ๒๓๕๓)

บายุทธราชชื่อเครื่องราชบรรณาการ

๑. บนมเล็ก ๕๐ กระบอก

๒. เกราะ ๓ สำหรับ

๓. ซาบ ๑ เต็ม

๔. กนหยัน ๑ เต็ม

๕. บนมเล็กอีก ๕๐ กระบอกสำหรับให้ออกญาพระคั่ง

๕ ศุภอักษรหนตะโกตุเกโนตุเกฟูจิวาราโนมะสะละสุมิ
ถึงออกญาพระคั่ง

ศุภอักษรหนตะโกตุเกโนตุเกฟูจิวาราโนมะสะละสุมิ เลื่อง

ของพระเจ้ากรุงยบูนแต่ตั้งความหมั่นถ่อมมายังท่านออกญาพระคั่ง

เมื่อ ๒ บมามได้มรับสั่งพระเจ้ายบูนให้ข้าพเจ้ามีศุภอักษรมา
ยังท่าน ข้าพเจ้ายิ่งระตถถึงความเอื้อเฟื้อของท่านอยู่เดิมว่า เมื่อ

ศุภอักษรถึงท่านแล้ว ท่านได้นำความขนกราบทูลพระเจ้ากรุงศรี

อยุธยาแต่ในคราวเรือออกบ่น่าท่านจะตั้งปืนใหญ่กับดินปืนไปถวาย

พระเจ้ากรุงยบูนตามพระประสงค์ อนึ่งได้แจ้งในศุภอักษรของ

ท่านด้วยว่าท่านได้ตั้งไม้จันทน์ พดอยแดแหวนทองคำไปถวาย

พระเจ้ากรุงยบูน พระองค์ทรงยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงมีรับสั่งให้
ตอบขอบใจมายังท่าน

การบ้านเมืองของยบูนเวลานี้ วิชาจัดการของรัฐบาต แดชนบ
ชรรมนิยมกันนับว่าเป็นการเรียบร้อย หวังใจว่าพ่อค้าวานิชย์
ของประเทศสยามที่ไปมาค้าขายในประเทศยบูนทุก ๆ ปี คงจะได้
รับความทนุบำรุงเป็นอย่างดี พระเจ้ากรุงยบูนได้ประทานสิ่งของ
แก่ท่านตามรายชื่อที่ส่งมาพร้อมกับหนังสืออื่น ๆ ขอจงได้รับไว้เป็น
ที่ระลึกด้วย

ในที่สุดนี้ด้วยความปราถนาอันบริสุทธิ์ของข้าพเจ้า ขอจงให้
ประเทศบ้านเมืองของท่านมีความเจริญยิ่งเกิด

ณ เดือนสิงหาคม ค. ศ. ๑๒๑๐ (จุดศักราช ๙๗๒ พ. ศ. ๒๓๕๓)

ในฤกษ์คิมหันต์ ค. ศ. ๑๖๑๒ (จุดศักราช ๙๗๔ พ. ศ. ๒๓๕๕)
สำเภาไทยมาเทียบท่านากาซากิ ครั้นวันที่ ๒๖ สิงหาคมนายสำเภา
ได้เข้าเฝ้าฯ โสคุนอิเยยะสุนอกุราชสันมบศทวงซุมฟู (เคียวเนเปดยน
ชื่อเป็นชชูโอการ) เพื่อถวายเครื่องราชบรรณาการ มีเครื่อง
ทองรูปพรรณ ผ้าสักดาต หนังสือปลาดตามเป็นต้น แด่ต่อมาอีก
หนึ่งก็ได้มีสำเภาไทยมายังท่านากาซากิอีก ๒ ลำ

ตอนที่ ๒

สรรพจดหมายหมวดที่ ๒ ซึ่งเกี่ยวกับคณะทูตสยามใน

ค. ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๑๑๓ พ. ศ. ๒๓๖๕) มีรวมด้วยกัน ๗

ฉบับ คือ

๑. ศุภอักษรราชเสวกของพระเจ้ากรุงสยาม ถึงเจ้าเมือง
นากาซากิ

๒. ศุภอักษรเสนาบดีกรมท่าสยาม ถึงหนัดะโกดะเกโนดะเก

๓. พระราชดำ ส่นพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ถึงโชคุนอิเยยะดะ
ให้เกียรติยศขนานนามว่า “ฮิสไฮเนสเคิงออฟเยแปน” พระเจ้า
กรุงญี่ปุ่น (His Highness The King of Japan)

๔. อักษรดำ ส่นโชคุนอิเคดาดง ถึงพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
แต่ขนานนามเพียงที่โชเรียคนายทหารผู้มียศสูงในเมืองจีน ต่ำกว่า
“ฮิสไฮเนส” (His Highness)

๕. หนังสือหนัดะ แดเพื่อนข้าราชการของหนัดะ ชูออยโอเย
โนกามิ ถึงเสนาบดีกรมท่าสยาม

๖. หนังสือยามาดานากามาซา ถึงคอยโอเยโนกามิ

๗. หนังสือหนัดะแดคอยโอเย คอบยามาดานากามาซา

ทูตสยามถึงเมืองโยโคเอะวันที่ ๑๑ ตุลาคม แดพักอยู่ที่โอโบ

พุทธเจ้าสถูปในตำบลเซียงกวันจิ ทูตแดบริวารทูตมาด้วย

รวม ๖๐ หรือ ๗๐ นาย ในบรรดาบริวารทูตที่มานมอยู่ ๑๔

เท่านั้น เป็นผู้ได้รับพระมหากรุณาที่จะเข้าเฝ้าฯ แห่นพระเจ้ายกวงศ์
 อยุทศยาได้ โดยลำพัง นอกจากคณะทูตที่เป็นไทยยังมีชาวยุโรปมา
 ด้วย คือคนโรกูดาม แดโกยาไซย์มอนพ่อค้าเมืองซาโก ผู้ที่ได้เคย
 เติรทางไปยังประเทศสยามหลายครั้งมาแล้ว

ครั้นวันที่ ๑๓ ทูตเข้าเฝ้าฯ ไซคุน แดได้มีการปฏิสันถารไต่ถาม
 ถึงความประสงค์ที่ทูตมาในครั้งตามสมควร แดทูตจึงถวาย
 พระราชสาส์นแด่บาญชีรายตั้งของราชบรรณาการให้ทอดพระเนตร
 ก่อนที่จะนำขนถวาย เมื่อไซคุนได้ทรงอ่านพระราชสาส์นแด่รายตั้ง
 ของราชบรรณาการเป็นที่พอพระทัยแล้ว ก็กำหนดให้นำถวายใน
 วันที่ ๑๕ เครื่องราชบรรณาการซึ่งส่งมาถวายไซคุนในครั้งคือ ความ
 ยาวแสด่น ๒ เถ้ม หินฝนหมึก ๑ ก้อน บันเดก ๒๐ กระบอกลสาม
 ทองคำ ๑ สาม ผ้า ๓๐ ไม้ (บางที่เป็นผ้าที่ทำในเมืองอินเดีย) งาม้าง
 ๕๕ กิ่ง เวลาเสด็จออกประทับทูต ไซคุนทรงภูษาด้วยชนิดยาวเดยพระ
 บาทไปอีก๑หตา แดฉลองพระองค์คติดอินทนูด้เขยวอ้อน ประทับ
 เหนือพระยักุใหญ่ มีปดอกทำด้วยผ้าบกดายดอกไม้สีแดง าดอยู่
 คชนกวางแห่งโยตาน หรือพนชนบนของท้องพระโรงโอไบโรมา
 หตั้งพระวิสุตฺรแพรซึ่งแหวกไว้พอให้เห็นพระพักตร์ ส่วนเครื่องราช
 บรรณาการจัดให้วางเรียงรายอยู่บนโต๊ะในห้องท้องพระโรง ผู้ที่
 เฝ้าอยู่ณที่นั้นคือสะโกลตาโนกามิ หนตะแแตกอยโอเย ซึ่งเป็นคณะ
 เสนาบดี ใช้เครื่องแต่งตัวแบบเดียวกับไซคุน ส่วนโตมิโอแสด่นมไว้

หนึ่งบนพระเบียงชั้นนอกแห่งห้องที่อยู่ถัดไป สรวมเข้ามา^๑ ดัน
 อย่างธรรมดา สองข้างไซคุนมิมหาดเล็กสรวมเล็ดมั่งองประจำ
 อยู่ ตามที่ได้พรรณามานจะพึงเห็นได้ว่าเป็นธรรมเนียมของชาว
 ยบนครังโบราณ ผู้ที่มาประชุมในราชการต้องนั่งรวมกับพณ หา
 ได้ยินอย่างปัจจุบันนี้

พระราชดำรัสของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาแผ่นดินตะโกคาโนคามิ
 เป็นผู้นำชนถวายไซคุนมิมหาดเล็กสรวมเล็ดมั่งองประจำ
 ประจำครั้ง ภายในเป็นหีบรูปเรือขนาดยาว ในหีบมีหลอดงาหลอด
 หนึ่งบรรจุสุพรรณบัตรพระราชดำรัสขนาดกว้าง ๖ นิ้ว ยาว ๓๘ นิ้ว
 จาฤกดาษอักษรสยาม มีกระตาดขาวเขียนคำแปลไว้เป็นภาษาจีน
 พิมพ์อย่างวิจิตรสอดก้ากับมาด้วย พระราชดำรัสนี้ได้เชิญมาวางไว้
 บนโต๊ะใกล้หัตถ์เบองขวาของไซคุนมิมหาดเล็กสรวมเล็ดมั่งองประจำ
 ชั้นล่าง ห่างจากไซคุนมิมหาดเล็กสรวมเล็ดมั่งองประจำของห้องพระโรง ส่วน
 ทูตอีกคนหนึ่งมิได้เข้ามาอยู่ในที่นั้นด้วย เมื่อเสด็จออก ทูตนั้นก็ม
 ศรัษะดงกับพณ ถวายบังคม แลได้มีการปฏิสันถาร กันตามประ
 เเพณีโดยสมควร แลว่าทูตก็กราบบังคมลาถอยออกไป ครั้นวันที่
 ๓๗ เวลากลางแจ้งได้เข้าเฝ้าทูตตากลับประเทศสยาม

ส่วนอักษรดำรัสตอบของไซคุนมิมหาดเล็กสรวมเล็ดมั่งองประจำ
 TUDC 22/04/2563

๑ ทางเกงซากกว้าง จับขึ้นเป็นกตึบๆ ขาดึงเพียงเข้า เมื่อ
 สรวมแต่ดูคล้ายกะโปรง

สอดอยู่ในหีบเงินขนาดกว้าง ๗ นิ้ว ยาว ๑๘ นิ้ว สูง ๕ นิ้ว มีกุญแจ
 แดงผูกพร้อม คาดเชือกสีแดงติดตราประจำครั้ง ห้อยด้วยแพรสีม่วง
 บรรจุในหีบไม้บอดโดเนีย บนฝาหีบบุแพรปักลายดอกไม้ ทุตไทย
 ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทของพระโรงใหญ่อย่างวันก่อน ขณะนั้นไซคุณประทับ
 บนอาสน์สนับน มีหีบอักษรดำสันตงอยู่บนโต๊ะข้างหน้าโคโกโนมา
 ส่วนเครื่องราชบรรณาการวางรายเรียงกันไว้บนเตียงทองพระโรง
 ขนต่าง นานาหลายมาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องราชบรรณาการ
 ก็ได้ผูกบังเหียนแตรอานเทียบไว้ในสนามหน้านอกทูลของพระโรง เจ้า
 นาทไตนาทุตไทย มาคอยเฝ้าอยู่ยังพนักเบองตำแห่งหนึ่ง ซึ่งบุดา
 ด้วยเสื่อพร้อมด้วยเสื่อนาบตียบน ๓ นาย คือสะโก คชยแตรหุดตะ
 แตรเจ้านาทกัเชิญหีบอักษรดำสันตง แก่หีบเปิดหีบต่อหน้าทุตไทย
 เว้นแต่อักษรดำสันตงมิได้ฉีกฉีกให้ทุตอ่านทราบข้อความ เมื่อทุต
 ได้ตรวจเสร็จแล้ว ก็ปิดหีบประจำตราฉีกตามเดิมแตรสั่งให้กับทุต
 แตรจึงได้มอบเครื่องราชบรรณาการทั้งหลายเหล่านั้นต่อไปอีก เมื่อ
 เสร็จการมอบอักษรดำสันตงแก่เครื่องราชบรรณาการแล้ว ทุตจึง
 ถวายบังคมลาออกไปยังเตียง ในทันใดนั้นเจ้านาทก็นำพวกทุต
 ไปยังห้องอีกห้องหนึ่ง เพื่อบรรเทาเห็นจวางัดตามสมควร คือ
 เงิน ๒๐๐ ดิม เสื่อ ๓๐ ตำรับ มีตรารูปไซคุณปักทุกตัว ส่วนถ้าม

๑. ร่องซึ่งเจาะไว้ที่ฝาผนังเพื่อใช้สำหรับวางเครื่องบูชา

ภาษาไทย ปรทานเงิน ๕๐ ดัม เดื่อ ๕ ดำรับ ตามภาษายับนุกได้
รับตามด่วนคด้ายกัน

๑. ศุภอักษรออกพระจุฬา ถึงเจ้าเมืองนากาซากิ

ศุภอักษรออกพระจุฬา มายังเจ้าเมืองนากาซากิ

ด้วยข้าพเจ้าออกพระจุฬาได้รับบัญชาออกญาศรีธรรมราชผู้
รับกระแต่รับสั่งของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ให้แจ้งข้อราชการ
มายังท่านหะเด็ควอะคนโรกุเจ้าเมืองนากาซากิว่า ดัมเค็จพระเจ้า
อยู่หัวพระนครศรีอยุธยามิพระราชประสงค์จะให้ทางพระราชไมตรี
ระหว่างประเทศสยามเดียบนเจริญถาวร เพื่อพอกำทางต้องประเทศ
จะได้ ไปมาค้าขายถึงกันให้เกิดผลประโยชน์ ยิงชน จึงได้ โปรด
เกล้าฯ ให้ขุนพิชิตดัมบัต ๑ ขุนประเสริฐ ๑ เป็นทูตจำทูตพระราช
ดำสนมาเจริญทางพระราชไมตรีต่อพระเจ้ากรุงยบุน เพราะฉนั้น
เมื่อทูตไทยทั้ง ๒ ถึงเมืองนากาซากิแล้ว ขอได้ โปรดช่วยเหลือ
จัดการรับรองพระราชดำสน แดอนุเคราะห์ ให้ราชกิจนิตำเนิรไป
โดยสะดวกเรียบร้อยตามพระราชประสงค์ อีกประการหนึ่งขอท่าน
ได้ โปรดนำทูตไปยังราชธานี เพื่อได้เฝ้าถวายพระราชดำสนแด
เจริญทางพระราชไมตรีต่อพระเจ้ากรุงยบุนด้วย

ถ้าแม้ทูตทั้ง ๒ มีเหตุขัดข้องอย่างใดในราชกิจ ซึ่งทูตจำจะต้อง

TUDC

22/04/2563

ฟังพาขอความอนุเคราะห์ของท่านแล้ว ขอได้ช่วยเหลือจนเต็ม
ความสามารถ

ข้าพเจ้าทราบว่าประเทศสยามมาพรรคดี ๆ อยู่มาก มี
พรรคดี ๆ นพเจ้ากรุงศรีอยุธยาต้องพระราชประสงค์ แต่ยังไม่
หาไม่ได้ ถ้าแต่ท่านช่วยไปรตหาเต็มอบไปกับทูตได้จะเป็นที่พอ
พระทัยอย่างยิ่ง แต่ข้าพเจ้าจะไม่ลืมระลึกถึงคุณท่านเลย (ความ
มาถึงตอนนั้นคิดว่าจะส่งข้อความในศักราชอักษร ที่มติดต่อไปคงเป็น
บังฉิมลิขิต)

โดยกระแสรบตั้งข้าพเจ้าได้จัดตั้งตุ๊ก ๓๐ หาบ งาช้าง ๑ หาบ
มายังท่าน ขอท่านได้รับไว้เป็นของพระราชทาน ส่วนเครื่องราช
บรรณาการที่จะถวายพระเจ้ากรุงยูนนานคือ :—

๑. คาบยาว ๓ เต็ม
๒. คาบสั้น ๓ เต็ม
๓. บนยี่งนก ๒ กระบอก
๔. ผ้าเทศ ๓๐ พับ
๕. ถาดทอง ๓ ถาด
๖. หินฝนหมึก ๓ แท่ง
๗. งาช้าง ๓๐ หาบ

TUDC

22/04/2563

ค.ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๙๘๓ พ.ศ. ๒๓๖๕)

๒. ศุภอักษรออกญาศรีธรรมราช ถึงหนตมะระดั้ม

ศุภอักษรออกญาศรีธรรมราช มายังหนตมะระดั้มแห่งกรุง

ยบัน

ด้วยข้าพเจ้าได้รบพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้แจ้งมายัง
 คำว่า มีพระราชประสงค์จะบำรุงทางพระราชไมตรีกับกรุงยบัน
 เพื่อให้เรือไปมาค้าขายถึงกันมากขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุน
 พิชิตสมบัติ ๓ ขุนประเสริฐ ๓ เป็นทูตจ้่าทูตพระราชสาส์นแด่เครื่อง
 ราชบรรณาการมาถวายพระเจ้ากรุงยบัน เพราะฉนั้นเมื่อทูตไทย
 ที่กล่าวนามทั้ง ๒ นั้นมาถึง ขอได้ช่วยเป็นธุระจัดการรับรองพระ
 ราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการ แล้วนำทูตเผ่าถวายสิ่งของ
 ทิ้งนค้พระเจ้ากรุงยบันยังราชธานีตามธรรมเนียม เพื่อจะได้เป็น
 ทางเจริญพระราชไมตรีให้แน่นหนายิ่งขึ้น ถ้าเมมราชกิจอันใดที่
 พวกทูตจะพึงประสงค์ แด่ขอความอนุเคราะห์ของท่านแล้ว หวัง
 ว่าท่านคงจะช่วยเหลือเป็นแน่

ข้าพเจ้าทราบอยู่ว่ามาในพนเมืองยบันเป็นมาพรรคิด พระ
 เจ้ากรุงศรีอยุธยาต้องพระประสงค์ แต่ยังไม่ได้ในคราวนี้ก็
 ได้สั่งให้ทูตเที่ยวเสาะหาช่อดวยเหมือนกัน ถ้าท่านโปรดอนุเคราะห์
 เสาะแสวงเลือกคัดช่อดวยให้ ได้สัก ๓ มาแล้ว คงจะเป็นทพอพระ
 ราชหฤทัยมาก

ถึงพระนครศรีอยุธยาไม่สู้จะบริบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ แต่
 ถ้าท่านต้องประสงค์ สิ่งใดก็ขอได้บอกใบ้ให้ทราบ อนึ่งถ้าหาก
 ทางพระราชไมตรีแห่ง ๒ พระนครนั้นถาวรวัฒนาการอยู่สืบไป แต่
 ทางสัญจรไปมากยิ่งคงมีถึงกันอยู่โดยสะดวก เรือสินค้าก็อาจไป
 มาค้าขายรวมกันอยู่เสมอ แต่สภาพแห่งกิจการทุกอย่างอย่างระหว่ง
 ประเทศของเราก็ได้ดำเนินไปโดยชอบด้วยทำนองคลองธรรม แต่
 สิ่งเปรียบหรืออยู่ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว ก็จะนำมาซึ่งผลคือความ
 ผาสุกแก่อาณาประชาราษฎร์ ในประเทศของเราด้วยกัน แต่ความ
 ชอบก็จะมีแก่ท่านผู้เป็นเสนาบดีขุน เพราะฉนั้นขอให้ท่านเป็นธุระ
 ช่วยเหลือในเรื่องนี้มาก

อนึ่งมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าตั้งผ้าเทศของ
 หาดวงเป็นของพระราชทานท่าน ๓๐ พับ แต่ที่เป็นส่วนของข้าพเจ้า
 เองสั่งมาให้ อีก ๒ พับ เพื่อท่านจะได้เก็บไว้เป็นที่ระลึกในความ
 สัมพันธไมตรีของเราซึ่งมีอยู่ต่อกัน

ในที่สุดข้าพเจ้าขอส่งบาญชีรายชื่อเครื่องราชบรรณาการซึ่ง
 พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาส่งมาถวายพระเจ้ากรุงยูนนานด้วย

(ก่อนไปก็มีบาญชีสิ่งของอย่างคฤกษ์อักษร ฉบับของ ออกพระ

จุฬา)

๓. พระราชดำรัสของพระเจ้าทรงธรรม

พระราชดำรัสในดมเด็จพระบรมพิชพระเจ้าวรวงษ์(กรุงเทพฯ)
มหานครทวารวดีศรีอยุธยามหาดิถกภพพรัตนราชธานีบุรีรมย์
เจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงยบูน

เป็นธรรมเนียมมาแต่อดีต ดมเด็จพระมหากระษัตริราช
เจ้าผู้ทรงพระปรีชาญาณ ย่อมดำรงทศพิชราชธรรมทนต์บำรุงไพร่
ฟ้าชาแผ่นดิน แดร์รักษาทางพระราชไมตรีกับพระนครอื่นมิให้มัว
หมอง เพราะฉนั้นประชาชนชาวพระนครที่อยู่ไกลก็ไต่รมเย็นเป็น
สุข ประชาชนชาวต่างประเทศก็พากันมาพึ่งโพธิ์ดมภาร

กรุงเทพฯมหานคร กับกรุงยบูน ก็เป็นประเทศ อื่นมีเกียรติ เด่มอ
กัน เราประสงค์จะให้ ๒ พระนครคงเป็นมิตร ไมตรีกันตั้งแต่กาลก่อน
พระนครของเราทั้ง ๒ ห่างไกลกันแต่มีมหาสมุทรคั่นอยู่ จึงไม่มีใครจะ
ได้ ไปมาหากันตามความประสงค์ พระนครของเราทั้ง ๒ นับถือ
พระบวรพุทธศาสนาเด่มขนบธรรมเนียมคด้ายคดงกัน เป็นแต่
เรายังไม่ได้ร่าเรียนคำถึรทางดทิมหาญาณ พระองค์ยอมจะได้
ทรงศึกษาแล้ว ถ้าแจ้งมาให้ทราบบ้างก็จะได้

เรือพวกพ่อค้ายบูนได้ มาค้าขาย ถึงกรุงศรีอยุธยา เด่มอมา
หลายปีแล้ว เราได้เอาเป็นขุระทนต์บำรุงพวกยบูนโดยมีเมตตาเด็ย
ยิ่งกว่าประชาชนชาวเมืองของเราเองกว่าได้ เราได้กำชับสั่งเจ้า
หน้าทให้เอาเป็นขุระ ช่วยเหลือเอือกอกุต ชาวยบูน ที่มาค้าขายให้ ได้ค้า

ขายโดยสะดวก แต่ได้ตั้งให้ขุนไชยสุนทรเป็นนายอำเภอ มีหน้าที่
 ตรวจตราคนลาวยี่สิบคนที่ได้เข้ามาตั้งบ้านก้อไครย ทั้งที่มาใหม่แต่
 เก่า ให้ได้รับความเกื้อหนุนในการค้าขายโดยเสมอกัน จะได้
 เป็นการจูงใจให้ชาวยี่สิบเข้ามาตั้งการค้าขายยังพระนครมากยิ่งขึ้น
 เพื่อให้พระองค์ทราบความประสงค์ของเราตั้งกล่าวแล้ว ได้ตั้งให้
 ขุนพิศสัยสมบัติ ๑ ขุนประเสริฐวิบุ ๑ เป็นทูตจำทูตพระราชสาส์นแด่
 เกรียงราชบรรณการมาถวายเป็นที่ระลึก แต่อำนาจพร

ถ้าแต่พระองค์มีพระประสงค์จะให้ความสัมพันธ์ไมตรีของเรา
 ทั้ง ๒ ชาติดำรงคงอยู่ตลอด ก็จงอย่าให้การคมนาคมของเราใน
 อนาคตขาดจากกันเสียเลย การที่เรามีความสัมพันธ์อยู่ด้วยกัน
 ไฟฟ้าข้ามแผ่นดินของเราทั้ง ๒ ประเทศก็จะได้รับความร่วมมือเป็นสุข
 โดยทั่วหน้า

ประเทศสยามไม่สู้จะมั่งคั่งสมบูรณ์ แต่ถึงกระนั้นถ้าพระ
 องค์ของพระประสงค์สิ่งอันใด ก็จงได้ออกพระโอรสผู้รับสั่งแก่ผู้
 เป็นมิตรของพระองค์ชวภาณานเถิด อนึ่งเราทั้ง ๒ ร่วมนับถือพระ
 บวรพุทธศาสนาด้วยกัน ย่อมเป็นเหตุอย่างหนึ่งซึ่งกระทำให้ความ
 สัมพันธไมตรีและความเจริญของเรารุ่งเรืองอยู่ได้ชั่วฟ้าแลดิน การ
 ที่เราจัดการบ้านเมืองดี จนเป็นที่พอใจของพระราชาราชฏร ทมาพึ่งพา
 โพิศสัยมภารนั้น จะเป็นแบบอย่างแก่ประเทศอื่น ๆ ด้วย

หวังใจว่าเมื่อทูตได้มาเจริญทางพระราชไมตรีแต่เดิร้จักกิจการ

แล้ว พระองค์คงจะทรงจัดให้ ได้กลับไป แจ้งข้าราชการให้เรา
ทราบโดยเร็ว

๕. อักษรสาส์นโชคุน ถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา

อักษรสาส์นมินาโมโตะฮิตะคาตา เจริญทางพระราชไมตรีมา
ยังพระเจ้ากรุงสยาม

ด้วยเหตุว่า ถิ่นฐาน บ้านเมือง ของข้าพเจ้า กับของพระองค์ มี
มหาสมุทรอันกว้างใหญ่คั่นขวางอยู่ จึงมิได้มีการคมนาคมติดต่อกัน
มาแต่กาลก่อน แต่เพราะเหตุที่มเรือลูกค้าไปมาอยู่บ้าง ข้าพเจ้า
จึงได้ทราบขนบธรรมเนียมของพระองค์พอเป็นเลาความ ครั้น
เมื่อได้ทราบความในพระราชสาส์นซึ่งขุนพิชิตสัมบัติ แดขุนประเสริฐ
เจริญมา กับทรงถ้อยคำซึ่งทูตทั้ง ๒ ได้ ให้ตามแปลแจ้งแก่ข้าพเจ้า
โดยตลอดแล้ว จึงเป็นอันเข้าใจการแจ่มแจ้งทุกข้อ ประสงค์ได้
ไปถึง พระนคร ศรีอยุธยา แต่ได้เห็น กิจการทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตา
ของข้าพเจ้าเอง ถึงแม้จะมีได้เคลื่อนที่ไปเพียงสักหนวหนึ่งก็ดี

ข้าพเจ้าขอแสดงความยินดี ที่พระองค์ ได้มีพระไทย ส่งสิ่งของ
๒ อย่างมาประทาน สิ่งของเหล่านั้นได้รับไว้แล้ว ที่พระองค์
กล่าวถึงความเต็มใจในพระพุทธรูปสาส์นว่า ทว่าทั้ง ๒ พระนครย่อม
นิยมคุณความดีเป็นอย่างเดียวกันนั้น รับได้ว่าบุญราศีได้มีอยู่
ในบ้านเมือง ของเราจริง ทั้งแต่ประเทศ ยี่บุนต์ฐาปนาซึ่งก็ได้มี

คติธรรมถือสืบต่อกันตลอดมา แต่ทั้งธรรมเนียมตามดัตถิในพระพุทธศาสนาที่ได้มาประดิษฐานในประเทศสยาม ก็เป็นธรรมเนียมพิเศษโดยมากทั้ง ๒ อย่าง บุคคลชั้นสูงในประเทศสยามนับถือทั้งคติธรรมตามดัตถิอาจารย์ชงจู๋สอน อันประกอบด้วยกำลัง ๓ ประการ นานที่ทั้ง ๕ ประการแต่พุทธบัญญัติ มีอริยสัจ ๓ เป็นต้น ตลอดจนคดีทั้ง ๕ การ ประชาชนพลเมืองทุกจำพวกตลอดจนนักรบ ชาวนา ลูกค้า ต่างก็ประพฤติธรรมานุธรรมปฏิบัติตามสมควรแก่อดีตภาพแห่งตน ๆ เพราะฉนั้นในประเทศสยามจึงมีคัมภีร์เป็นอันมาก ทั้งคัมภีร์ที่ได้มาจาก มัชฌิม ประเทศ แต่คัมภีร์ที่ได้มาจาก ประเทศจีน คงแต่คัดตำราบรรพมา ชาวเมืองสยามไม่ใช่ แต่นับถือ พระพุทธศาสนาเท่านั้น ถึงอักษรโรมันแต่ยุคชวาครักชานิชานาญมาก ดังทูตไทยได้มาเห็นแต่ทราบประเพณีอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องชี้แจงไปยังอีก ข้าพเจ้ามีความยินดีที่พระองค์คงพระไทยจะให้หนังสือไปมาถึงกันทุกปี ข้าพเจ้าก็ตั้งใจที่จะเป็นไมตรีฉันท์ประเทศอยู่ โทดเคียงกัน

ข้าพเจ้าได้ส่งสิ่งของอันมีค่าเล็กน้อย มาถวายเป็นราชบรรณาการตอบแทน ตามบัญชาที่ได้แนบมาพร้อมกับอักษรสาส์นนี้ ขอพระองค์จงได้รับไว้แด่จงทรงพระเจริญตลอดทุกกาลเทอญ

ณ วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือนตุลาคม ค. ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๘๘๓

พ. ศ. ๒๓๖๕)

๑ เห็นจะเป็นอริยสัจ ๕

๕. หนังสือคณะเสนาบดีขุน คอบคฤกษ์ออกญาพระคั่ง

หนังสือหนตะโกสุเกโหน้เกมาชาตุมิ แดคอยโอเยโหน้เกโคฉิ
คักด์ คณะเสนาบดีแห่งกรุงยี่บุนมายังท่านออกญาศรีธรรมราช
เสนาบดีกรมท่าแห่งประเทศสยาม

ด้วยข้าพเจ้าได้รับ คฤกษ์ดำเนียรกระแด้รับสั่งของพระเจ้า
กรุงสยามอันเป็นประเทศทมิเถยรติของท่านแล้ว มีความยินดีมาก
เมื่อขุนพิชิตสัมบัติแดขุนประเดวีรัฐุคไทยทัง ๒ นายจำทุดพระราช
ดำสนมาเจริญทางพระราชไมตรี แดคคุมเครื่องราชบรรณาการทัง ๖
อย่าง มีรายชอตามบายชของท่าน มาถึงกรุงยี่บุนน ข้าพเจ้าได้
ประชุมกันนำเอาชงกิจจวนุกิจทงนชนกราบทุดโชคนมินาโมโต พระ
องค์ทรงพระปริดาปราโมทย์ทได้พบทุดทัง ๒ เป็นอย่างยิง แต่ได้
มอบอักษรดำสนมากับทุดทัง ๒ นั้นแล้ว อนึ่งชอที่ท่านกล่าววว่า
การนี้หนังสือไปมาถึงกันทุกๆปี แต่มีเรือค้าขายเดิรไปมาอยู่เส่มอ
จะกระทำให้เรามีสัมพันธไมตรีสนิทสนมกันนั้น เป็นอันสมจริง
ข้าพเจ้ากเห็นพองด้วย ส่วนทว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาไปรดม้า
เมยบุนกเหมอนกัน เพราะยี่บุนเป็นชาติทมิถนลยนกรบ ย่อมพอ
ใจที่จะมีมาดี ๆ ไร่ชบช โสคนมินาโมโตทรงยินดีทได้ทรงทราบ
พระราชประสงค์ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงได้จัดม้าหลาย
มากับเครื่องราชบรรณาการอื่น ๆ ททำได้ ในประเทศยี่บุนส่งมาถวาย

ขอท่านได้ช่วยนำขึ้นถวายด้วย อนึ่งข้าพเจ้ารู้สึกในพระมหากรุณา
อันใหญ่หลวงที่ได้พระราชทานสิ่งของ แด่ทั้งขอบบุญคุณของ
ท่านที่ได้ส่งสิ่งของไปให้เป็นส่วนตัว เพื่อเป็นการตอบแทนขอสิ่ง
มาซึ่งไม่สู้จะมีมูลค่าสูงนักถวาย ๓ ม้า กับดาบยี่บุน้อย่างคมมา
ให้ท่าน ๑ เต็ม ส่วนข้อความนอกจากนี้ทุกคงจะได้นำมาแจ้งแก่
ท่านแล้ว

(สหัตถ์ลิขิต) หนะโกสุเกโนสุเกมาชาสุมิ

(สหัตถ์ลิขิต) คอยโฮเยโนสุเกโตนิกัตสุ

รายชื่อเครื่องราชบรรณาการที่ส่งเข้ามาในซอง

๑. ฉากยี่บุนทำด้วยกระดูกทอง ๓ ฉาก

๒. เกราะ ๓ ตำรับ

๓. ดาบ ๒ เต็ม

๔. ม้า มีอานแถมบังเหียนพร้อม ๓ ม้า

๖. หนังสือยามาดานากามาชา ถึงคอยโตนิกัตสุ

หนังสือยามาดานากามาชา มายังคอยโตนิกัตสุ

ด้วยทูตไทยได้เชิญพระสุพรรณราชดำรินของพระเจ้ากรุงศรี
อยุธยามาเจริญทางพระราชไมตรีคือพระเจ้ากรุงยี่บุน เพราะฉนั้น
ขอท่านได้เป็นพระช่วยเหลือทูต ตามกำลังความสามารถที่พอจะช่วย
ได้ ทูตคณะนี้เป็นไทย ๒ นาย เป็นยี่บุนสำหรับให้เป็นด้าม ๓ นาย

ขออิโตกินเดยู นำเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระเจ้ากรุงยัมบู
 ดงรายชื่อที่แจ้งอยู่ในบัญชีนั้นแล้ว เพราะฉนั้นขอท่านได้ช่วยนำ
 ทูตเผ่าถวายเครื่องราชบรรณาการเหล่านั้นคือพระเจ้ากรุงยัมบูด้วย
 ชาวพระเจ้าจิดได้หนึ่งปดาดตาม ๒ ผืน กับดินบนหนัก ๒๐๐ ซึ่งตั้งมา
 ให้ท่าน

ในที่ผู้ขอแต่ตั้งความนับถืออย่างสูง
 (สหัตถ์ลิขิต) ยามาตาอิสายีมอน นากามาซา
 ณวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๙๘๓
 พ. ศ. ๒๓๖๖)

๗. หนังสือหนตะโกตุเกแดคอยโฮเย คอบยามาดานากามาซา

หนังสือหนตะโกตุเก แดคอยโฮเยโนตุเกโตฉีกัดตุ มายัง
 ยามาदानากามาซา

หนังสือของท่านแต่ทั้งพระราชดำรัสที่ทุกุไทยทั้ง ๒ นำไปพร้อม
 กับเครื่องราชบรรณาการนั้น ได้ถึงกรุงยัมบูโดยสวัสดิภาพ ชาวเจ้า
 ได้นำทูตเผ่าถวายพระราชดำรัสแก่เครื่องราชบรรณาการเหล่านั้น
 แก่ไซคุน พระองค์ก็โถมอักษรดำรัสตอบแต่ให้ทูตเชิญกลับมา
 ถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาแล้ว ข้อความอื่น ๆ อีกถามจะได้
 แจ้งให้ท่านทราบอีก หนังสือปดาดตาม ๒ ผืนกับดินบนหนัก ๒๐๐ ซึ่ง
 นั้น ชาวเจ้าทั้ง ๒ ได้รับไว้แล้ว มีความชอบใจเป็นอย่างมาก ชาวเจ้า

ขอส่งผ้าขาว ๒๖ พับมาให้ท่าน เพื่อเป็นเบาะปรับในการ ที่หนังสือ
ฉบับพิมพ์ได้ มีขอความพิสดาร

(๑ หัตถลิขิต) หนตะโกตุเก โนตุเก

(๑ หัตถลิขิต) ดอยโอเย โนตุเก โดณิกัดตุ

ณเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๒๑ (จุลศักราช ๙๘๓ พ.ศ. ๒๑๖๔)

เจ้าพนักงานหอสมุด

ตอนที่ ๓

ใน ค.ศ. ๑๖๒๓ ปีกุน (จุลศักราช ๙๘๕ พ.ศ. ๒๑๖๖) มีจดหมายไทยมายับุณ ๕ ฉบับ กล่าวถึงเรื่องกรุงกัมพูชาเป็นขอบเขต ขอให้ โสคุนห้ามชนชาติยิบุณมิให้ ไปมาค้าขายในกรุงกัมพูชา หรือช่วยเกื้อหนุนพวกขอบเขตเป็นอันตราย โสคุนก็ได้มีอักษรลำดับนตอบไปโดยอากาการอันดมาเด่มอในถานมิตรภาพ ว่าให้ทรงไว้พระไทยในชนชาวยิบุณ ซึ่งคงจะรักษาความสัจสุจริตแต่ดัมพันธไมตรีเป็นอันดี

ทูตไทยได้เชิญพระราชดำรสของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยามาถึงเมืองนากาซากิในเดือนสิงหาคม แล้วเดินทางต่อไปยังกรุงโตเกียว แต่เข้าเฝ้าถวายพระราชดำรสแก่ โสคุนที่เคตาดา นอกราชส่มบัตเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ค.ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๙๘๕ พ.ศ. ๒๑๖๖) ณห้องพระโรงใหญ่ แห่งตำหนักนิโจในทำนองเดียวกับเมื่อมาครั้งก่อน แต่ต่อมาในวันที่ ๒๕ เดือนนั้นทูตไทยได้เข้าเฝ้าถวายตัวต่อ โสคุนในราชส่มบัตโอรสของ โสคุนที่เคตาดา ณตำหนักฟูจิมี ครั้นล่วงมาอีก ๒ วัน โสคุนจึงมีรับสั่งให้เตรียมอักษรลำดับนตอบรับพระราชดำรสของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ซึ่งเขียนมาเป็นภาษาจีนถึง โสคุนที่เคตาดาผู้เป็นพระบิดา ข้อความในหนังสือที่มีไปมาต่อกัน มีปรากฏดังต่อไปนี้ :-

๑. พระราชดำรัสพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ถึงพระเจ้ากรุงยบูน

พระราชดำรัสในพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอรพนมมหานคร
ทวาราวดี ศรีอยุธยา มหาตักกภพพรัตนราชธานีบรมมัยพระเจ้า
กรุงสยาม เจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงยบูน

ด้วยเมื่อบกตลายเราได้รับอักษรดำรัสอันไพเราะของพระองค์
ตามเนื้อความกระทำให้นั่นใจว่า พระองค์ปรารถนาจะให้ทางพระราช
ไมตรีของเราดำรงคงอยู่ต่อไป ได้ทราบว่าพระองค์เป็นผู้ทรง
ธรรมอันประเสริฐ ทั้งเสนาบดีก็มีคุณ บ้านเมืองก็เป็นปกติ
ราษฎรมีความดีสุจริต พระพุทธศาสนาก็รุ่งเรืองแต่รักษาขนบ
ธรรมเนียมมั่นคง จึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง

กรุงศรีอยุธยากับกรุงยบูนมีมหาสมุทรคั่นอยู่ แต่ก่อนจึง
ไม่สามารภจะติดต่อสัมพันธ์กัน แต่บัดนี้มีเรือค้าขายไปมาถึงกันแล้ว
จึงเป็นเหตุให้เจริญทางพระราชไมตรีติดต่อกันได้ ในเวลานี้เรา
ได้ทราบประจักษ์ว่า พระองค์มีไมตรีต่อเรายิ่งกว่าที่เป็นประยูรญาติ
กันเสียอีก

เมื่อบกตลายเราตั้งใจจะมีพระราชดำรัสมาถามข่าวคราว แต่
มีเหตุเกิดขึ้นคือ พระเชษฐาบุตรีผู้เป็นทายาทของพระศรีสุพรรณราช
เจ้ากรุงกัมพูชา ซึ่งเป็นข้าขอบขัณฑสีมา มีความซอซัดใจต่อกรุงสยาม
เราตั้งให้เป็นผู้ครอบครองเมือง แด่ได้ประพฤติดังมาโดยเรียบ

๑. อยู่หัวพระ

ร้อยตลอดจนถึงพิดาตย์ มิได้กระทำตามคำสั่งของบิดาซึ่งตั้งว่า
 ให้มีความซื่อตรงต่อไทย ขนทรงราชย์โดยพลการ กระทำ
 ความดบหลู่ไม่ตั้งราชบรรณาการแต่ไม่ฟังบังคับบัญชาของกรุงศรี
 อโยธยา จึงบรรตามุขมนตรีแห่งกรุงศรีอยุธยาปรึกษาเห็น
 พร้อมกันว่าควรแต่งทูตไปว่ากล่าวโดยดี แต่เจ้ากรุงกัมพูชาก็ไม่
 เชื่อฟัง กลับก่อการกำเริบต่าง ๆ เพราะขัดข้องอยู่ด้วยเหตุนี้ จึง
 กระทำให้เราต้องงดการที่จะมีพระราชสาส์นมายังพระองค์

บัดนี้กรุงศรีอยุธยากำลังเตรียมพร้อม จะยกกองทัพยกแตร
 เรือออกไปปราบปรามกรุงกัมพูชาเสียให้สงบราบคาบ แต่ชาวยุบัน
 ที่ไปมาค้าขายณกรุงกัมพูชาก็มีอยู่ ถ้าหากในเวด้าไทยกับเขมร
 เกิดรบพุ่งกัน ชาวยุบันไปช่วยเขมรรบแตรถูกบาดเจ็บล้มตาย ก็
 เปนเหตุให้ทางพระราชไมตรีระหว่างไทยกับยุบันหมองไป เพราะ
 ฉนั้นจึงขอบอกให้พระองค์ห้ามชาวยุบัน อย่าให้ไปยังกรุงกัมพูชา
 จนกว่าจะเสร็จการสงคราม ด้วยเหตุเรา ๒ พระนครเป็นสัมพันธ
 ไมตรีกันอย่างสนิทสนม เปรียบประดุจญาติพี่น้องกับมังดัง
 แด่ประโยชน์ทั้งปวงก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกข์แต่สุขก็ย่อมร่วม
 กัน ขอจงอย่าให้ศัตรูตั้งอันใดมาเป็นอุปสรรค แต่ให้ก้าวไปมา
 ของเรากงมืออยู่เสมอทุกปีอย่าได้ขาด ถ้ามีสิ่งใดในเมืองเราที่
 พระองค์ประสงค์จงออกพระโอษฐ์บอกไป จะจัดถวายตามความ
 ประสงค์ทุกอย่าง เพื่อให้ทางพระราชไมตรีในระหว่าง ๒ พระนคร

เจริญยังชน ได้แต่งให้หลวงท่องสมุท ๓ ชุนด์วัดดี ๓ เป็นทนต์
 จำทุกพระราชดำสอนอันจากฤกในสุพรรณบัตร มีคำแปลเป็นภาษา
 จีน พร้อมทั้งเครื่องราชบรรณาการมาถวาย คือ :—

๑. หมวกดำนด้วยผิวไม้
๒. ไม้หอมหนัก ๕ ชั่ง
๓. การบุนหนัก ๒ ชั่ง
๔. ฝารว ๕ สัพททอง ๑ พับ
๕. ฝารว ๕ สัพทเงิน ๑ พับ
๖. ฝารว ๕ สัพทเหล็ก ๑ พับ
๗. ฝารว ๓ สัพทเงิน ๑ พับ
๘. ฝ้ายโปร่งดีขาว ๑๐ พับ
๙. ฝ้ายเทศดีขาว ๑๐ พับ
๑๐. บนยึ่งนกกกระบอกราทของ ๒ กระบอ
๑๑. ขนนกการเวกดีขาวหนัก ๑๐ ชั่ง

๒. อักษรดำสอนไซคุณมินาโมโตหิเตตาดา คอบพระราชดำสอน
 พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา

อักษรดำสอนไซคุณมินาโมโตหิเตตาดา เจริญทางพระราชไมตรี
 มายังพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา

22/04/2563

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้ทราบว่า พระองค์ได้ทรงรับอักษร
 ดำสอน ซึ่งนำมาเมื่อ ๒ บนนแล้ว แต่ยังโปรดให้ทูตไทย ๒ นายจำทุก

พระราชดำรินไปในคราวนั้นอีก ข้าพเจ้าขอขอบพระทัยอย่างยิ่ง
 ในเรื่องที่ได้เจ้ากรมกฎหมายชั้นครองราชสมบัติโดยพลการ แด
 กระทบความดบหลุมมิได้ตั้งราชบรรณาการมาถวาย คณะมุขมนตรี
 จึงได้ปลุกฆาตกรดงให้กรีธาทัพยกไปปราบปราม แต่ยิ่งเกรงว่าถ้า
 ราชวชิรมุนที่เป็นพ่อค้าวานิชย์ ไปตั้งพำนักอาไศรย อยู่ณกรุงกัมพูชา
 เข้าช่วยเหลือเอมรรบถุกบาดเจ็บล้มตาย ทางพระราชไมตรีจะ
 มัวหมองฉนั้น ขออย่าได้ทรงพระวิตกเลย เพราะการที่พระองค์ทรง
 กระทำ ก็เป็นการชอบธรรม

ธรรมดาพ่อค้าควรพวงแต่จะแสวงหากำไรแต่ผลประโยชน์ ถ้า
 ถัดไปประพฤติการอันมิชอบ ก็ไม่ควรจะพระราชทานอภัย เพราะ
 ฉนั้นขอให้ทรงจัดการปราบปรามพวกขบถตามพอพระทัยเถิด อย่า
 ได้ทรงเกรงใจเลย ที่พระองค์มีพระราชประสงค์จะให้เรือค้าขาย
 ไปมาถึงกันอยู่ทุกปีนั้น ข้าพเจ้าจะเอาเป็นธุระให้สัมดังพระราช
 ประสงค์ ส่วนข้อความนอกจากนี้ได้ตั้งมากับด้าม (ทูต) ให้ทูต
 ช้างแดงแล้ว ข้าพเจ้าได้ตั้งตั้งของเด็กน้อยมาถวายเป็นราชบรรณา
 การ ตามรายชื่อในบาญชีที่ได้แนบมากับอักษรดำนั้น

ในที่นี้ขอพระองค์จงทรงพระเจริญ

ณเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๙๘๕ พ.ศ. ๒๑๖๖)

รายชื่อเครื่องราชบรรณาการ

๑. ไทมอน ๒ อัน

๒. เดือน ๓๐ เดือน

๓. มีอาวณแตบั้งเทียนพร้อม ๒ มี

๓. หนังสือออกญาศรีธรรมราช ถึงสะโกอุตาโนกามิ

หนังสือออกญาศรีธรรมราช มายังสะโกอุตาโนกามิ เสนาบดี
แห่งกรุงยบูน

ด้วยข้าพเจ้าได้ทราบว่า พระเจ้ากรุงยบูนมีพระไทยที่จะรักษา
ทางพระราชไมตรีกับกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้เพราะท่านเสนาบดี
ได้ช่วยอนุเคราะห์ ข้าพเจ้ามีความขอบคุณท่านมาก อักษรสำน
ของพระเจ้ากรุงยบูนเมื่อได้อ่านแล้ว ก็เหมือนกับได้ยินกระแ
รับสั่งของพระองค์โดยเฉาะหน้า ข้าพเจ้ารู้สึกถึงพระเดชพระคุณ
เหลือที่จะพรรณนา ได้ทราบว่าท่านได้รับรับสั่งให้ส่งม้างามๆ หาดาย
ม้ามาเป็นเครื่องราชบรรณาการตอบแทน จึงได้นำความขึ้นกราบ
บังคมทูล พระองค์ทรงยินดีเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้
ทราบด้วยว่า พระเจ้ากรุงยบูนทรงพระเจริญสุขสำราญ

เมื่อบังเกิดความตั้งใจจะถามข่าวคราวท่าน แต่บังเอิญเกิดเหตุ
อุกฉุกขึ้นทางบ้านเมือง จึงมีความเลี้ยใจที่มีได้ไต่ถามไป บัด
นี้ข้าพเจ้าได้แต่งสำเภาสำหนึ่ง ให้หลวงท่องสมุทรกับขุนสัตว์ดี

เป็นทูตเชิญส่งบรรณบัตรพระราชสำนแด่เครื่องราชบรรณาการมา
ยังกรุงยบูนเพื่อถวายไซคุณ เมื่อทูตไปถึง ขอท่านจงได้รับรอง

อย่างฉันทมิตร แด่อนุเคราะห์ ให้ ได้เข้าเฝ้า ถวายพระราชดำณ
กับเครื่องราชบรรณาการนन्दวย หวังว่าท่านคงจะมีแก่ใจช่วย
เหลือเป็นแน่

อนึ่งยบุนมมาต ๆ อยู่มาก ขอท่านจงช่วยสืบหาผ้าที่ใหญ่
แข็งแรงแถมผืนเท่ารวดเร็ว แด่แนะนำให้ทุกจุดขอมาฝากด้วย ถ้า
ตะกรุงศรีอยุธยาของตั้งโตที่ท่านปราถนา ขอจงได้แจ้งให้
ทราบ จะจัดส่งไปให้ตามประสงค์ ขอหนักเป็นพระราชประสงค์
ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาขังนกดวย ได้จัดส่งของตั้งมาฝาก
ท่านเพื่อแสดงน้ำใจไมตรี คือ

- ๑. งาช้าง ๓ หาบ
- ๒. ผ้าขาว ๔ พัน
- ๓. ผ้าโปร่ง ๘ พัน

ณค.ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๙๘๕ พ.ศ. ๒๑๖๖)

๕. หนังสือผู้จิวราตาตโย อุตานอกามิ ถึงออกญาพระคตัง

หนังสือผู้จิวราตาตโยอุตานอกามิ เสนาบตีแห่งกรุงยบุน
มายังออกญาพระคตัง

ด้วยเมือชาวพเจ้าได้อ่าน แด้อ่านทบทวนหนังสือของท่านคตอด
แล้ว ก็ได้้นำข้อความเสนอ คอที่ประชุมเสนาบดี แด่กราบทูล
ไซคุณให้ทรงทราบว่า หลวงทองสมุทกับขุนสวัสดิเป็นทูตสยาม

เชิญผู้พรรณบัตรพระราชสาส์น แด่เครื่องราชบรรณาการ มาเจริญ
 ทางพระราชไมตรี เวลานั้นบังเป็นโชคคุณแต่ดีจแปรพระสำนักจาก
 เมืองยี่ตงยังเมืองกิโอโต ข้าพเจ้าจึงต้องนำทูตไปเฝ้าถวายผู้พรรณ
 บัตรพระราชสาส์นแด่เครื่องราชบรรณาการณที่นั้น โชคคุณได้มี
 อักษรสาส์นตอบมอบให้ทูตทั้ง ๒ ไปแล้ว ส่วนเครื่องราชบรรณา
 การซึ่งจะถวายโชคคุณองค์ใหม่ก็ได้นำถวายด้วยเหมือนกัน โชคคุณ
 ได้จดมาทมหดกษณคดี มีเครื่องพร้อม ตั้งมาถวายเพื่อตอบแทน
 ขอท่านได้นำความชกราบทูลด้วย

ส่วนตัวข้าพเจ้าก็พลอยได้รับของรางวัลถึง ๓ สิ่ง ซึ่งไม่ทราบ
 ว่า จะแสดงความชอบใจอย่างไร จึงจะสัมพันธ์ความรู้ลึกอันจริงใจ
 ทางไมตรีระหว่าง ๒ พระนครนสำคัญอยู่ที่มีใจเป็นอันหนึ่งอันเดียว
 กัน ข้อที่อยู่ระยะทางห่างไกลกันด้วยมีมหาสมุทรอันมโหฬารคั่นขวาง
 อยู่หนนี้ไม่สำคัญ ข้าพเจ้าได้จดมา ๓ ม้าส่งมาถวาย ขอท่านได้ช่วย
 นำถวายด้วย โชคคุณทั้ง ๒ พระองค์จะเสด็จกลับยังเมืองยี่ตงต้องรีบ
 ไปเฝ้า จึงไม่สามารถจะเขียนข้อความให้ยืดยาวกว่านี้ หวังว่า
 ทารทงปวงทูตคงจะกลับไปแจ้งให้ท่านทราบ

ในที่สุดขอจงมีความสุขความเจริญ

ณวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๙๘๕

พ.ศ. ๒๓๖๖)

TUDC

22/04/2563

(สัหัตถลิขิต) อุดาโนกามิฟูจิวาราคาตโย

๕. หนังสือของออกญาศรีธรรมราช ถึงคอยโคฉิกัดตุ
 ขุนนางผู้ใหญ่ของยบูนอกคนหนึ่ง ๕๕ ๕
 ฉบับที่ถึงสะโกอุตาโนกามิ กมเนอความอย่างเดียวกับ

๖. หนังสือคอยโคฉิกัดตุ คอบออกญาพระคดง

หนังสือคอยโคเยโนกามิฟูจิวาราคโคฉิกัดตุ เสดนาบตี มายัง
 ออกญาศรีธรรมราช
 ด้วยข้าพเจ้าได้กราบทูลไซคุณให้ทรงทราบว่า ทูตไทยทั้ง ๒
 นายเชิญ พระราชสาส์น มายังกรุงยบูน แต่ได้พรรณาถึงทูตที่เชิญ
 พระราชสาส์นมาเจริญทางพระราชไมตรีเมื่อ ๒ ปีก่อนนั้นว่า เมื่อ
 ทูตกลับถึงประเทศสยามโดยสวัสดิภาพแล้ว ก็ได้เชิญอักษรสาส์น
 คอบของไซคุณเข้าไปถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา แต่เล่าถึงการ
 ที่ได้มาพบเห็นความเจริญต่างๆ ในกรุงยบูนถวายจนตลอด เมื่อ
 ทูตไทยทั้ง ๒ มาถึงนั้น ประจวบกับเวลาที่ไซคุณเสด็จไปเยี่ยมเยือน
 เมืองกิโอโค ข้าพเจ้าจึงได้นำทูตไปเฝ้าถวายพระราชสาส์นแด่
 เครื่องราชบรรณาการยงทนหน ไซคุณได้มีอักษรสาส์นคอบแด่มอบ
 เครื่องราชบรรณาการตอบแทนให้ทูตกลับไป ขอท่านได้นำสิ่งของ
 ๕๕๕
 ทงนจนถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาดด้วย

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้ทราบหนังสือของท่านว่า พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยาทรงพระเจริญสุขสำราญ แด่ขอบใจที่ท่านส่งสิ่ง
ของ ๓ สิ่งมาให้

ขอที่จะให้เรือค้าขายไปมาถึงกันนั้น ข้าพเจ้าก็เห็นพ้องด้วย
เพราะเมื่อทางพระราชไมตรีระหว่าง ๒ พระนครเจริญยิ่งขึ้น ประ
โยชน์ของเราทั้ง ๒ ประเทศก็คงจะงอกงามขึ้นเหมือนกัน

ส่วนม้าในประเทศสยามนอกจากที่จะช่วยทูตจัดหาตามประสงค์
ข้าพเจ้ายังได้จัดม้าซึ่งมีดี कुछ อีก ๓ ม้าส่งไปกำนันให้ท่านด้วย

ในที่สุดขอท่านจงมีความสุขสวัสดิภาพ

ณวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๙๘๕

พ.ศ. ๒๑๖๖)

๗. หนังสืออัครเสนาบดี จดออกญาพระคลัง

หนังสือ อัครเสนาบดี โนคามิ มินาโมโตะ โนฮาซอนชิเนมุเน
มายังออกญาศรีธรรมราช

ด้วยข้าพเจ้าได้รับหนังสือของท่านแล้ว แม้จะได้ยู่ห่างไกล
กันนับตั้ง ๑๐๐๐ โยชน์ ก็ยังรู้สึกประจักษ์ได้สนิทนาปราได้ยกกันต่อหน้า
แต่ทั้งเมื่อได้ทราบว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงพระเจริญสุข
สมบูรณ์ ก็ยังทอความยินดีขึ้นอีกเป็นเนือง การที่พระเจ้ากรุง
ศรีอยุธยา ส่งทูตจำทูต พระราชดำรัสมาเจริญทางพระราชไมตรี

เมื่อมีภรรยา จนมีสัมพันธไมตรีสนิทสนมต่อกันขึ้นเช่นนี้ พระ
 เจ้ากรุงยบูนทรงพระปรีดาปราโมทย์ยิ่งนัก ข้าพเจ้าแต่เห็นตาม
 มนตร์อีกหลายนายได้รับกระแสน้ำตั้งให้นำทูตขึ้นเฝ้า แดถวาย
 สุพรรณบัตรพระราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการต่าง ๆ นั้นแล้ว
 ความขอร้องท่านคงจะได้ทราบความอักษรสาส์นที่พระเจ้ากรุงยบูน
 มอบไปกับทูต แดซึ่งทูตจะได้เฝ้าบอกแก่ท่านทุกประการ
 ข้าพเจ้าได้รับงาช้าง ๑ คู่ ผ้าขาวเทศ ๕ พับ ซึ่งท่านส่งมาให้
 นั้นแล้ว ขอขอบใจอย่างยิ่ง

ความสัมพันธไมตรีแม้แต่ในโบราณกาลก็ย่อมจะถือเอาซึ่ง
 กิจจานุกิจใหญ่่น้อยต่าง ๆ เหนือเป็นเกณฑ์ ทเดเวดานักตั้งบ
 เรียบร้อย จึงเป็นโอกาสอันดีที่เรือค้าขายของเราจะไปมาค้าขาย
 แดกเปิดย่นสินค้าซึ่งกันและกันได้เต็มอ ข้าพเจ้าได้ส่งฉลากหุ้มทอง ๑
 คู่มาให้ท่าน เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งความสัมพันธไมตรีของเรา
 ยิ่งกว่าที่ตั้งใจจะให้เป็นอย่างนั้น

ณเดือน ๘ บกุน วันที่ ๑๕—๒๕ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช
 ๑๑๕ พ.ศ. ๒๑๖๖)

ตอนที่ ๔

๑. หนังสือมะกิโลโนโนนะริ ถึงออกญาพระคลัง

หนังสือมะกิโลโนโนนะริ โทกามิ โนโนนะริ แจ้งมายังออกญาศรี
ธรรมราช

ด้วยเหตุที่ดื่บเหมาะแก่คราวเรือออก จึงถือโอกาสมีหนังสือ
มายังท่าน เพื่อแสดงความยินดีที่ได้ทราบว่าท่านมีความดีชดบาย
เมื่อบทรอดส่องบมานได้รับหนังสือของท่าน พอเบ็ดฝักออกอ่าน
ก็รู้สึกอิมเอิบในใจ ประคุดได้สนทนาปราศัยกับท่านต่อหน้า เป็น
บุญคุณอย่างยิ่งที่ข้าพเจ้าก็พลอยได้รับของกำนัลเป็นหลายสิ่งหลาย
อย่างด้วย เวลานั้นได้คิดอยู่เหมือนกันว่าจะตอบหนังสือของท่าน
แต่ขัดข้องที่ทางคมนาคมของเราต้องผ่านมหาสมุทรอันกว้างใหญ่
จึงกระทำไม่ได้ทันตามความประสงค์ การที่ท่านต้องคอยตอบ
ข้าไปนี้โปรดให้อภัย อนึ่งขอท่านได้ทราบทุกขภัยของความชอบของ
ข้าพเจ้าต่อพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาด้วย

นายสำเภาผู้ถือหนังสือนี้เป็นคนชอบพอกันมาก ขอท่านได้
โปรดอนุเคราะห์ให้ค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งอาจเป็นทางอัน
จะนำมาซึ่งประโยชน์แก่เราทั้ง ๒ ประเทศตามสมควร

ถ้าเมื่อก่อนประสงค์สิ่งใดที่มีในประเทศยี่ปุ่น ก็ขอได้บอกให้
ทราบ ยินดีจะช่วยเหลือจัดหาให้ตามประสงค์ เพื่อเป็นเครื่อง

หมายแห่งความมิตรจิตร์ ข้าพเจ้าได้ตั้งเกราะยับยั้งเครื่องพร้อม

๑. ดำรับมายังท่าน

ในที่สุดขอท่านได้พิจารณาข้อความทั้งนี้ด้วยปรีชาญาณของท่านจนตลอด เพราะความรู้ สักแต่เหตุการณ์ในประเทศของข้าพเจ้าย่อมต่างกับประเทศของท่าน

โอกาสนี้ขอท่านจงมีความสุขความเจริญ
ณเดือน ๘ บดินทร์ เดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๒๕ (จุลศักราช ๙๘๗
พ.ศ. ๒๓๖๘)

สำนักหอสมุด

ตอนที่ ๕

๑. ศุภอักษรออกญาพระคลัง ถึงสะโกตาควาโย

ศุภอักษรออกญาศรีธรรมราชอำมาตยานุชิตพิพิธรัตนโกษา
ธิบตี ถึงสะโกตาโนกามีแห่งประเทศยี่บูน

ด้วยความปรากฏแก่ข้าพเจ้าว่า ขนบธรรมเนียมแบบแผน
การปกครองในประเทศยี่บูนได้เป็นไปโดยเรียบร้อย แด่ท่านได้เป็น
ผู้รักษาความสงบใน ประเทศ ของท่าน เป็นอันดี ประดุจความแข็ง
แรงแห่งกำแพงพระนคร ทั้งได้มีความเมตตากรุณาอุปถัมภ์ค้ำชู
พระราชราษฎร ให้ ได้รับความผาสุกชด้นุภัสบายอยู่เต็มอ รัฐบาด
อันรุ่งเรืองของท่านนี้ ได้มีกตัญญูพิศมัยใจจริงไปทั่วทุกหนแห่ง ทั้ง
นพระเจ้ายกวงศ์ร้อยยุกชยาทรงยินดีเป็นอย่างยิ่ง

มีพระราชโองการในพระบาทพระบรมมพิชพระเจ้าอยู่หัวพระ
พุทธเจ้ากรุงมหานครทวาราวดีศรีร้อยยุกชยาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้า
แจ้งต่อท่านว่า “บรรดาประเทศในโลกซึ่งร่วมพ้ออันเดียวกันนี้
ย่อมมีมนุษย์ทั้งหลายซึ่งรวมชาติกันปกครองเป็นประเทศ ๆ มีนา
ชอันอยู่ แต่ถ้าวจะพิเคราะห์ดูไปให้ทั่วทุกประเทศแล้ว ประเทศ
สยามกับประเทศยี่บูนนับว่าเป็นประเทศที่สำคัญ”

ในโบราณกาลแม้ประเทศเราทั้ง ๒ ยังมีได้มีหนังสือไปมาถึง
กันได้ โดยทางเรือก็ดี ข้าพเจ้าก็ยังได้ทราบอิศริยยศชื่อเตี้ยงแด
เกียรติคุณของท่านอยู่เต็มอ จึงเชื่อว่าอาณาประชาราษฎร์ของ

นานๆ ประเทศคงจะเห็นได้ว่า ยี่สิบเป็นประเทศที่รุ่งเรืองผิดกว่าประเทศอื่น ๆ ประดุจฟ้าแลดดิน มาในปัจจุบันนี้แม้เราจะอยู่ห่างไกลกันก็จริง แต่เมื่อมีวดยานไปมาถึงกันได้ จนถึงได้มาเป็นสัมพันธไมตรีไมตรีต่อกันอย่างสนิทสนมเช่นนี้ ต้องนับว่าเป็นโชคดาวแต่เป็นที่ยินดีอย่างยิ่ง แต่น่าเสียดายที่ประเทศสยามมีมหาสมุทรคั่นอยู่ จึงไม่สามารถที่จะเข้ามาดูความรุ่งเรืองของประเทศท่านได้ ถึงแม้มีสำเภาพ่อค้าวานิชย์ไปมาค้าขายอยู่เสมอ โดยมีผู้ติดต่อ ก็ยังไม่สามารถที่จะทราบข่าวคราวจากท่านได้ดี ยิ่งไปกว่าที่ท่านได้แต่งทูตไปมาเยี่ยมเยียนอยู่เสมอ แลส่งข่าวให้ทราบว่าประเทศของท่านตั้งอยู่ในความสงบเรียบร้อย แลได้บำเพ็ญกิจต่าง ๆ สำเร็จไปโดยสะดวก เพราะเหตุนี้ถ้านานาประเทศจะพากันถุษาว่าเรามีไมตรีแต่รักใคร่กันอย่างสนิทสนม ก็ไม่เป็นข้อควรพิศวง

เมื่อบดิน ค.ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๙๘๕ พ.ศ. ๒๑๖๖) ได้จัดให้ทูตนำหนังสือแด่ของฝากเด็กน้อยมายังท่าน เพื่อแสดงความรักแลถวามข่าวทุกซดๆ ท่านก็ได้มีหนังสือตอบแลมอบสิ่งของอันงดงามให้ทูตนำไปให้ ชาวเจ้ามีความยินดีที่ได้ทราบด้วยว่า การปกครองแลกิจการบ้านเมืองในประเทศยี่สิบเรียบร้อยเป็นปรกติ ทั้งท่านก็มีมารยาตแลขนบธรรมเนียมอันดี เป็นที่น่ารักแก่ทูตมาก แลใช้แต่เท่านั้น ท่านยังประสงค์ที่จะให้ทางพระราชไมตรีของเราทั้ง ๒ ประเทศนี้ดำรงคงอยู่ชวกาลนาน ข้อความทั้งนี้เพียงแต่ได้ทราบ

แม่ท่านอนุเคราะห์เอาใจใส่ แด่ช่วยจัดให้กลับคืนไปโดยเร็วได้ จะ
เป็นที่ขอบใจมาก

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพขอพระไทยในมาที่ดำพองแดเป็นพรรค
กิตในประเทศอันมีเกียรติของท่าน เมื่อ ๒-๓ บมวนได้ ให้คนมา
ขอแต่ไม่ได้ จึงจำต้องรบกวนท่านให้ช่วยจัดหาแดให้ทูตขอไป
ฝากด้วย พระราชประสงค์ที่จะได้มานมมาชานาน จึงต้อง
พยายามเสาะแสวงหาถวายให้ ได้ดมพระราชประสงค์ อนึ่งข้าพเจ้า
ขอสรรเสริญว่า ท่านเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อแผ่นดินอย่างยิ่ง
แดทั้งยังได้มีแก่ใจ ช่วยเหลือเจือจุน ประเทศทั้ง ๒ ให้เป็นสัมพันธ
ไมตรีประดุจชาติเดียวกัน ขอได้ โปรดตอบไปกับทูตแดให้ทูต
กลับโดยเร็วด้วย

ในที่สุดขอแต่คงความนับถือมายังท่าน

ณวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๕ บชาน ค.ศ. ๑๖๒๕ (จุลศักราช ๙๘๗

พ.ศ. ๒๑๖๘)

รายสิ่งของฝาก

๑. ผ้าดอก ๔ พับ

๒. ผ้าโปร่ง ๔ พับ

ขอท่านจงไต่รบของทงนไว้เพื่อความเคารพของข้าพเจ้า ๆ จะ

มีความยินดีมาก

๒. หนังสือสะโกตาทาโย คอบออกญาพระคลัง

หนังสือ อุตานิยามิฟูจิวารานิตาตาโย มุขมนตรียี่บัน แต่คง
ความนับถือมาซึ่งท่านออกญาพระคลัง

ด้วยได้อ่านศุภอักษรอันงดงามของท่านทบทวนไปมา แด่ได้
รับของฝากคือ ผ้าดอกแดผ้าโปร่งอย่างละ ๕ พับแล้ว ชอบใจมาก

มีความยินดีที่ได้ทราบว่า ท่านได้รับคอบหนังสือฉบับก่อนเมื่อ
สองสามวันแล้ว ส่วนพ่อค้าไทยที่มากำขายในยี่บันข้าพเจ้าจะได้
ช่วยเหลือจัดให้กลับโดยสะดวก ที่จริงได้เคยคิดจะให้พ่อค้าคน
กลับประเทศสยามครั้งหนึ่งเหมือนกัน แต่ขาดของที่ขายสินค้ายังไม่
หมด บัดนี้ได้จัดให้กลับไปแล้ว

อนึ่งได้ทราบว่า ประเทศ อันมีเกียรติของท่าน เกิดขบถ ชนที่
ชอบขันธ์ล้ามา แด่มีประสงค์จะกำจัดเสียให้ราบคาบ พวกขบถ
มีกำลังน้อยคงจะไม่สามารถต้านทานฝ่ายที่มีกำลังมาก เพราะฉะนั้น
ในไม่ช้า หวังว่าท่านคงจะปราบปรามพวกขบถ ให้สงบราบคาบดัง
ได้ตามประสงค์

ส่วนมาพรโรคต่างๆ ที่ท่านต้องการข้าพเจ้าเต็มใจจะหาให้ แด
ในคราวนี้ทุกทีได้จัดซื้อไว้แล้วเหมือนกัน นอกจากมาที่ทูตนำไป
ยังได้จัดมาแต่แถมอีก ๓ ม้าตั้งมากววย ขอท่านได้นำความกราบ
ทูลด้วย

ส่วนความขอตรงต่อกันระหว่าง ๒ ประเทศ แด่การที่มีเรือ

พ่อค้าวานิชย์ไปมาค้าขายถึงกันนั้น ถ้ายังมีมากเท่าใด ก็ยังเป็น
สิ่งประเสริฐ ซึ่งไม่จำเป็นต้องกดขี่ให้ยืดยาว ท่านย่อมทราบ
อยู่แล้ว

(สหัตถ์ลิขิต) อุดาโณกามิฟูจิวาราคาตายุ

ณวันขึ้น ๓๐ ค่ำปีชาน (จุดศักราช ๑๘๗ พ. ศ. ๒๓๖๘)

๓. หนังสือฉบับที่ ๓ ซึ่งมุขมนตรีไทย มีมายัง คอยโตฉิกัตสึ
แฉะโกคาตายุ นั้นความขาดตกบกพร่องไม่ได้ ใด คงมีแต่หนังสือ
ตอบดังต่อไปนี้

๔. หนังสือโอเยโนกามิฟูจิวาราคาตายุ ถึงออกญาพระคลัง

หนังสือโอเยโนกามิฟูจิวาราคาตายุ มุขมนตรียิบุน แจ็ง
มายังท่านเสนาบดีแห่งกรุงสยาม

ทูตไทยได้มาถึงยิบุน โดยลำภาคราวนี้ แด่ได้นำหนังสือกับ
ของฝาก ๒ สิ่งมาให้ข้าพเจ้ารับไว้แล้ว ชอบใจมาก รู้สึกว่าเป็น
เอกถาภอย่างยิ่งที่ได้ทราบว่า ท่านได้รับตอบของข้าพเจ้าเมื่อ
สองสามวันแล้ว ได้ทราบว่ากรุงศรีอยุธยา มีประสงค์จะปราบ
ปราบพวกชบถที่ขอบขนันสดมา แต่เห็นว่าการกระทำศึกสงคราม
ย่อมเป็นการประหัตประหารอันน่าสยดสยอง เพราะฉะนั้น

ทางที่จะหักเคียงไต่ถกควรหัก แต่ความสงบก็มีใช้มดแห่งการที่
จะต้องเพิกเฉยไม่จับอาวชเสียเลย

ในราชอาณาจักรยุบยุบจวบจนตั้งบรรพกาล มีชนบชกรรม
นิยมแบบแผนแต่ความเจริญอยู่เป็นอันดี สัจจริงดังที่พูดไทยได้
มาเห็นแต่แจ้งแก่ท่าน คงไม่มีเหตุอันใดที่จะกระทำให้ทางพระราช
ไมตรีระหว่าง ๒ พระนครของเราห่างเหินกันได้เป็นแน่ การที่พ่อ
ค้าไทยมาค้าขายในยุบยุบแต่อยู่ยาวนานหลายบพณ ยับยุบมิได้ขาดวางค่อ
กิจการค้าขายแม่ลูกเด็กน้อยเลย ที่อยู่ช้ำเกินไปก็เพราะยังขาย
สินค้าไม่หมด บคินได้บอกให้กลับโดยสำเภากราวนแล้ว

ข้อที่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาต้องพระราชประสงค์จะได้มาดี ๆ
อีก เพราะที่ได้ไปคราวก่อนไม่ใช่เป็นมาผู้เท่านั้น ช้ำพเจ้าไม่
ขาดข้อง ทศไทยอาจจะหาซื้อได้ทุกเมื่อ ได้ส่งมาผู้เท่า ๑ มาไป
ถวาย ขอท่านได้นำถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาด้วย ข้อความ
อื่นท่านจะได้ทราบเดียดจากหนังสือซึ่งจะมีไปในภายหลังอีก

(สกัถลิต) โอเยโนกามิฟูจิวารานโคโนนิกัตสุ
ณเดือน ๓๐ บชาน (จุดศักราช ๙๙๗ พ. ศ. ๒๓๖๘)

ตอนที่ ๒

ในราวปลายเดือนตุลาคม ค. ศ. ๑๖๒๕ (จุดศักราช ๘๘๑ พ. ศ. ๒๓๗๒) ยามาตาดิชาลัยมอญ^๑ ได้แต่งดำเภาแต่ใช้เงินเป็นนายดำเภา ตั้งทุกตไทย ๓ นายคือ หตวงส์กตเคชะ ขุนส์วัดดีแดขุนโยชามาตย์มายมุน^๒ คณะทูตถึงเยโตแต่พักอยู่ที่โบสถ์โกโตกุจิ ตำบลชิตายา

ครั้นวันที่ ๔ พฤศจิกายน ทูตได้เข้าเฝ้าโชกุนอียะมิสุ ณ เว็คอมมารุ แต่เข้าเฝ้าโชกุนที่เคคาตานิอกราชสมบัติผู้เป็นพระบิดา ณ เว็นิชิโรมารุ แล้วถวายพระราชสาส์นกับเครื่องมงคลราชบรรณาการ พระราชสาส์น^๓เขียนบนผู่พรรณบัตร มีคำแปลเป็นภาษาจีน สอดมาในหตอตงาแต่ได้ไว้ในถุงเหมือนกับคราวก่อน

การที่ทูตมาในครงนี้เพื่อจะแจ้งว่า พระอาทิตย์วงศ์^๔ ได้ได้ตั้งผ่านพิภพ แต่แต่คงความประสงค์จะเจริญทางพระราชไมตรีสัมต่อไป นอกจากพระราชสาส์นยังมีศุภอักษร^๕ ถึงดอยสะโกแต่อิตะกุระ

-
- ๑ ยามาตานากามาซา (ออกญาเสนาพิมุข)
 - ๒ ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกว่าพระเชษฐาธิราช
 - ๓ ศุภอักษรออกญาพระคลัง คำเนิรกระแต่รับสั่งของพระเชษฐาธิราช (พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา)
 - ๔ ดอยโอเยโนคามิฟูจิวาราราคินักัด
 - ๕ สะโกอุตวาโนคามิ

เสนาบดีของไซคุนออกฉบับหนึ่ง ยามาตาดิจิซาโยมอเนกได้มีหนังสือ
ถึงสะไกในครั้งด้วย ส่วนเครื่องมงคตราชบรรณาการแต่งตั้งของ
อื่น ๆ มิใช่แต่จะได้ส่งมาถวายไซคุนทั้ง ๒ พระองค์หรือพระราชทาน
แก่บรรดาเสนาบดีเท่านั้น ยังได้ส่งมาประดับประดาวังในเมืองนากา
ซากิ แดพระราชทานแก่ผู้รักษาเมืองด้วย คณะทูตได้เข้าเฝ้า
ไซคุนเพื่อทูลถามฉบับเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน แดได้รับประทาน
สั่งของรางวัล มีเสื้อผ้ากับเงินตามสมควร ส่วนอักษรสาส์น
ตอบแด่เครื่องมงคตราชบรรณาการได้มอบไปกับทูตเหล่านั้นด้วย
ส่วนสะไกแตกอยเสนาบดีทั้ง ๒ นายก็ได้มีหนังสือถึงเสนาบดี
ของไทยแดยามาตาดิจิซาโยมอเนกด้วยเหมือนกัน

๑. พระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ถึง ไซคุน

พระราชสาส์นในเล่มเต้จบรมบพิตรพระราชวรพนมหานครทวาร
าวดี ศรีอยุธยา มหาตักกภพพรคณ ราชธานี มุรัมย์พระเจ้ากรุง
สยาม เจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงยมน
ด้วยได้ทราบอยู่ว่าเป็นราชประเพณีมาแต่โบราณกาล ที่
ควรจะมีพระราชไมตรีกันไว้กับประเทศซึ่งอยู่ใกล้เคียง พระราช
บิดาของเราที่ได้เสด็จสู่สวรรคตไปแล้ว ได้เคยกระทำทางพระ
ราชไมตรีกับต่างประเทศเป็นแบบแผนมา แด่ที่กรุงศรีอยุธยาได้

รับผิดชอบออกมา จนบ้านเมืองได้เข้าสู่ความเจริญเช่นนี้ ก็เพราะ
 มีพระราชไมตรีกับประเทศอันมีเกียรติของพระองค์ บดินเมื่อเรา
 ผู้เป็นรัชทายาทได้ขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ สืบชาติคดียวงษ์ต่อไป
 แล้ว จึงขอคำเนิรทางพระราชไมตรีกับพระองค์ ให้เจริญยิ่งขึ้น โดย
 มิแปรผันสืบต่อไป เราได้ตั้งใจช่วยเหลือ ทนุบำรุงพ้อค้ายบุน
 ประดุจช่วยเหลือพ้อค้ายาณิชชย์ของไทย แต่ได้สั่งให้มเจ้านาทตุ
 แต่ให้พ้อค้ายาณิชชย์กระทำการค้าขายได้ โดยสะดวก ให้มีการใช้
 จ่ายน้อยแต่ช่วยเหลือให้กลับโดยเร็ว

บดินได้แต่งตั้งคือ หลวงสกลเดชะ ขุนสรวิศดีแดนขุนโยชามาตย์
 ให้จำทูล พระสุพรรณราชดำเนิน กับเครื่องมงคล ราชบรรณาการมา
 เจริญทางพระราชไมตรีต่อพระองค์ แต่ยังคงใจอยู่เสมอว่าจะแต่ง
 เรือให้ทูลมาเจริญทางพระราชไมตรี ถ้ามขัดถึงความสงบเรียบร้อย
 ร้อย ความเจริญแห่งการเพาะปลูก ความสุขสำราญ ของประชา
 ชนพดเมือง อันเป็นเหตุที่จะมีนำมาซึ่งความยากเข็ญแก่การปก
 ครองในประเทศของพระองค์ ให้ทราบถึงกันเสมอทุก ๆ ปี

แม้ประเทศอันค้ำคองของเรามีแต่ของไม่สู้มีราคา แต่ถ้า
 พระองค์ต้องประสงค์ ก็เต็มใจที่จะช่วยเหลือจัดส่งมา ถวายทุกเมื่อ
 ขอจงให้เราทั้ง ๒ ประเทศนี้มีพระราชไมตรีกันชั่วนานเถิด หวัง
 ว่าพระพรอันประเสริฐของพระองค์คงจะอำนวยผล ให้เราถึงซึ่ง
 ความสุขความเจริญยิ่ง

ณวันขึ้น ๕ ค่ำมะเด็งจุลศักราช ๙๙๓ ตรงกับวันที่ ๒๓ เมษายน
ค.ศ. ๑๖๒๙ (พ.ศ. ๒๓๗๒)

เครื่องมรดราชบรรณาการ

๑. ไม้หอมชนิดที่ ๑
 ๒. ไม้หอมชนิดที่ ๒
 ๓. การบุนบอเนียวชนิดที่ ๑
 ๔. การบุนบอเนียวชนิดที่ ๒
- } หนักอย่างละ ๑ ชั่งไทย
๕. แพรฝรั่ง ๔ พับ
 ๖. แพรฝรั่งอย่างมีดอก ๕ พับ
 ๗. ผ้าชนิดดีถมด้าย ๒ พับ
 ๘. งา ๕ หาบ

เครื่องมรดราชบรรณาการถวายไซคุณนอกราชต์มบัต

๑. ไม้หอมหนัก ๑ ชั่งไทย
๒. การบุนบอเนียวหนัก ๑ ชั่งไทย
๓. แพรฝรั่ง ๒ พับ
๔. ผ้าม่วง ๔ พับ
๕. แพรดอก ๔ พับ

๒. อักษรศาสตร์ไสคุน ถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา

อักษรศาสตร์ไสคุนมิเนาโมโตอียะมิดุพระเจ้ากรุงยี่ปุ่น เจริญ
 ทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 ข้าพเจ้าได้รับพระราชสาส์น แด่ใต้ทราบพระราชประสงค์ที่
 จะเปนมิตรไมตรีของพระองค์ ซึ่งทรงแต่งตั้งมาในพระราชสาส์นนั้น
 ถัดวันแต่ มีความยินดีอย่างมิ่งมหึมาจะเปรียบปาน อีกประการหนึ่ง
 บรรดาเครื่องมรดกราชบรรณาการซึ่งพระราชทานมา ถัดวันแต่
 เปนสิ่งทั้งดงามในประเทศของพระองค์ แด่มิ่งคุณค่าอันสูงเป็นที่พอ
 ใจมาก ความมีใจจงรักภักดีต่อเพื่อนมนุษย์ แด่อารีอารอบต่อ
 เพื่อนบ้านทั้ง ๒ ประการนี้ ย่อมเปนนัดเกล้าราชประเพณีแห่งการ
 ปกครองประเทศมาแต่บุรพกาล เมื่อประเทศอันมีเกียรติของพระ
 องค์ ไคร่จะ ดำเนินทาง พระราชไมตรีกับ ประเทศ ของข้าพเจ้า เช่นนี้
 ย่อมเปนนัดคบคยยินดีอย่างยิ่ง ถ้าปฏิเดชก็ค้องนับว่าเปนมิ่งปราชญ์จาก
 จรรยา ในรัชกาลพระราชบิดาของพระองค์ได้เคยมีพระราชไมตรี
 คัดคอกันมากับประเทศของข้าพเจ้าชวภาณาน เพราะฉะนั้นจึง
 ไม่มีเหตุอันใดที่จะเปนนัดคัดค้อทางพระราชไมตรีของเรา แด่การ
 ไปมาค้าขายของเรือพ่อค้าวานิชย์ระหว่าง ๒ ประเทศนั้นเปนนัด ค่อง
 ขอพระองค์ อย่าได้ทรง ประหลาด พระไทยในความ อารยภาพ แห่ง
 ประเทศยี่ปุ่นว่าจะเปนนัดไปอย่างไรเลย ความเปนนัดไปก็ค้องเท่าที่

ทูตทั้ง ๓ นายของพระองค์ได้ไปเห็นมาแล้วเท่านั้น

ข้าพเจ้าได้สั่งตั้งของเล็กน้อยตามรายชื่อที่คัดแนบกับอักษร
ดำต้นนั้นมาเป็นมรดกราชบรรณาการ ขอพระองค์จงทรงรับไว้
แด่จางทรงพระเจริญตลอดทุกกาล

ณเดือน ๘ ปีมะเส็ง วันที่ ๑๗ ตุลาคม วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน

ค.ศ. ๑๖๒๘ (จุลศักราช ๘๘๑ พ.ศ. ๒๑๗๒)

เครื่องมรดกราชบรรณาการ

๑. นากทอง ๓ คู่ (หุ้มด้วยทองใบ)

๒. เกวาระ ๓ สำรับ

๓. คียบ ๒ เต็ม

๔. มาฬเตา ๓ มามเครื่องแด่อาณพร้อม

๕. มาฬเตาอก ๒ มามเครื่องแด่อาณพร้อม

สิ่งของประทานแก่ทูตคือ ทูตที่ ๑ เงิน ๒๐๐ ดัม เลื่อแพร ๑๐ ตัว

ทูตที่ ๒ เงิน ๑๐๐ ดัม เลื่อแพร ๑๐ ตัว

ทูตที่ ๓ (ซึ่งมีหน้าที่แปลตามภาษาไทย) เงิน ๕๐ ดัม เลื่อแพร ๖ ตัว

ตามภาษายิบูนชื่อโกยิมอน เงิน ๒๐ ดัม เลื่อ ๑ ตัว

สิ่งของที่ไซคุนออกราชสมบัติประทานแก่ทูต

ทูตที่ ๑ เงิน ๑๐๐ ดัม ทูตที่ ๒ เงิน ๕๐ ดัม ทูตที่ ๓ เงิน ๓๐ ดัม

ตามภาษายิบูนเงิน ๒๐ ดัม

๓. ศุภอักษรเดิเนาบตีกรมท่า ถึงระโกตาตโย

ศุภอักษรออกญาว่าที่พระคตังศรีธรรมราช มายังระโกตา
โนกามิ แห่งกรุงยบูน

ด้วยมีพระราชโองการพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดเกล้าฯ ให้
แจ้งมายังท่านว่า เมื่อเดือน ๑๓ ปีมะโรงพระราชบิดาของพระองค์
ผู้ดำรงตำแหน่งพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จสู่สวรรคต พระองค์
ได้ราชสมบัติแต่เสด็จผ่านพิภพพระนครศรีอยุธยา

พระองค์ทรงทราบอยู่ว่าในรัชกาลของพระราชบิดา กรุงศรี
อยุธยาได้มีทางพระราชไมตรีติดต่อกับประเทศยบูนเป็นอันดี
ราษฎรพลเมืองที่เป็นพ่อค้าวานิชย์ก็ได้แต่งเรือไปมาค้าขาย แด
มีการติดต่อกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว เพราะฉนั้นพระองค์จึง
มีพระราชประสงค์ที่จะเชื่อมต่อกับพระราชไมตรีให้ดำรงคงอยู่สืบ
ไปแต่ยังให้ทวีมากขึ้นเสมอ แม้ประเทศทั้ง ๒ นั้นจะมีมหาสมุทรคั้น
อยู่กั้น เมื่อมีเรือพ่อค้าวานิชย์ไปมาค้าขายติดต่อกัน แดการ
คมนาคมก็มีได้ขาดจากกันเช่นนั้น ก็นับประดุจว่าพระองค์ได้เจรจา
ปราถนากับพระเจ้ากรุงยบูนด้วยพระองค์เองเหมือนกัน พระองค์
จึงมีพระราชดำรัสสั่งให้ข้าพเจ้าผู้เป็นเจ้านาทัมมีศุภอักษรมายัง
ท่าน เพื่อแจ้งพระราชประสงค์ที่จะดำเนินทางพระราชไมตรีต่อ
พระเจ้ากรุงยบูนมิให้แปรผันต่อไป การที่กรุงศรีอยุธยากับกรุง
ยบูนมีสัมพันธ์ไมตรีต่อกันโดยใกล้ชิดเที่ยงตรงเช่นนั้น นับว่าเป็น

โศกดาบทที่พระผู้เป็นใหญ่ได้บันดาลให้เป็นไปโดยเที่ยงแท้ พระองค์
 หวังว่าการไปมาค้าขายของเรือพ่อค้าวานิชย์ระหว่าง ๒ ประเทศนั้น
 คงจะมีอยู่สืบไป แต่ต่างก็คงจะหนุนบำรุงซึ่งกันและกัน ทั้งในการที่จะ
 อนุเคราะห์ ให้พ่อค้าเหล่านั้น มีโอกาส กลับได้ โดยสะดวกอยู่เป็นนิจนิ
 รันตร ทั้งนัย่อมจะนำผลมาสู่ประเทศทั้ง ๒ โดยตรง ด้วยพระราช
 ประสงค์ดังนี้ พระองค์ จึงทรงแต่งตั้งทูตคือหลวงสดกตเดชะ ๑ ขุน
 สวัสดิ์ ๑ ขุนโยชามาตย์ ๑ ดำม ๑ จำทูลพระสุพรรณราชดำรัสแด่
 เครื่องมงคตราชบรรณาการ คือไม้หอมชนิดที่ ๑ แด่ที่ ๒ อย่าง
 ละ ๑ ชั่งไทย การขุมนบอเนียวชนิดที่ ๑ แด่ที่ ๒ อย่างละ ๑ ชั่งไทย
 แพรฝรั่ง ๕ พับ แพรดอก ๕ พับ พรหมดอก ๒ ผืน งา ๕ หาบ มา
 ถวายพระเจ้ากรุงยบูน กับไม้หอม การขุมนบอเนียวอย่างละ ๑ ชั่ง
 ไทย แพรฝรั่ง ๒ พับ ผ้าม่วง ๔ พับ แพรดาวยเงินแดดาวยทอง ๔ พับ
 แพรดอก ๔ พับ มาถวายโศกขุนนอกราชดำรัสด้วย เพราะฉนั้น
 เมื่อทูตผู้นำเครื่องมงคตราชบรรณาการแด่พระสุพรรณราชดำรัสมาถึง
 ขอท่านได้ช่วยนำทูตเข้าเฝ้าถวาย พระราชดำรัสแด่เครื่องมงคตราช
 บรรณาการต่อพระเจ้ากรุงยบูน ทั้ง ๒ พระองค์ด้วย นอกจากนี้
 พระองค์ยังได้พระราชทานงาช้าง ๒ หาบ แพร ๕ พับ แพรดอก ๕ พับ
 ให้แก่ท่าน แต่ข้าพเจ้าก็ได้จัดส่งแพรดอก ๑ พับ ผ้าไหม ๓ พับมาให้
 ท่านเพื่อเป็นพระถักด้วย

ณเดือน ๕ ปีมะเส็ง (จุลศักราช ๙๙๑ พ.ศ. ๒๓๗๒)

๕. หนังสือสะโกตาดาโยแดดอยโตฉิกัตตุ ถึงเสนาบดีกรมท่า

หนังสือสะโกตาดาโนกามิแดดอยโฮเยโนกามิโตฉิกัตตุแห่งกรุง
ยบุน ถึงออกญาว่าทพระคลังแห่งกรุงศรีอยุธยา

เมื่อทูตไทย ๓ นายเชิญพระสุพรรณราชดำนแดเครีองมงคด
ราชบรรณาการมาถึงประเทศยบุนแล้ว ข้าพเจ้าทั้ง ๒ ก็ชักชวนกัน
นำความขึ้นกราบทูลโฮคนทั้ง ๒ พระองค์ ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะ
แจ้งให้ทราบว่า ทูตไทยได้ปฏิบัติหน้าที่โดยเรียบร้อยแถมมีมารยาตร์
อันดีมาก เมื่อเบ็ดผนึกศุภอักษรของท่านออกอ่าน แดทราบว่าพระ
เจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้เป็นพระราชบิดาได้เสด็จสู่สวรรคตเสียเมื่อฤดู
เหม็นค บกตายนั้นแล้ว กระทำให้ตกตั่งแต่เต็มตนไปด้วยความ
เศร้าสลด การที่ข้าพเจ้ามิได้แสดงความเสียใจไปให้ทันท่วงทีนั้น
นับว่าเป็นกริยาวทเพิกเฉยอย่างหนึ่ง แต่ทว่าเป็นเช่นนั้นเพราะกว่า
จะทราบข่าวจากประเทศของท่านได้ก็เป็นเวลายาวนาน มิฉะนั้นคงจะ
ไม่นั่งนอนใจอยู่จนบัดนี้ การที่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยามีพระราช
ประสงค์ จะเจริญรอยพระราชบิดาในข้อที่จะให้ประเทศทั้ง ๒ มีพระ
ราชไมตรีต่อกันสืบต่อนั้นยังขึ้น แดให้เรือพ่อค้าวานิชย์ไปมา
ค้าขายถึงกันอยู่ได้มอหนั้น พระเจ้ากรุงยบุนทรงเห็นว่าเป็นการสมควร
ควรอย่างยิ่ง

พระเจ้ากรุงยบุนได้มีอักษรดำนคอบมอบมากับทูตไทยทั้ง ๓

นาย พร้อมกับเครื่องมรดกราชบรรณาการเพื่อนำถวายพระเจ้า
 กรุงศรีอยุธยาแล้ว หวังว่าพระองค์คงจะทรงบดินดีเป็นอย่าง
 ยิ่ง อนึ่งการที่ได้มีพระกรุณาพระราชทานสิ่งของให้แก่ข้าพเจ้า
 ทั้ง ๒ ด้วยนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างจะหาอัน
 ไตมาเปรียบปานมิได้ จึงขอส่งมาฝากคนละ ๑ ม้ามีเครื่องพร้อม
 มาทูลเกล้าฯ ถวายขอท่านได้นำขึ้นถวายด้วย

ส่วนกิจการปกครองในราชอาณาจักร ยี่บุนั้นได้ดำเนินไปโดย
 ตั้งเรียบร้อย ประชาชนพลเมืองก็อยู่เย็นเป็นสุข ข้าพเจ้าได้
 สั่งให้ทูตทั้ง ๓ แจ้งข้อความ ที่มิได้ปรากฏในหนังสืออื่นให้ท่านฟังด้วย
 แล้ว ส่วนข้อความอื่นๆ ของตัวไว้แต่คงในหนังสือฉบับหลังๆ
 ต่อไป

ป. ด. ข้าพเจ้าได้ส่งผ้าเทศ ๒๐ พับมาให้ท่านเป็นที่ระลึกด้วย

๕. หนังสืออิตะกระณิเตมเน ถึงออกญาพระคดง

หนังสืออิตะกระชูโว โนคามิมินาโมโตโนอาซอนนิเนมุเน มา
 ยังออกญาว่าทพระคดงศรีธรรมราชแห่งกรุงศรีอยุธยา
 ได้รับศุภอักษรของท่านแล้วรู้สึกพอใจอย่างยิ่ง ถ้าย่านเมือง
 ของเรามีได้อยู่ห่างไกลกันเช่นนั้น ก็แทบจะกล่าวได้ว่าได้ยินถ้อย
 คำของท่านทุกข้อคำ เมื่อได้ทราบศุภอักษรของท่านซึ่งผ่านมาแต่
 ทางอันไกลนับตั้ง ๕๐๐ โยชน์แล้ว ว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระองค์

ก่อนเสด็จสู่สวรรคต ข้าพเจ้ากรูตักเสด็จสดุดีอย่างเหตุดัน
ประดุจหนึ่งเหตุนั้นได้มาบังเกิดชนเฉพาะหน้า การที่พระเจ้ากรุง
ศรีอยุธยาผู้เป็นพระราชโอรสได้สืบราชสมบัติต่อมาเช่นนี้ ขอแสดง
ความยินดีด้วย

อีกประการหนึ่งที่พระองค์มีพระราชประสงค์จะดำเนินทางพระ
ราชไมตรีสืบต่อไป โดยแต่งตั้ง ๓ นายมาเจรจาตามราชประเพณีที่
พระราชบิดาของพระองค์เคยทรงกระทำมาแล้วก่อนนั้น ข้าพเจ้า
รู้สึกพอใจในน้ำพระทัยอันดีของพระองค์อย่างยิ่ง ข้าพเจ้าแต่คณะ
เสนาบดีได้นำความขึ้นกราบทูลขอให้คุณให้ทรงทราบ พระองค์จึงโปรด
ให้ทูตเข้าเฝ้ากราบทูลในข้อราชการนั้น ทูตทั้ง ๓ นายได้นำพระ
ราชสาส์นแด่เครื่องมรดกราชบรรณาการถวายให้คุณเป็นการเสร็จไป
โดยเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ท่านจะได้ทราบตามอักษรสาส์นของคุณ
ตอบพระราชสาส์น แต่พระคำที่ร่ำสั่งมากับทูตนั้นโดยละเอียดต่อไป

ข้าพเจ้าได้รับของพระราชทานคองา ๒ หาบ แพร & พับ แพร
ดอก & พับแล้ว เป็นพระมหากรุณาอันเกดต่าง แต่ขอใจที่ท่านสั่ง
แพรดอก ๓ พับ ผ้าไหม ๒ พับมาให้ด้วย

ขรรคมดาแห่งการเป็นสัมพันธมิตรไมตรีกันระหว่างประเทศที่
ใกล้เคียง ย่อมถือเอาความครองธรรมซึ่งจะพึงมีต่อกันแต่กันเป็น
ใหญ่ หาได้คำนึงถึงหนทางอันห่างไกลจากกันนั้นมิได้ ในเวลา
นี้ที่เด็กตั้งบทกถาแด่คุณพ่อคำวานิชย์อาจไปมาค้าขายได้สะดวก

แต่จะเป็นประโยชน์แก่ประเทศของเราทั้ง ๒ นี้นมาก

ข้าพเจ้าได้ส่งฉลากหุ้มทอง ๑ คู่มาให้ท่าน แต่ขอให้เราจงเป็น
มิตรไมตรีกันอยู่โดยมิแปรผันชั่วกาลนานเถิด

ณ เดือน ๓๐ มีนาคม วันที่ ๕-๑๕ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๒๙

(จุดศักราช ๙๙๓ พ.ศ. ๒๓๗๒)

๖. หนังสือยามาดานากามาซา ถึงขุนนางในสะไกคาวาโย

หนังสือยามาดานากามาซา มาถึงขุนนางในสะไกคาวาโย

ได้รับหนังสือของท่านแล้ว รู้สึกว่าเป็นโชคดาบอย่างยิ่งที่ได้
ทราบว่า ท่านได้นำสิ่งของของข้าพเจ้าซึ่งถวายพระเจ้ากรุงยบุน
เมอบกตาย ต้นไม้แข่ง ๕ คู่ซึ่งพระเจ้ากรุงยบุนส่งไปประทานนั้นได้
รับไว้แล้ว เมอบกตายนพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้ตั้งจตุรภค
พระราชโอรสผู้เป็นรัชทายาทได้สืบราชสมบัติต่อมา พระองค์จึง
แต่งตั้ง ๓ นาย คือ ขุนสังกตเดชะ ๑ ขุนสวัสดิ์ดี ๑ ขุนโยชามาตย์ ๑ กับ
นิโกชาย้มนโนใจถ้าม ให้จำทูลพระราชสาส์นมาเจริญทางพระ
ราชไมตรีแต่เพื่อให้ทราบว่า พระองค์ได้เสด็จผ่านพิภพกรุงศรี
อยุธยา

ข้าพเจ้าเป็นผู้แต่งเรือให้ทูลจำทูลพระสุพรรณราชสาส์นมา
เจริญทางพระราชไมตรี เพราะฉะนั้นขอท่านได้โปรดจัดให้ทูล

เข้าเฝ้าถวายพระราชดำริตามประเพณีด้วย

ที่จริงได้ คิดอยู่ว่าจะแต่งเรือมาตั้งแต่บกถายนั้นแล้ว หากขัด
ข้องด้วยเกิดโจรสลัดชาวไปญูเกตชุกชุมขึ้นในท้องทะเล เรือสำเภา
ไม่กล้าจะเดินไปมาได้ จึงเคยตอบรับหนังสือของท่านเข้าไป หวัง
ว่าในภายหน้าคงจะแต่งเรือมายังประเทศสยามตามเคย

อนึ่งข้าพเจ้าอยากจะใคร่ได้ ใบเบ็ดดองซึ่งได้เคยร้องขอไว้ครั้ง
หนึ่งแล้วนั้นด้วย การออกใบเบ็ดดองให้แก่ชนต่างชาตินั้น ความจริง
เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชื่อเสียงของประเทศสยามอยู่ เพราะฉะนั้นขอ
ท่านได้ โปรดจัดให้ออกให้ด้วย

ข้าพเจ้ายิ่งเกรงว่าจะเป็นการเอื่อมอาจมาก ที่ได้สั่งตั้งของ
เพียงเล็กน้อยมาถวายไซ้คุณทั้ง ๒ พระองค์ ถ้าท่านเห็นสมควรจะ
ถวายได้ ก็ขอให้นำขึ้นถวายต่อไป

ส่วนตัวท่านข้าพเจ้าได้ส่งแพรไปรังสีแดง ๑๐ พับ พรหมดอก
๒ ผืนมาให้ ไว้เป็นที่ระลึก

ในที่สุดขอแสดงความเคารพนับถืออย่างสูง
ณวัน ๓ ค่ำ เดือน ๓ ปี มะเส็ง ตรงกับวันที่ ๒๗ มีนาคม
ค. ศ. ๑๖๒๘ (จุลศักราช ๙๘๓ พ. ศ. ๒๓๗๒)

TUDC

22/04/2563

(สหัตถ์ลิขิต) ยามาดาจิชายิมอนโนโจนาคามาสา

ขอให้นำหนังสืออันเสนอก่อต่อสะไกจิวารานโด้โนเกโตะด้วย

๗. หนังสือสะโกตาดำโย ถึงยามาดานากามาซา

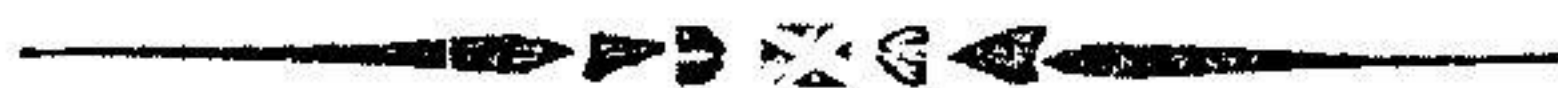
หนังสือสะโกตาดำโย มายังยามาดานากามาซา

ได้อ่านหนังสือของท่านตลอดแล้ว มีความเศร้าสลดใจที่
ได้ทราบว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จสวรรคตเสียโดยรวดเร็ว
ประดุจกระแฉับในมหาสมุทร ข้าพเจ้าได้นำความขนกราบทูลไซคุณ
ทั้ง ๒ พระองค์ว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาองค์ใหม่ทรงแต่งตั้งอำเภา
ให้ทูลเจ้าทูลพระสุพรรณราชสาส์นมา เพื่อแจ้งให้ทราบว่าพระองค์
ได้ราชสมบัติ แด่เสด็จผ่านพิภพพระนครศรีอยุธยา ข้าพเจ้ามี
ความยินดีที่จะกล่าวด้วยว่า พระเจ้ากรุงยบูนได้รับพระราชสาส์นไว้
ด้วยความเคารพ แด่ได้มีอักษรสาส์นตอบมอบมากับทูตทั้ง ๓ นาย
นั้นแล้ว ส่วนสิ่งของซึ่งท่านส่งไปถวาย พระองค์ก็ได้ทรงรับไว้
แล้วเหมือนกัน

ขอใจที่ท่านส่งสิ่งของ ๒ ชนิดไปให้ เพื่อตอบแทนบุญคุณ
ของท่านแต่เป็นทางไมตรี จึงขอส่งผ้าเทศ ๒๐ พับมายังท่าน ส่วน
ความประสงค์จะให้เรือพ่อค้าวานิชย์เดินไปมาค้าขายถึงกันอยู่
เสมอนั้น ข้าพเจ้าก็เห็นพ้องด้วย แด่ได้เอาใจใส่ที่จะให้การเป็น
ไปประดุจความประสงค์ของท่าน ขอความอื่น ๆ ทูตทั้ง ๓ นายจะได้
แจ้งแก่ท่านต่อไป

ณ วันชน ๓ ค่ำ เดือน ๑๐ บรมะเส็ง วันที่ ๓๗ พฤศจิกายน ค. ศ.
๑๖๒๙ (จุลศักราช ๙๙๓ พ. ศ. ๒๓๗๒)

(สัหัตถลิขิต) สะโกตาดำโย

การคมนาคมโดยทางหนึ่งลี้ระหว่างประเทศที่ยับยั้งแต่สยามต่อ
 จากกันไปก็เป็นอย่างอื่นจากกัน เหตุที่ทางพระราชไมตรีระหว่างยิบูน
 กับสยามมิได้ดำเนินไปโดยปกติอย่างคาดก่อนนั้น วันพฤหัส
 ยี่สิบเก้ากล่าวว่า “เป็นเพราะยิบูนไม่ยอมรับว่าพระเจ้าปราสาททอง
 เป็นพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อพระเจ้าปราสาททองแต่งทูตมา
 เพื่อเจริญทางพระราชไมตรี ยิบูนก็ไม่ยอมรับแต่ขับไล่ให้กลับเสีย
 เรืองนแม่พระเจ้าปราสาททองผู้ได้ราชสมบัติโดยมิเป็นธรรม ก็คง
 จะทรงทราบตระหนักแน่ในพระทัยอยู่เหมือนกันว่า เป็นอันสิ้นหวัง
 ที่จะกระทำความคิดต่อกับประเทศยิบูนได้อย่างคาดก่อน เพราะ
 พระองค์ได้กระทำการทารุณร้ายกาจต่อพวกยิบูน ที่ยกครอบครัว
 ครัวเข้าไปตั้งภูมิดำเนาพึ่งโพธิ์สัมภาร ทำมาค้าขายอยู่ในประเทศ
 สยามเป็นอันมาก ”

“พระเจ้าปราสาททองพระองค์นี้ในชั้นต้น ได้มีพระกระแส
 รมสั่งให้พระคลังแต่งทูตจำทูต พระราชดำเนินแต่เครื่องราชบรรณา
 การมาเจริญทางพระราชไมตรีคือเจ้าเมืองนากาซากิ แต่ขออภัยใน
 ความผิดที่ได้ทรงทำไปแต่ตั้งแต่หนหลัง ก็ขอให้หมีพวกพ่อค้าวา
 ณิชยของยิบูน เข้าไปค้าขายในประเทศสยามอย่างแต่ก่อน แต่
 เจ้าเมืองนากาซากิก็มิได้รับรองทูตให้เป็นเกียรติยศ 04/2563 ก็ขับไล่ให้
 กลับคืนไปยังประเทศสยามโดยกิริยาอันดุหมัน แต่กล่าวว่า ‘พระ
 เจ้ากรุงศรีอยุธยามิได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินโดยคตของธรรม พระองค์

เป็นผู้คิดขบถกระทำการฆาตกรรม แต่สำเร็จโทษรัชทายาทผู้มี
 ด้ทชที่จะได้ราชสมบัติแต่เจ้านาย' ทุกคนนั้นได้รับความอับอาย
 ต้องกลับประเทศสยามโดยลำเภา ซึ่งมีต้นกำเนิดของประเทศไทย
 ทุกอยู่เต็มมิได้เจ้านาย หนึ่งเมื่อเวลาทิวเวลิตกกลับจากประเทศ
 สยาม พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระองค์ นกมพระราชประสงค์ที่จะ
 แต่งทูตมาเจริญทางพระราชไมตรีต่อพระเจ้ากรุงยัมบุ่น แต่เชื่อม
 ความลำบากกับเหตุตามุขมนตรีของยัมบุ่น ด้วยความหวังที่จะผูก
 ไมตรีแต่ให้ มีเรือพ่อค้าวานิชย์เดินไปมาค้าขายติดต่อกันอย่างถาวร
 ก่อนอก ตามพระประสงค์ นวนวดตเห็นว่าไม่มีทางที่จะให้สำเร็จ
 ได้ แต่ยังมีเจ้าพวกคนสอดพดอพากันเพิกทอดพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 โดยหวังประโยชน์ส่วนตัวอยู่เสมอว่า การค้าขายของยัมบุ่นเป็น
 การสำคัญ ในเจ้าพวกสอดพดอเหล่านี้มีชาวยัมบุ่นบางคนทีไปตั้งภูมิจ
 ดำเนาอยู่ในประเทศสยามเป็นผู้รอมรู้เห็นด้วย เพราะยัมบุ่นพวก
 นี้เห็นว่าคนขอทานแต่ถูกดูหมิ่นต่าง ๆ จึงต้องการที่จะให้ลำเภา
 พ่อค้าวานิชย์ของยัมบุ่น เข้าไปกระทำกรค้าขายในกรุงศรีอยุธยา
 อีก คนจะได้เป็นคนกว้างขวางมีเกียรติยศแต่ช้อเลี้ยง แต่ถึง
 กระนั้นขอ นกยจะจัดต่อ ความประสงค์ แต่ความถือตัว ของชาวไทย
 ทลือว่า ไม่ควรพระมหากษัตริย์ จะต้องถ่อมพระองค์ลงไปอ่อน
 น้อมต่อผู้ ซึ่งมีโอกาสน้อยที่จะทำอันตรายพระองค์ โดยหวังต่อ
 ประโยชน์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น หนึ่งพระองค์ก็ได้ทรงทราบแล้วว่า

ในระหว่างรัชกาลของพระเจ้ากรุงยี่บูนปัจจุบันนี้คงไม่มีชาวยี่บูนออก
 นอกประเทศ หรือที่ได้ออกไปตั้งภูมิดำเนาอยู่ต่างประเทศแล้ว
 ก็คงไม่มีโอกาสกลับประเทศของตนได้เป็นแน่นอน เมื่อเช่นนั้นเหตุ
 ไฉนจะต้องไปกระทำสัมพันธไมตรีกันโดยต้องยอมตัวให้ตกต่ำด้วย
 เล่า แต่บรรดามุขมนตรีในประเทศสยามเป็นผู้ที่สามารถปกปิด
 ความซ่อนเร้นได้อย่างมิดชิด กล่าวอ้างว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 มีพระทัยอารีอารอบต่อชาวต่างประเทศอยู่เป็นเนืองนิจ แต่คำหนึ่ง
 อยู่เต็มอกที่จะกระทำทางพระราชไมตรีต่อเจ้าประเทศราช แต่ผู้
 ปกครองประเทศที่ไกลเคียง เพื่อพระราชอาณาจักรของพระองค์
 จะได้อยู่เย็นเป็นสุข แม้เมื่อเสด็จสู่สวรรคตแล้วก็จะปรากฏพระ
 นามว่าเป็นกษัตริย์ผู้สงบ”

แท้จริง ณ อดีตกาลจะต่อไปว่า “แต่เดิมมาพ่อค้าวานิชย์
 ยี่บูนบางคนได้ไปมาค้าขายอยู่ในประเทศสยามเป็นช้านาน มี
 ดำเภาบรรทุกสินค้าประเทศยี่บูนไปขายในประเทศสยาม แต่ช
 หนึ่งสัตว์ในประเทศสยาม กลับมาขายในประเทศยี่บูน ได้กำไร
 อย่างงดงาม ด้วยความหวังต่อผลนี้ชาวยี่บูนจึงมีโศภเจตนาใน
 ทางทำมาหาเลี้ยงชีพ ถึงกับบางคนเลยเข้าไปตั้งภูมิดำเนาค้าขาย
 อยู่ในประเทศสยาม ในสมัยนั้นพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้พ่อพระ
 ทัยในพ่อค้าต่างประเทศ ก็ทรงพระกรุณา รักใคร่ยี่บูนอยู่มาก
 เพราะพ่อค้ายี่บูนได้นำเงินเป็นจำนวนมาก ๆ เข้าไปสู่ประเทศสยาม

เด่มอ ถึงกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาต้องทรงแต่งตั้งทูตจำทูตพระ
 ราชดำเนิน แด่เครื่องราชบรรณาการมาเฝ้าขอพระเจ้ากรุงยบูน ๆ ก็
 ทรงต้อนรับเป็นอย่างดี ดังได้เห็นเมื่อ ค. ศ. ๑๖๒๙ (จุลศักราช ๙๙๑
 พ. ศ. ๒๓๗๒) แด่ ค. ศ. ๑๖๓๐ (จุลศักราช ๙๙๒ พ. ศ. ๒๓๗๓) ซึ่ง
 เป็นครั้งสุดท้ายที่คณะทูตไทยได้มาเจริญทางพระราชไมตรีต่อประ
 เทศ ยบูน ด้วยเหตุที่ยบูนได้พากันเข้าไปอยู่ในประเทศสยามมี
 จำนวนมากจนเด่มอต้อง จึงก่อการกำเริบเข้าโจมตีพระราชวัง
 ด้วยน้ำใจอันโหดร้าย แด่จับกุมพระเจ้ากรุงศรีอยุธยามากระทำ
 ความบีบบังคับต่าง ๆ ด้วยความประสงค์ที่จะให้พระราชทานประ
 โยชน์แก่ตน ชำบังคับให้ทรงกระทำดีจึสาบว่า จะไม่จดจำหรือ
 กระทำการแก้แค้นทดแทนการที่ยบูนได้กระทำต่อพระองค์อย่างใด ๆ
 ทั้งสิ้น แด่ให้คงรับพวกยบูนไว้เป็นทหารรักษาพระองค์จนตลอด
 รัชกาล ด้วยคำปฏิญาณของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พวก
 ยบูนเหล่านี้จึงถือเป็นโอกาสประพฤติพาดเถร มีการใช้อำนาจ
 ทารุณร้ายกาจ ต่อคนไทย แด่พ่อค้าวานิชย์ ต่างประเทศ อยู่เนื่อง ๆ
 แต่โชคดาวเช่นนี้ไม่ยั่งยืน กรรมย่อมให้ผลตามสนองจนได้
 กล่าวคือต่อมาพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงรู้ ดังซึ่งชงชวยบูน
 (ที่ได้เคยช่วยเหลือของกันพระองค์ในคราวคัมภีร์ เมื่อพระองค์
 แย่งชิงราชสมบัติ) แด่ทรงเกรงในโศกเจตนาของชนชาติยบูน
 จึงเป็นอันตกลงพระทัยว่า จะต้องพยายามปลัดกพระองค์ให้พ้นภัยที่

ยี่มุ่นจะพึงคิดทรวศ (ดังได้เคยกระทำโดยเปิดเผยเป็นการสำคัญ
 ใหญ่โตมาครั้งหนึ่งแล้ว) ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงปลุกษาโทษ
 ยี่มุ่นว่า เป็นผู้ปราศจากความจงรักภักดีต่อเจ้าและผู้เป็นรัชทายาท
 ให้ตั้งพระราชอาญาประหารชีวิตเสียมากมาย บางคนก็มีรับสั่งให้
 ขับไล่ออกนอกพระราชอาณาเขต เพื่อให้ผู้ยี่มุ่นเสียหน้าของ
 แผ่นดิน ประชาชนพดเมืองจะได้มีความดีรำรายต่อไป ชนชาติ
 ยี่มุ่น แม้แต่บรรดามุขมนตรี แลขุนนาง ข้าราชการทุกชั้น ก็ยอมลง
 ความเห็นว่า เป็นชาติที่ไม่ควรไว้วางใจแต่อาจเป็นภัยแก่ประเทศ
 ได้ เพราะได้เคยกระทำการทารุณร้ายกาจ แด่จับกุมพระเจ้าแผ่นดิน
 มาครั้งหนึ่ง (ดังได้กล่าวมาแล้วแต่ต้น) ยี่มุ่นที่ไปตั้งภูมิดำเนา
 อยู่ในประเทศสยามประมาณ ๖๐๐ คน จึงคงเหลือกลับมายัง
 ประเทศ ยี่มุ่นได้ โดยทางลำภา ด้วยความลำบากยากแค้น เพียง ๖๐
 หรือ ๗๐ คนเท่านั้น นอกนั้นก็ถูกประหารชีวิตหรือตกงานช้านเช่น
 ไปทั้งสิ้น พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเป็นอันเด็กไม่ใช้ทหารยี่มุ่นอีก
 ต่อไป แต่เรือกค้าขายของยี่มุ่นก็ไม่ทรงอนุญาตให้เข้าไปค้าขายใน
 ประเทศสยาม เพราะเกรงว่าถ้าพวกยี่มุ่นเข้าไปได้ก็จะคิดแก้แค้น
 แทนกัน แต่ถึงแม้พระองค์จะได้ทรงรู้ดังเช่นนี้อยู่ก็ดี ค้อมามีข่าว
 พระองค์ก็กกดมรับสั่งให้พวกยี่มุ่นที่รอดชีวิตมาได้ ในครั้งนั้น คน
 เข้าไปตั้งภูมิดำเนาอยู่ในประเทศสยามอีก (ที่ทรงทำเช่นนั้นเห็นได้ชัด
 ว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาคงจะเกรงความพยายามของยี่มุ่นพวก

นนเป็นแน่) มียุบันที่หนีมาจากประเทศสยาม แล้วกลับคืนไป
อยู่ในประเทศสยามตามเดิมอีกประมาณ ๖๐—๗๐ คน พระองค์ได้
ทรงจัดท้าวให้รวบรวมกันอยู่เป็นอันดี แต่ทรงเดียดอกคิดแต่งตั้งให้
มียศถาบรรดาศักดิ์ชั้น ๓ นาย เพื่อเป็นหัวหน้าดูแลพวกของตน”

ส่วนจดหมายเหตุยุบัน มิได้ปรากฏ เหตุการณ์ที่เป็นไปใน
ระหว่างเวลา ประเทศ สยาม ในรัชกาล ของ พระเจ้าปราสาททอง มิ
มีตรงกับประเทศยุบัน แต่ต่อมาในแผ่นดินเจ้าฟ้าไชย ได้มีดำเิน
ไทยพร้อมด้วยคณะทูต จำทูลพระราชดำล้นมายังกรุงนากาซากิ
เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๕๖ (ปีออกจุลศักราช ๑๐๑๘ พ.ศ.
๒๓๙๙) อีก พระราชดำล้นนั้นมีความเป็นเชิงปฏิเสธ โดย
กล่าวว่ “ตามทพวกพ่อค้ายุบันมากราบทูลกล่าวโทษพระองค์
ว่าทรงใช้อาวุธจับได้ให้ออกจากประเทศสยามนั้นไม่จริง ความ
จริงประเทศสยามประสงค์ ที่จะหนุนบำรุง กิจการค้าขาย ระหว่างยุบัน
กับสยามให้เจริญถาวรยิ่งขึ้นเดี่ยอีก” พระราชดำล้นฉบับนั้นเขียน
เป็นอักษรสยาม มีคำแปลเป็นภาษาจีน ดังมาพร้อมกับเครื่อง
ราชบรรณาการ ฝ่ายมุขมนตรียุบันจึงนำความชนกราบทูล โสคุณ
ในขณะที่ประทับแรมอยู่ณย์โต แต่โสคุณก็ได้ยอมรับเครื่องราช
บรรณาการ ได้ตอบไปว่าเพราะมีประกาศ ค.ศ. ๑๖๓๖ (จุลศักราช
๙๙๘ พ.ศ. ๒๓๗๙) ห้ามมิให้ ชนชาติยุบันออกนอกประเทศเดี่ยแล้ว

จึงไม่มีทางที่จะอนุญาตให้ชนชาติยี่ปุ่นออกไปกระทำการค้าขายใน
ประเทศอื่นได้ นายสำเภาที่มาในครั้งนั้นไซ้คุณยอมอนุญาตให้ขาย
สินค้าได้ เพียงที่จะมีเงินไซ้สำหรับซื้ออาหารพนแดนนำไปใช้ระหว่าง
กลับเท่านั้น ส่วนคุณเรือยอมให้แต่คนที่เป้นชาติจีนแต่แขกมลายูซึ้น
บกได้ สำเภาไทยกลับจากประเทศยี่ปุ่นเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม
ด้วยเหตุนี้ การคมนาคมระหว่าง ๒ ประเทศ จึงเป้นอันยุติลง
แต่ต่อมาการห้ามนั้นก็เสื่อมไป มีพวกจีนพ่อค้าที่คงภูมิดำเนาอยู่
ในประเทศสยาม เข้าไปค้าขายเกี่ยวของกับห้างท่าการค้าขายของ
จีนในนาทาสาก็ได้

หนังสือที่กรุงศรีอยุธยา มีมายังประเทศยี่ปุ่น ฉบับหลังที่สุด
คือหนังสือของออกญาพระคตัง ถึงขุนนางในพระเจ้ากรุงยี่ปุ่น ใน
ค.ศ. ๑๖๘๗ (จุลศักราช ๑๐๔๘ พ.ศ. ๒๒๓๐) มีสำเนาปรากฏอยู่ใน
จดหมายเหตุของไควฮันทูโจ หนังสือฉบับนี้มีใจความว่า "บรรดา
สินค้ายี่ปุ่นซึ่งส่งมาขายในประเทศสยาม เช่นภาชนะทำด้วยไม้
ทองเงินแดงทองแดงเป้นต้น เปนสิ่งของดียิ่งกว่าประเทศสยาม
จะทำได้ เมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๕ (จุลศักราช ๑๐๔๗ พ.ศ. ๒๒๒๘)
สำเภาไทยซึ่งกำลังเดินทางไปเพื่อค้าขายในประเทศยี่ปุ่น เกิดอุบัติเหตุ
อัปปางตงกลางทะเลดำหนึ่ง ตัวอื่น ๆ ทรุดพันไปได้ถึงยี่ปุ่น ก็
ได้รับอนุญาตให้ขายสินค้าได้ แต่พอมีเงินไปใช้จ่ายระหว่างกลับเท่า
นั้น พ่อค้าไทยจึงไม่มีโอกาสที่จะซื้อหาแลกเปลี่ยน นำเอาสินค้า

เดอคอมองที่เคยเป็นทูตสยามใน ค. ศ. ๑๖๘๕ (จุดศักราช ๑๐๔๗ พ.ศ. ๒๒๒๘) ถึง ค. ศ. ๑๖๘๖ (จุดศักราช ๑๐๔๘ พ.ศ. ๒๒๒๙) กล่าวไว้ว่า “พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเคยแต่งตั้งอำมาตย์ไปทูลเกล้าฯ ถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสว่า พระเจ้ากรุงสยามมีทองคำเงิน ทองแดงแดงทองรูปพรรณ นากยี่มุ่น คุตวายนคร ครอบงำกระเบื้อง ใบชา แดงของชนิดที่สมเด็จพระนารายณ์แห่งฝรั่งเศสเคยส่งไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสของเจ้ากรุงฝรั่งเศสเป็นอันมากเสมอ”

แอบเบเตอชวีสส์หาของเดอคอมองกล่าวไว้ว่า “ได้เคยเห็นอำมาตย์ไปทูลเกล้าฯ ถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสว่า “การค้าขายระหว่างสยามกับสยามโดยมากพวกจีนเป็นผู้กระทำ” ดาตูแบทที่เคยอยู่ในประเทศสยามใน ค. ศ. ๑๖๘๗ ถึง ค. ศ. ๑๖๘๘ (จุดศักราช ๑๐๔๘ พ.ศ. ๒๒๓๐ ถึงจุดศักราช ๑๐๕๐ พ.ศ. ๒๒๓๑) กล่าวไว้ว่า “ทองแดงส่งไปจากยี่มุ่น หนึ่งกับเขาในประเทศสยามส่งไปยังห้างชาวฮอลันดา แท้จริงในยุคนั้นการค้าขายของไทยตกอยู่ในเงื้อมมือของชาวฮอลันดาเงินเป็นส่วนมาก”

แยร์เวซกกล่าวไว้ว่า “พระเจ้ากรุงยี่มุ่นมีทองพระราชไมตรีติดต่อกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเป็นอันดี มีพระราชดำริเห็นแก่เครื่องราชบรรณาการไปมาถึงกันอยู่มิได้เว้นจนสักทีเดียว แต่

พอพระเจ้ากรุงยบูนทรงทราบว่า พระเจ้าปราสาททอง ซึ่งราช
 ธรรมบัต แดงพระองค์เป็นพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาแล้ว ยบูนก็ตั้ง
 ความเคียดแค้นต่อไทย ต่อมาความรู้อันหนักยิ่งทวีมากขึ้น จน
 ยบูนออกประกาศห้ามมิให้ ไทยไปมาค้าขายในประเทศยบูน นอก
 จากยบูนยังได้ห้ามตลอดถึงชนชาติอื่น ยกเว้นแต่จีนที่เป็นชาติ
 ซึ่งยบูนมีความไว้วางใจอย่างสนิทสนม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นโอกาส
 ให้ประเทศสยามได้อาศัยระลอกจีน ที่เข้าไปตั้งภูมิดำเนาค้าขายอยู่
 ในพระราชอาณาเขตโดยมาก ความนิรการค้าขายติดต่อกับยบูนค่อย
 มาทุก ๆ ปี จนมีผลประโยชน์อย่างงดงาม วิถีที่กระทำนั้นคือ จัด
 ให้ขุนนางไทยเป็นผู้กำกับไปในลำภา นอกนั้นใช้ชนชาติจีนทั้งจีน
 ชุนนางไทยที่ไปเป็นไทยส่งกำชับมิให้ ชนจากเรือเป็นอันตราย แต่ชุน
 นางหนักยังได้ทราบเหตุการณ์ ซึ่งเป็นไปในประเทศยบูนได้ โดย
 คดอดด้วยความปราด้ามารรถของตนเอง แต่อาจร่วังรักษาผล
 ประโยชน์ แห่งการค้าขายมิให้ ชาติคดกบพร่องไปได้ ด้วย."

ในหนังสือทูโกอิจรานซึ่งเป็นจดหมายเหตุฉบับหลังที่สุดที่ได้
 พบ กล่าวไว้ว่า "มีลำภาไทยเข้ามาค้าขายในประเทศยบูนออก ๖ ครั้ง
 คือ ใน ค.ศ. ๑๖๘๐ (จุลศักราช ๑๐๔๒ พ.ศ. ๒๒๒๓) ค.ศ. ๑๖๘๗
 (จุลศักราช ๑๐๔๙ พ.ศ. ๒๒๓๐) ค.ศ. ๑๖๙๓ (จุลศักราช ๑๐๕๕
 พ.ศ. ๒๒๓๖) ค.ศ. ๑๗๑๖ (จุลศักราช ๑๐๗๘ พ.ศ. ๒๒๕๙)

ค.ศ. ๑๗๑๘ (จุดศักราช ๑๓๘๐ พ.ศ. ๒๒๖๓) แด่ ค.ศ. ๑๗๔๕ (จุดศักราช ๑๓๐๗ พ.ศ. ๒๒๙๘) แต่ยี่บุนได้ให้ถามคำให้การของพวกที่ไปในเรือเล่มมอทุกครั้ง เมื่อ ค.ศ. ๑๗๑๖ (จุดศักราช ๑๐๗๘ พ.ศ. ๒๒๕๙) ดำเภาไทยมาอับปางลงที่ชายทะเล แต่ยังมีโอกาสที่จะนำเอาสินค้าแด่พินชนมาขาย เขาเงินจับจ่ายให้คนเรือที่มานั้นได้ทั้งสิ้น บรรดาจำเภาซึ่งมาค้าขายในตอนนั้น ชุนนางไทยประจำสามเคย แด่ใช้ดูเรือเป็นเงิน

ส่วนพระราชพงษาวดารของประเทศสยามมิได้มีข้อความปรากฏชัดเจนว่า ประเทศสยามกับยี่บุนได้เคยมีการติดต่อกันอย่างไรดังจะเห็นได้เป็นตัวอย่างเช่น การที่ประเทศยี่บุนแด่สยามเคยมีหนังสือไปมาถึงกัน แด่การที่ประเทศสยามได้แต่งตั้งทูตมาเจริญทางพระราชไมตรีต่อยี่บุนอยู่เนือง ๆ ที่สุดจนการที่ได้มีพ่อค้าชาวไปจุกเกต อังกฤษ แด่สอดแนมเข้าไปกระทำการค้าขายอยู่ในประเทศสยามในยุคนั้น ก็ได้ปรากฏถึง ข้อบกพร่องเหล่านี้ถึงพระราชพงษาวดารของประเทศสยามว่า พึงจะได้รวบรวมขึ้นใหม่ ๆ โดยมีได้มีจดหมายเหตุโบราณมาอาศัยใช้ประกอบเพราะจดหมายเหตุเหล่านี้ได้กระจัดกระจายหายสูญไปเสียมากต่อมาก เมื่อครั้งกรุงเก่าเสียแก่พม่าใน ค.ศ. ๑๓๖๗ (จุดศักราช ๑๑๒๙ พ.ศ. ๒๓๑๐) ด้วยแล้ว ก็ไม่น่าจะพิศวง พระราชพงษาวดารที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามรัชกาลที่ ๑ ได้

ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นโดยรวบรวมเรื่องราวเบ็ดเตล็ด ซึ่งมีผู้เก็บ
รักษาไว้ได้ ในอารามต่างๆ แลข้อความที่ได้อ่านบอกกันมาระหว่าง
พระสงฆ์ บางท่านนั้น ส่วนเรื่องของขงจื๊อมาแต่โบราณมาแล้ว แต่
จะได้บรรยายต่อไปในหนังสืออื่นนั้น ได้อาศัยวิจัยจดหมายเหตุของ
พวกนักเที่ยว นายเรือแลนายห้างที่เป็นชาวยุโรป กับข้อความ
ซึ่งมีผู้เล่าต่อกันมา เป็นข้อประกอบสังเคราะห์ จึงได้สกัดฐานัน
ตงขึ้น อีกประการหนึ่งมีชาวขงจื๊อบางคนพอใจกล่าวถึงพงษาวดาร
ของประเทศสยามอยู่เสมอ จึงเป็นเหตุให้เห็นว่าได้เคยมีขงจื๊อ
หลายคนเข้าไปอยู่ในประเทศสยามจริง แต่ก่อนที่จะเริ่มเรื่องขง
จื๊อมา จะได้นำเอาเรื่องของขงจื๊อที่เคยไปพบเห็นประเทศสยามมาก่อน
ขงจื๊อมา แลเรื่องที่สอดรับกันได้จากที่ต่างๆ มาแต่ดั้งไว้ เพื่อเป็น
ทางสันนิษฐานด้วยอีกส่วนหนึ่ง

เรื่องขงจื๊อที่ปรากฏในพระราชพงษาวดารของประเทศสยามเป็น
เรื่องแรกก็คือ ครั้งพม่าแต่ดาวยกกองทัพมาประชิดพระนครศรี
อยุธยาเมื่อ ค. ศ. ๑๕๗๘ (จุลศักราช ๙๕๓ พ. ศ. ๒๑๒๒) ในแผ่นดิน
สมเด็จพระนเรศวร มีขงจื๊อประมาณ ๕๐๐ คนได้เข้ามาเป็นทหาร
อาสา ออกสมทบทัพไทยรบกับพม่าแต่ดาวซำคักจนได้ชัยชนะ แต่
เรื่องนี้มีปรากฏในหนังสืออื่นนอกจากพระราชพงษาวดาร ของ
ประเทศสยาม ถ้าเป็นเรื่องจริง อาสาขงจื๊อเหล่านี้คงเป็นพวกขงจื๊อ

๑ ความที่กล่าวตรงนตามทเชอเออเนดต์ ชาวตาเข้าใจ

ที่ชาว ไปเจกตชัถชวณเข้าไปอยู่ในกรุงศรีอยุธยาในครั้งนั้น

มีชาวอังกฤษคนหนึ่งชื่อฟลอริสเคยไปอยู่ในเมืองมัทตานเมื่อ
ค.ศ. ๑๖๐๘ (บวออกจุดศักราช ๙๗๐ พ.ศ. ๒๑๕๑) แล้วกลับ
ประเทศอังกฤษ ครั้น ค.ศ. ๑๖๑๒ (บวออกจุดศักราช ๙๗๕ พ.ศ.
๒๑๕๕) จึงเข้าไปอยู่ในเมืองนอก เมื่อฟลอริสกลับจากประเทศ
สยามไปอยู่อังกฤษ ได้เขียนจดหมายเหตุไว้ว่า “เมื่อ ค.ศ. ๑๖๐๕
(บวออกจุดศักราช ๙๖๗ พ.ศ. ๒๑๕๐) สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามผู้
กษัตริย์อาณาจักรเมืองเขมร เมืองตานซาง เมืองเชียงใหม่
เมืองนคร เมืองมัทตาน เมืองตะนาวศรีและเมืองอื่น ๆ ออกมาเสด็จ
สวรรคต แต่พระองค์มิได้มีพระราชโอรสผู้เป็นรัชทายาท ราช
สมบัติจึงตกแก่พระราชอนุชา กษัตริย์ทั้งสองพระองค์นั้นบรรดา
นักประพันธ์ในโบราณพากันตั้งพระนามว่า “กษัตริย์พระองค์ดำ”
(Black King) แต่ “กษัตริย์พระองค์ขาว” (White King) ต่อมา
พระราชอนุชาผู้ได้มานพิภพก็เสด็จสวรรคต พระราชโอรสองค์ที่
สองของพระองค์จึงสืบราชสมบัติต่อไป ครั้นหนึ่งพระเจ้าแผ่นดิน
องค์ใหม่มีพระราชดำรัสสั่งให้ประหารชีวิตขุนนางคนหนึ่งชื่อ

๑ แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศราช

๒ แผ่นดินเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคต่อกับพระเจ้าทรงธรรม

๓ ไม่ปรากฏว่ากลับเมื่อไร ปรากฏแต่ว่าได้ถึงแก่กรรมใน
ค.ศ. ๑๖๑๕ (จุดศักราช ๙๗๗ พ.ศ. ๒๑๕๘)

ออกญากรมนายไวย เพราะทรงตั้งตั้งว่าจะชิงราชสมบัติ มยบุน
 ประมาณ ๒๘๐ คนที่เป็น ข้าของออกญา กรมนายไวยพยายามจะแก้
 ทัพแทนนาย แดเพื่อไว้เกียรติแห่งความองอาจกล้าหาญ จึง
 พาภักษิณทรุเข้าไปถึงพระราชวัง จนผู้คนแตกคั่นกันเป็นอดหม่าน
 แล้วก็ออกจาบังคับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาว่า ให้ทรงตั้งตัว
 ชุณนางผู้เป็นศอการ ข้าออกญา กรมนายไวยรวม ๕ นาย ออกมาให้
 ยบุนประหารชีวิตเป็นการทดแทน นับแต่่นั้นมาบางครั้งายบุนเหต่า
 นักพาดินใช้อำนาจบังคับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาให้ทรงกระทำกิจการ
 บางอย่างให้ตามความพอใจ บางครั้งก็ถึงกับชุ้เชิญให้พระองค์ตั้ง
 พระนามด้วยพระโศหิตของพระองค์เอง แดให้ตั้งตัวนักบวชหรือ
 พระตั้งชื่อออกมาให้คุมไว้เป็นตัวจำนำ ใช้แต่เท่านั้นยบุนเหต่านยังได้
 บังอาจแย่งชิงเงินทองของคนไทย นำกลับมาประเทศยบุนอีกเป็น
 อนันมาก ฝ่ายไทยก็มีอาจร่ามารภที่จจะว่ากล้าวห้ามปรามได้

จนเดือนบที่ปรากฏใน จดหมายเหตุ ของฟลอริสัน ไม่ตรงกับ
 วันเดือนบในพระราชพงษาวดารของไทย ซึ่งมีข้อความปรากฏว่า
 “กษัตริย์ พระองค์ดำ (สมเด็จพระนเรศวร) สวรรคตเมื่อ ค. ศ.
 ๓๕๘๕ (จุดศักราช ๘๕๖ พ. ศ. ๒๑๓๗) แดกษัตริย์ พระองค์ขาว
 (สมเด็จพระเอกาทศรวุ) สวรรคตเมื่อ ค. ศ. ๓๖๐๑ (จุดศักราช
 ๘๖๓ พ. ศ. ๒๑๕๕) เจ้าฟ้าศรีเดวภาคผู้เป็นพระราชโอรสจึง

ได้เสด็จผ่านพิภพพระนครศรีอยุธยา แต่ต่อมาพอดุสิตราชใหม่
 พระเจ้าทรงธรรม (ขณะที่เป็นพระพิมลธรรม) คิดขบถแย่งชิงราช
 สัมบัต แด่จับพระองค์สำเร็จโทษเสีย ครั้นใน ค. ศ. ๑๖๐๒
 หรือ ๑๖๐๓ (จุดศักราช ๕๖๔ พ. ศ. ๒๑๔๕ หรือ จุดศักราช ๕๖๕ พ. ศ.
 ๒๑๔๖) ชาวขุนท่เข้าไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาบังเกิด
 ความไม่พอใจ จึงกล่าวว่า คณะเสนาบดี มิได้ตั้งอยู่ใน สัจธรรม
 กذبไปสมคบเข้าด้วยพระพิมลธรรมผู้เป็นขบถ จับกุมพระมหา
 กษัตริย์ ของตนเองมาสำเร็จโทษ ยขุนท่ตั้งมั่วคุมคุม กนชน
 ประมาณ ๕๐๐ คน แล้วยกเข้าไปยังท้องสนามหลวง คอยจับกุม
 พระเจ้าแผ่นดินขณะเสด็จออกมาฟังพระดังขับออกหนึ่งต่อณพระที่นั่ง
 พอพระดังวัดประค้โรงธรรม สรป นำเสด็จพระเจ้าแผ่นดินผ่าน
 หนายขุนท่เข้ามา ยขุนท่จึงร้องขอชิงชันว่า ‘พวกเรามาหมายจะ
 จับกุมเอาพระองค์ ไปเป็นโรจึงหนึ่งเสียเถา’ ยขุนท่ตั้งเคียงกันเป็น
 กุฎาหด ฝ่ายพระมหาวออำมาตย์คุมพลได้ ด้รบยขุนท่ล้มตายลงเป็น
 อันมาก พวกที่แตกไปจากพระราชวังก็ตั้งลำเกาหนีไป ตั้งแต่นั้น
 มาลำเกาพวกยขุนท่มิได้ เข้ามาค้าขายในกรุงเทพมหานครอีกเลย”

๑ พระที่นั่งอะไรไม่ปรากฏในหนังสือของเซอเออเนลต์ซาเตา
 แต่ในพระราชพงษาวดารกล่าวว่า “พระที่นั่งจอมทอง ๓ หลัง”

๒ พระนามพระเจ้าทรงธรรมนี้ เซอเออเนลต์ซาเตาเข้าใจ
 ว่าคงเนื่องมาจาก “พระพิมลธรรม” ซึ่งเป็นนามสมณศักดิ์ของ
 พระองค์

อียะเยดุกได้ มีอักษรสำเนาตอบไปยังพระเจ้ากรุงกัมพูชาว่า “พระเจ้ากรุงกัมพูชาทรงไว้ซึ่งอำนาจที่จะตั้งพระอาญาชาวยุบัน ผู้กระทำความผิดตามพระราชกำหนดกฎหมายของกรุงกัมพูชาได้” ใน ค.ศ. ๑๖๐๖ (จุลศักราช ๙๖๘ พ.ศ. ๒๑๔๙) อียะเยดุกส่งฉลากหุ้มทอง ๕ ฉลากไปถวายพระเจ้ากรุงกัมพูชา แต่ขอให้พระเจ้ากรุงกัมพูชาส่งไม้หอมมาให้ ต่อมาก็ได้มีการร้องฟ้องกล่าวโทษยุบันอยู่อีก คือเมื่อ ค.ศ. ๑๖๑๐ (จุลศักราช ๙๗๒ พ.ศ. ๒๑๕๓) พระเจ้ากรุงกัมพูชากล่าวหาว่า “ชนชาติยุบันเข้ารบราฆ่าฟันผู้คนในประเทศจาม แต่ทั้งกระทำความผิดฐานเป็นโจรสลัด เทียวตซึ่งดำเภา พ่อค้าตามชายทะเล แตรุกรานไปจนถึงท่ากรุงกัมพูชา” อียะเยดุกก็ตอบไปว่า “เต็มพระไทยที่จะตั้งอาญาอันหนัก แต่พวกเหตาร้ายนี้ พยายามระมัดระวังตัวไม่กล้าก่อกวนเข้ามาใกล้ประเทศยุบัน เพราะฉนั้นขอให้พระเจ้ากรุงกัมพูชาถืออำนาจปราบปรามได้ ตามแต่จะเห็นสมควร” นอกจากนี้ยุบันยังได้เคยถูกหาเป็นจำเลยฐานเป็นพรรคพวกผู้ร้ายฆ่าชาวอังกฤษคนหนึ่งขอเทมเป็ดต่อกกตายโดยเจตนาในประเทศจาม ซึ่งนับว่าเป็นฆาฏะกรรม อันตกดัมมาชานานอีกด้วย

ใน ค.ศ. ๑๖๑๔ (จุลศักราช ๙๗๖ พ.ศ. ๒๑๕๗) ชาตัมเค็น
 TUDC 22/04/2563
 คอนชาวอังกฤษผู้จัดการบริษัทอีสต์อินเดียประจำเมืองปัตตานีหนังสือถึงบริษัทในใจความว่า “ได้เห็นดำเภายุบัน ๒ ลำเข้าไปค้าขายใน

กรุงศรีอยุธยาโดยพดการ กรุงศรีอยุธยาจึงออกประกาศห้าม
มิให้ชนชาติยิบูนต์วงเดยเข้าไปภายในกำแพงพระนคร แต่มียิบูน
๗ คนฝ่าฝืนเข้าไป เจ้านาทจรงจับคองประหารชีวิตเดยพร้อมกัน
ในวันเดย ”

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๑๗ (จุลศักราช ๙๗๙ พ.ศ. ๒๑๖๐)
ชาวอังกฤษผู้จัดการบริษัทในกรุงศรีอยุธยาหลายนายตั้งข่าวมายัง
กอกททราโคว่า “มกบคนเรอียบูนคนหนึ่งชื่อโซบายโคโน ใน
ขณะทเคิรเรอิคำขายระหว่างประเทศสยามกับพากาซาก ถูกคิดข
ตมกถ่า จึงต้องแวะเข้าไปจอดเรอือวาศรัยพกอยุทผงเมืองจาม ”
ส่วนจดหมายเหตุของกอกททราโคถึงโซบายโคโนคนหน หลายคร
เหมือนกน นอกจากนอคนผู้ทได้เคยไปประเทศสยามโดยเรอิช
แอดเวนเจอร์ ยังได้มีหนังสือถึงเซอร์ทอมมาส์สมิทเจ้าของบริษัท
อัสอินเดยในราวศกนหนว่า “เมื่อเดือนมีนาคมผู้จัดการบริษัทชง
ตั้งอยู่ณกรุงศรีอยุธยาได้แต่งดำเภาดำเด็ก บรรทุกสินค้ำต่าง
แตเงินตั้งไปยังเมืองจาม ดำเภาดำนไซยบูนเป็นดูเรอือชาวอังกฤษ
เป็นนายเรอ ”

อนึ่งห้างอังกฤษใน กรุงศรีอยุธยา ก็เคยไซยบูนเป็นดูจาง
ครงหนงยบูนดูจาง ๒ คนถึงแก่ความตาย โดยเหตุทได้เกิดวิวาท
ทุบค กนชน กับนายห้าง แดชาวอังกฤษ ผู้หนง ซึ่งดูเหมือน เป็นนาย
อำเภอของพวกอังกฤษ จดหมายเหตุของกอกคองดงวณท ๑๙

ธันวาคม ค. ศ. ๑๖๑๗ (จุลศักราช ๙๗๙ พ. ศ. ๒๓๖๐) ปรากฏว่า

“ กอกได้รบของกำนันจากบิดาของนายอำเภอ แต่ปรับทุกข์ถึง
การท ฎก ยบุน เขมร เขมร จะขอ อัครีย์ ดำเภาไป ใน ประเทศ ดยาม
ด้วย ” เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคมก็ออกรายงานไปยังนายอำเภออังกฤษ
แต่ยบุนกล่าวถึงเหตุที่ยบุนกระทำร้ายพวกจีนในประเทศจาม แต่ว่า
“ แม่พระเจ้ากรุงจามกยงต้องออกพระโอรสอยู่ยู่ ว่า เหลืออดิศักว่าดัง
ที่จะบังกับมณูชายบุนพวกนี้ได้ ” แต่ถึงกระนั้นก็ยังได้มีชาวอังกฤษ
สอดแนม แต่ไปจุดเหตุเคยใช้ ยบุนจำนวนมาก ๆ เป็นตุกรเรือเคียว
ขายทางทิศตะวันออกมาช้านาน

ใน ค. ศ. ๑๖๒๑ (จุลศักราช ๙๘๓ พ. ศ. ๒๓๖๔) กษัตริย์

เมืองทราโตแจ้งกับกอกว่า ได้มีประกาศอำเภอห้ามไม่ให้ชาวต่าง
ประเทศเข้ามาซื้อขาย หรือช่วยหญิงเพื่อส่งออกนอกประเทศ แต่
ถือเอาระหัดคาบบับน ๆ หรือมีกระสุนดินดำ อยู่ในความ เป็นเจ้าของ
กบทั้งไม่ยอมให้คนเรอยบุนไปรับจ้างเคียวเรือเป็นอันขาด การที่ได้
ออกประกาศเช่นนี้ ก็เพราะยบุนมีความอุษยชาวยุโรปว่าเข้ามาค้า
ขายได้ผลดี จึงพยายามหาทางที่จะถือเอาผลประโยชน์นั้นแต่
ผู้เดียว โดยทงคิดว่าการที่ชาวอังกฤษแต่สอดแนมไปสอดแนม
จากประเทศสยาม นำมาขายในประเทศยบุนเช่นนี้ ยบุนก็อาจ
ทำได้ดูจกนั้น ดังจะเห็นได้ตามรายงานของกอกถึงบริษัทอีสต์อินเดีย
เมื่อ ค. ศ. ๑๖๒๐ (จุลศักราช ๙๘๒ พ. ศ. ๒๓๖๓) ว่า “ การค้าขาย

ในประเทศยี่ปุ่นตกลงอยู่ในเงอมนมือของชาวยี่ปุ่นเองทั้งสิ้น พ่อค้า
ยี่ปุ่นเหล่านี้มิได้ประสงค์ แต่จะถือเอากิจการค้าขายภายในประเทศ
ไว้ ในเงอมนมืออย่างเดียว ยังได้เที่ยวไปถึงไฟเรนโดแดนทากาซากิ
แล้วลงสำเภามาเดินไปยังประเทศสยาม จาม คังเกีย กัมภชาแต่ในที
ต่าง ๆ ซึ่งเห็นว่า จะได้ผลดงอกงามดี แลวกนำสินค้าซึ่งชาวต่าง
ประเทศเคยนำมาขายในประเทศยี่ปุ่น เขามาชายด้วยเองทุกอย่าง

ตามจดหมายเหตุ ของผู้มช่อเลี้ยง หลายนาย ทกต่าง มาแล้ว
พอชักนำให้เห็นว่า ยี่ปุ่นสามารถก่อการค้าขายได้ใหญ่โตรวดเร็ว
เร็วเพียงใดในกาลนั้น อีกนัยหนึ่งยี่ปุ่นมิใช่แต่จะเป็นพ่อค้าที่ตั้งอยู่
ในความสงบอย่างเดียว ถ้าเห็นว่าคนมิได้รับความยุติธรรมเมื่อใด
ก็หวนเข้าจับอาวุธ ดังที่ได้มีเรื่องราวปรากฏอยู่ในเรื่องของยา
มาตานากามาซาซึ่งจะได้บรรยายต่อไป

ในหนังสือ ธุรกรรมแซกซัน ออฟทีเอเซียติกโซไซเอตี้ออฟเย
แปนเด็ม ๗ (Transactions of the Asiatic Society of Japan) มี
เรื่องของกัมตัน เอ. เอ็ม. เยมส์ ซึ่งแปลมาจากหนังสือโลกไกลไกล
เคนภาษาจีนอยู่เรื่องหนึ่ง พรรณาดังการทศยี่ปุ่นจับกุมเจ้าเมือง
นิวจ์ ในเกาะฟอโมซา แลความกล้าหาญของยามาตานากามาซา
ซึ่งได้แสดงไว้ในประเทศสยาม แม้ความในคำแปลของกัมตัน
เยมส์จะเป็นนิยายปะปนอยู่โดยมากก็ดี ข้อใหญ่ใจความของเรื่อง
ก็ปรากฏว่าเป็นเรื่องที่ได้มีอยู่จริง แลยังได้มีเรื่องของนักแต่ง

ชาวยุโรป ซึ่งคงมิได้ หักมันว่า จะให้ เรื่องนั้น มาดัดม กับเรื่องน
ประกอบเป็นหลักฐานอยู่ด้วย เรื่องชนิดนั้นมอยู่มากแต่อาจได้อ่าน
พบในหนังสือทูโกอิจรานเต็ม ๒๖๖ ซึ่งแปลชนวนไว้ทั้งเรื่องบ้าง แปล
เอาแต่ความย่อๆ ไว้บ้าง หนังสือเล่มนั้นมเหตุผลที่ควรเชื่อมาก
กว่าหนังสือโกไกวไอเคน

ยามาตาดิจิซายิมอนนากามาซาเข้าไปอยู่ในประเทศสยามราว
ต้นของร้อยร้อยปีที่ ๑๗ แห่งศตวรรษที่ ๑๗ แต่จะเป็นวันเดือนปีใด
ไม่ได้ความละเอียด ยามาตาดินากามาซาผู้นี้ได้อาสาพระเจ้ากรุง
ศรีอยุธยาออกไปกระทำสงครามกับประเทศราชข้างเคียง ครั้น
เมื่อได้ชัยชนะกลับมาแล้ว ก็ได้รับพระมหากรุณาเชกษณ์มรคกับ
เจ้าหญิงองค์หนึ่ง แล้วจึงโปรดเกล้าฯ ให้ ไปเป็นเจ้าเมืองในประ
เทศที่กรุงศรีอยุธยากระทำสงครามด้วยนั้น ตามหนังสืออื่นไม่ดง
รอยกับหนังสืออื่น ๆ นักประพันธ์ที่เป็นชาวยุโรปบางคนกล่าวว่า
กระทำสงครามกับ "เกา" บางคนว่า "ดคร" (ในภาษายุโรปเรียก
"ริกคอน") บางคนว่า "อาอะ" (พม่า) แต่อย่างไร ก็ดี รวม
คความว่า ยามาตาดินากามาซาได้ทำประโยชน์ ให้แก่ประเทศสยามผู้หนึ่ง
ดังจะเห็นได้เมื่อครั้ง กรุงศรีอยุธยาแต่งทูตจ้าทูตพระราชดำนมา
เจริญทางพระราชไมตรีต่อพระเจ้ากรุงยูนัน ยามาตาดินากามาซาได้มีหนังสือ
ถึงมุขมนตรียูนันมอบมากับทูต เพื่อเป็นทางแนะนำให้มุขมนตรี
ยูนันรู้จักทูตด้วยเป็นหลายครั้ง เช่นใน ค.ศ. ๑๖๒๓ (จุลศักราช ๑๑๗๓

พ.ศ. ๒๓๖๔) แล ค.ศ. ๑๖๒๕ (จุดศักราช ๙๙๓ พ.ศ. ๒๓๗๒)
 เป็นต้น ส่วนพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาที่ทรงพระกรุณาพระราชทาน
 ยศถาบรรดาศักดิ์แก่ยามาดายอยู่เดิมขุดลอกตมาจนได้เป็นเจ้าเมืองนคร
 สัมจริงคงถ้อยคำของผู้แต่งเรื่องทนายเยมชอวางถึง ตำแหน่ง
 ของยามาดานากามาซา ที่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงแต่งตั้งให้หน
 ความจดหมายเหตุของกอกเรียกชื่อไว้ แปลกๆ กัน เช่น ออมปรา
 (Ompra) ออบปรา (Oppra) อัมปıra (Ampira) หรือออมพู
 (Ompu) เป็นต้น แต่ทนายเฟรนช์เข้าใจว่าเป็น "อำเภอบ" ใน
 ภาษาไทยดังที่แปลว่าอธิบายไว้ว่า เป็นนามตำแหน่งเจ้าพนักงาน
 คุมหน้าที่ขายนคราภิบาลควบคุมชนหมู่หนึ่งเหล่าหนึ่ง
 เรื่องของวันอดีตก็กล่าวถึงการขมถกรงพระเจ้าทรงธรรมแต่ดจ
 สวรรคตปรากฏว่า ยามาดานากามาซามีบรรดาศักดิ์เป็นออกญา
 เสดนาภิมุข ซึ่งเป็นตำแหน่งหัวหน้าอาชวยขุนตงได้เคยกล่าวมาแต่
 ส่วนจดหมายเหตุ ออกฉบับหนึ่ง กล่าวว่ ยามาดามีบรรดาศักดิ์เป็น
 ออกญาภดาโหม (ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงภดาโหม) ซึ่งความ
 จริงดูเหมือนยามาดามีได้เกี่ยวข้องกับตำแหน่งนเคย แต่ยังมีผู้
 กล่าวด้วยว่า ชุนไชยสุนทรที่ได้ระบุนามในพระราชดำรัสของพระเจ้า
 กรุงศรีอยุธยาเมื่อค.ศ. ๑๖๒๓ (จุดศักราช ๙๙๕ พ.ศ. ๒๓๖๖) ว่า
 ทรงแต่งตั้งให้ เป็นหัวหน้าดูแลชาวขบุน ที่ไปตั้งภูมิตำเนาทำมา

ค้าขายอยู่ในกรุงศรีอยุธยา^๕ มีใช้คนอื่นคือยามาดานั่นเอง^๕ ข้อ
 ความยืนยันได้รับพระราชทานยศดาบรตาคักัดในกรุงศรีอยุธยา^๕
 อาจเป็นความจริง เพราะมีตัวอย่าง อยู่บ้าง เช่น คอนสแตนไทน์
 ฟอดคอนท์ได้เคยรับบรตาคักัดเป็นเจ้าพระยาวิชเยนทร์ แดจนทุก
 วนยังมีการพระราชทานยศดาบรตาคักัดแก่ชาวต่างประเทศ ที่
 ได้รับราชการ มีความดีความชอบในประเทศสยาม เป็นธรรมเนียม
 อยู่บ้าง ส่วนชนชาวอังกฤษที่ไปตั้งภูมิดำเนาค้าขายอยู่ในประเทศ
 สยามก็ปรากฏว่ามีอำเภอบริเวณหน้าควบคุมดูแลเหมือนกัน

จดหมายเหตุของถอกฉบับลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๓๘
 (จุดศักราช ๙๙๙ พ.ศ. ๒๑๖๐) ปรากฏว่า “ถอกได้มีหนังสือ ๒
 ฉบับถึงนายอำเภออังกฤษฉบับ ๑ นายอำเภอเยอรมันฉบับ ๑ แด่ตั้งตั้ง
 ของ ๒ ชนิดไปให้ คือมีนึ่งหนัก ๒ กระบอกราคา ๘ เตะ ๘ เมช ๙ โก
 ผักตบถอก ๒ พับ ราคา ๘ เตะ ผักตบถอกตัว แด่เขียว อยู่ข้างละ ๑ พับ
 ราคา ๖ เตะ” ฉบับลงวันที่ ๓ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๓๘ (จุดศักราช
 ๙๙๐ พ.ศ. ๒๑๖๓) อีกฉบับหนึ่ง มีข้อความว่า “วันพนายล่าแถว

-
- ๑. ยามาดาเป็นออกญาเสนาภิมุข เจ้ากรมอาชายุ่นภาย
 หัดงไตเดือนเป็นออกญาจคร อำเภอชาวต่างประเทศในครงน
 ตงพวกหัวหน้าของชนชาตินั้นๆ เป็นหมื่นเป็นขุน ชนในกรมทำอึก
 ส่วน ๑ ต่างหาก ขุนไชยสุนทรนั้นเป็นนายอำเภอเยอรมันใช้ยามาดา
 - ๒. ๑ เตะเท่ากับ ๕ ซิตติง
 - ๓. ๑ เมชเท่ากับ ๖ เปนซ์

ชื่อ มาเคย์ล์ ชาวฮอลันดา ที่กลับมาจากประเทศสยาม มาเยี่ยม
 ข้าพเจ้าแต่เดิมาให้ฟังว่า วันหนึ่งนายบิตส์ชาติอังกฤษได้เชิญนาย
 เยมซ์ บิเคอร์ซัน นายอำเภอ ไปในการเลี้ยงใหญ่ที่ กรุงศรีอยุธยา
 ครั้นเสร็จการเลี้ยงแล้ว บิตส์ ก็มาช่วยบุนนาคเจ้ากรมมหรณพจับตัว
 เยมซ์ บิเคอร์ซันไป โดยมีทราบต้นสายปลายเหตุ นายบิเคอร์ซัน
 เดิมาให้นายมาเคย์ล์ฟังว่าเขาได้ต่อสู้แต่ฆ่าบุนนาค แต่บิตส์กับพวก
 หนีไปได้ บิเคอร์ซันคนนี้เป็นผู้ที่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรด
 ปรานแต่ทรงนับถือมาก ด้วยเหตุนี้จึงกระทำให้ข้าพเจ้าเข้าใจว่า
 บิตส์คงมีความอิจฉาอาฆาต แต่มาเคย์ล์กล่าวว่าบิตส์กระทำโดย
 ฤทธิเมฆ ” นายอำเภอ เป็นแต่เพียงนามตำแหน่งของผู้ที่เป็น
 หัวหน้าที่ชาติของตน คล้ายกับกงสุลผู้มีอำนาจอันจำกัดเท่านั้น
 หาได้เป็นนามบรรดาศักดิ์สำหรับพระราชทานแก่ชนชาติอังกฤษหรือ
 ยิบูนไม่ ตามจดหมายที่ออกมายังยอนยอนชั้นตรีชาติบิตส์นาย
 ห้างในประเทศสยามเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๑๗ (จุลศักราช
 ๙๗๙ พ.ศ. ๒๓๖๐) นั้น มีใจความว่า “กอกเข้าใจว่าอำเภอ ยิบูนนั้น
 กอผู้ ทอาจช่วยเหลือพ่อค้ายิบูนในการบรรทุกสินค้าลงลำภา แต่
 ควบคุมดูแลมิให้ ยิบูนชาวเรือก่อการจลาจล ” บิเคอร์ซันออกนาย
 หนังสือเรียกกันว่า เป็นนายอำเภออังกฤษ ก็เป็นผู้ที่อาจกระทำประ
 โยชน์ให้แก่หมู่คณะของเขาได้เช่นเดียวกัน กอกเคยมีหนังสือ
 ไปถึง แด่ตั้งของกำนันไปให้เช่นนายอำเภอ ยิบูนเหมือนกัน กอก

กล่าวด้วยว่า “ บิดานายข้าเมื่อเคยมีจดหมายสั่งให้ข้าฯ หงษ์นักษัตร
 ด้อม ๒๐๐ ผดมาให้ เมื่อวันท. ๑๙ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๑๗ (จุลศักราช
 ๙๗๙ พ.ศ. ๒๑๖๐) ทรงได้เคยมาหากอกด้วยตนเอง แต่ข้าฯ เห็น
 ข้าฯ หงษ์นักษัตรปลาท้มมาให้ด้วย ” ผู้ที่บอกกล่าวนั้น บางทีจะเป็นบิดา
 ของยามาดา ที่อยู่ในเมืองทิวาโตในเวลานั้นก็เป็นได้ แต่บางคน
 กล่าวกันว่ายามาดาเป็นชาวบ้าน ยามาดาในเมืองฮิเดะบั้ง ชาว
 บ้านซำฟูในเมืองซุระบั้ง ยามาดาผู้นั้นตามข้อความที่จะได้กล่าว
 ต่อไป จะพึงเห็นได้ว่าเป็นคนสำคัญมีเกียรติยศและชื่อเสียงมากผู้หนึ่ง

ส่วนเรื่องยามาดาที่ปรากฏในหนังสือโกไกวไอเค็นว่า ยามาดา
 ศาสดายี่ม่อนก็แสดงต่อพ่อค้า ยี่ม่อนว่า เป็นพระเจ้ากรุงสยามนั้น
 เป็นเรื่องมหากความจริงมิได้ การที่ผู้แต่งประกอบความชอบขึ้น
 ก็คงเป็น เพราะเมื่อก่อนพ่อค้า ยี่ม่อน ได้พบเห็นยามาดา ที่เมือง
 ดคร ในขณะเป็นเจ้าเมืองดครหรือราชาของเมืองดครอยู่ในเวลา
 นั้น เรื่องนี้ยังปรากฏต่อไปว่า เมื่อยามาดา ถึงแก่กรรมแล้ว
 บุตรยามาดาชื่อ โฮอิน (ไม่ใช่ อาอิน อย่างนายเยมชเรียว) ก็ได้รับ
 ตำแหน่งของบิดาเป็นเจ้าเมืองต่อมา ยามาดาจะได้เป็นเจ้าเมือง
 บิดานักด้วยหรือไม่ เป็นอัน พินิจพิเคราะห์ที่จะ สืบสวนให้ ได้ ความ
 แน่ชอน พบพร ออกแห่งหนึ่งกมผู้กล่าวกันว่าอยู่ในความปกครอง
 ของยามาดาเหมือนกัน แต่ยังไม่ได้ความชัดเจน ที่จริง “ พบพร ”

อาจเป็นชื่อตำบลใดตำบลหนึ่ง ซึ่งอยู่ตามชายทะเลของเมืองนคร
ก็ได้

เรื่องที่ปรากฏในหนังสือทูลโกจิราน

ในเหล่าราชเสวกของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาบรรดาที่เป็นราช
วงศ์มาแต่โบราณ มีผู้หนึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยากลาโหม
ซึ่งแม้จะเป็นตำแหน่งสูงกว่าตำแหน่งของยามาดา กิต ตำแหน่ง
ก็เคยเป็นตำแหน่งสำคัญในประเทศสยามเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึง
มีขนนางข้าราชการนับตั้งครั้งจำนวนพากันนุชยายยามาดา แต่ยก
ครั้งหนึ่งนั้นรักใคร่แลสรรเสริญเยินยอยยามาดามาก

ครั้นต่อมาเมื่อพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ทรงพระประชวรหนัก
แพทย์ถวายพระโอสถแต่พระอาการก็มีได้ทุเลาเบาบางลง เป็นอัน
พระองค์ทรงเห็นว่า ไม่มีโอกาสที่จะรอดพ้นมรณภัยอันใหญ่หลวง
ได้แล จึงมีรับสั่งให้หาเจ้าพระยากลาโหมกับยามาดา ออกตั้ง
เหล่ามุนษมนตรีผู้ใหญ่เข้าไปจนใกล้พระที่ แล้วมีพระราชดำรัสว่า
พระองค์มีพระราชประสงค์จะเสด็จออกจากราชสมบัติ แต่ให้พระ
ยุพราชสืบราชสมบัติต่อไป ขอให้มุนษมนตรีทั้งหลายจงช่วยเหลื
ทนบำรุงพระราชโอรส แต่ช่วยกันค้ำเหนี่ยวรัฐประศาสน์ในบายปก

๑ ออกญาเสนาภิมุข

๒ พระเจ้าทรงธรรม

อาจเป็นชื่อตำบลใดตำบลหนึ่ง ซึ่งอยู่ตามชายทะเลของเมืองนคร
ก็ได้

เรื่องที่ปรากฏในหนังสือทูลโกจิราน

ในเหล่าราชเสวกของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาบรรดาที่เป็นราช
วงศ์มาแต่โบราณ มีคนหนึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยากลาโหม
ซึ่งแม้จะเป็นตำแหน่งสูงกว่าตำแหน่งของยามาดา กิติ ตำแหน่ง
ก็จะเป็นตำแหน่งสามัญในประเทศสยามเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึง
มีขุนนางข้าราชการนับตั้งครั้งจำนวนพวกนี้ฤษยายามาดา แต่ยก
ครั้งหนึ่งนรทใคร่แต่สรรเสริญเยินยอยยามาตามาก

ครั้นต่อมาเมื่อพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ทรงพระประชวรหนัก
แพทย์ถวายพระโอสถแต่พระอาการมิได้ทุเลาเบาบางลง เป็นอัน
พระองค์ทรงเห็นว่า ไม่มีโอกาสที่จะรอดพ้นมรณภยันันใหญ่หลวง
แล้ว จึงมีรับสั่งให้หาเจ้าพระยากลาโหมกับยามาดา อัคร
มุขมนตรีผู้ใหญ่เข้าไปจนใกล้พระที่ แล้วมีพระราชดำรัสว่า
อัครมุขมนตรีทั้งสองจะเสด็จออกจากราชสำนัก แต่ให้พระ
ผู้บราชสำนักต่อไป ขอให้มุขมนตรีทั้งหลายจงช่วยเหลือ
พระราชโอรส แต่ช่วยกันค้ำเนิรรัฐประศาสน์ในบายปก

ออกญาเสนาภิมุข

พระเจ้าทรงธรรม

ด้วเจ้าพระยาภควโหมเข้ามาประหารชีวิตเล็ก เพื่อเป็นทางบ้อง
 กัณมีให้พระราชมารดาคิดการสำเร็จได้ แต่พระราชดำริที่นี้แพ้
 หลายออกไปเสียก่อน พระราชมารดาจึงแต่ร้องอุบายเชิญเสด็จ
 มายังพระตำหนักโดยกล่าวว่าจะมีการรื่นเริง แล้วยกถวายพระ
 กระทบหารอนเจ็ดถ้วยยาพิษให้พระองค์เสวยจนเสด็จสวรรคต แต่
 พระราชมารดาทรงปกปิดความขึ้น แล้วยกกล่าวพระองค์เสด็จ
 สวรรคตโดยประชวรพระโรคซึ่งเกิดขึ้นเป็นปัจจุบัน แล้วยุพระนาง
 จึงมรสงให้ตกแต่งเมรุอย่างงดงาม ถวายเพลิงพระศพตามราช
 ประเพณี ครั้นเสร็จงานพระศพแล้วพระนางก็เสด็จขึ้นผ่านพิภพ โดย
 ถือว่าไม่มีรัชทายาทที่สมควรจะสืบราชสมบัติต่อไป แลใช้พระนาม
 ว่า "พระราชินีครองแผ่นดิน" (Queen Regnant) ฝ่ายยามาตาม
 ไปรักษาการทางหัวเมือง เมื่อได้ทราบจึงคิดจะเข้ามาฟังข่าวคราว
 ในกรุงศรีอยุธยา แต่ต่อมาไม่ช้ายามาตามก็ทราบความแน่นอนจาก
 มหาเดกที่ใกล้ชิดพระองค์ว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาต้องยาพิษ
 เมื่อเสด็จไปเยี่ยมเขียนพระราชมารดา เพื่อจะดูร่องรอยว่าพระราช
 มารดาคิดการประการใด ยามาตามยังมีความโกรธเคืองเป็นอย่าง
 มาก จึงดำริที่จะกำจัดพระราชินีแลเจ้าพระยาภควโหมแก่กัน

๑ เรื่องทกลดตรงน เอนเรื่องต่างๆที่เล่ากัน เช่นเรื่องท้าว

ศรีสุดาจันทรกับขุนอรวงศาเป็นต้น มาปะปนหามีคำในพงษาวดาร
 ไม่

ทดแทนให้จงได้ ครั้นด้วยยามาตาก็เริ่มตระเตรียมรพที่จะยกไป
 ยิงพระนครศรีอยุธยา เพื่อเชิญเสด็จพระราชอนุชาของพระมหา
 กษัตริย์ ที่เสด็จออกไปทรงศึกษาวิชาการอยู่ในพระอารามแห่งหนึ่ง
 มาตั้งรับนาชนเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระราชันทรทรงทราบก็ตกพระทัย
 จึงปรึกษากับเจ้าพระยาตากใหม่ แดคกลงกันจัดให้จันทรา ออก
 ไปหายามาตา ครั้นจันทราไปถึงจึงกล่าวแก่ยามาตาว่า “พระเจ้า
 กรุงศรีอยุธยาประชวรพระโรคเสด็จสวรรคตโดยบริบูรณ์ พระ
 ราชันทรองค์ราชัดตเดี่ยพระทัยอย่างยิ่ง การที่พระราชันท์เป็นศัตรู
 ชนครอบครองราชสมบัติโดยดำพั่งเช่นนี้ ย่อมเป็นการขัดต่อราช
 ประเพณี แต่ที่กระทำไปในครั้งนี้เป็นการกระทำซึ่งควร เพื่อ
 จะป้องกันมิให้เกิดการจลาจลขึ้นในพระราชอาณาจักร บัดนี้
 พระราชันท์ขอเชิญยามาตาเข้าไปเผ่ายังกรุงศรีอยุธยา เพื่อจะได้
 ทรงปลุกษาหารอ เดอกลงกษัตริย์ ชนครอบครอง ราชสมบัติคือไป
 เมื่อเป็นอันตกลงเดอกลงผู้ใดชนแล้ว พระราชันท์จะเสด็จออกจาก
 ราชสมบัติ แดมอบคืนราชสมบัติให้ทันที อนึ่งพระราชันทร
 ทราบว่ายามาตาไปหลงเชื่อคำคนกล่าวเท็จ ว่าพระราชันท์วางยาพิษ
 พระเจ้าแผ่นดิน จนถึงกับโกรชเคือง แดตระเตรียมรพที่จะยกไปตี

๑. วัณวลิตว่า “อินทรา” แต่ทั้ง ๒ นามนี้ ตามหนังสือไม่

ปรากฏว่าเป็นนามเดิม หรือนาม บรรดาศักดิ์ ในต้นฉบับมีว่า
 “Chantohou”

พระนครศรีอยุธยา เพื่อจับกุมพระราชินีนั้น พระราชินีนึกพระทัย
 มาก เรื่องนทรางเห็นว่า คงเกิดจากความคิด ของพวกที่ปองร้าย
 พระราชินีเป็นแน่ เพื่อเป็นหลักฐานพระราชินีจึงส่งถ้อยคำปฏิญาณ
 เป็นตายดักษณอักษรมาแต่คงว่า พระองค์มิได้ทรงทำดังเรื่อง
 ราวที่กล่าวกันนั้นเลย แดบคนพระองค์มิได้ทรงแต่งตั้งให้ โอิอิน
 บุตรยามาดามาเป็นเจ้าเมืองนครแดบคตานี้แล้ว ส่วนตราตั้งนั้นจะได้
 ส่งมาให้ภายหลัง”

เมื่อยามาดมาได้เห็นหลักฐาน เป็นเครื่องแสดงความจริงว่าพระ
 ทยศของพระราชินีเช่นนั้น ก็หลงเชื่อแดบยอมรับจะให้บุตรเป็นเจ้า
 เมือง ๒ เมืองตามพระประสงค์ แดวกเชิญจันทราเดยงดูเป็นอย่างดี
 ใหญ่ จันทรามั่นใจว่าความคิดฝ่ายตนได้เป็นผลสำเร็จลงแล้ว ก็
 ทำเป็นแสดงความรักชอบใจ ยามาดา แดดากดับไปยังที่พัก ต่อมา
 เมื่อยามาดาไปเยี่ยมเยียน จันทรา ณที่พัก เป็นการ คอบแทนบ้างแล้ว
 จันทรา ก็เดยขอจากดับกรุงศรีอยุธยา

ฝ่ายยามาดาจึงให้หาตัว โอิอินบุตรเข้ามาแจ้งว่า พระราชินี
 พระราชทานตำแหน่งให้เป็นเจ้าเมืองทั้ง ๒ เมืองนั้น แดวกก็จัดตั้ง
 ให้ออกเดินทางไป ครั้น โอิอินไปถึงเมืองบัตตานี ธานี (ranee) ที่
 เป็นผู้รักษาการอยู่ในเวลานั้นหาได้เชื่อเชิญให้ โอิอินเข้าไปในเมือง
 ไม่ เป็นแต่หัวหน้าในเมืองออกมาแสดงความรักอ่อนน้อมโดยดีเท่านั้น

โอรินจึงเดินทางต่อไปยังเมืองดคร หัวหน้าแห่งเมืองดครก็ออกมา
ต้อนรับเข้าไปในเมือง แดกระทำพิธีอภิเษกนาถเพื่อปฏิญาณ
ตนต่อโอริน โอรินจึงเข้านอนอยู่ในเมืองนั้น แดจัดการปกครอง
ตลอดไปทั้ง ๒ เมือง แดว่าโอรินก็เลือกหาที่สำหรับสร้างบ่อน้ำ
ทำที่ว่าการได้แห่งหนึ่ง

ฝ่ายจันทราเมื่อกลับถึง พระนครศรีอยุธยาแล้ว ก็เข้าเฝ้า
พระราชินีกราบทูลว่า “ ยามาคาตกลงยินยอมรับจะช่วยเหลือทน
บำรุง แต่ตามที่ได้ตั้งเหตุผลเห็นว่ายามาคาคิดการตรงกันข้ามทั้งต้น
ความจริงคงจะพอใจให้เด็ดอกคิดคนใดคนหนึ่งที่ยามาคาเห็นสมควร
ชนเป็นกษัตริย์เป็นแน่ แดการที่รับเมืองบศตานไว้ก็คงหวังจะใช้
เป็นทมิฬผู้มรดก เข้ามาคิด การุญศรีอยุธยา เป็นมั่นคง เพื่อที่จะคิด
กำลังมิให้ยามาคาคิดการสำเร็จ จึงดอบนำเอายาพิษไปเจือใส่ใน
อาหารให้ยามาคารับประทานใน ขณะเมื่อมีการเลี้ยง ณฑพกนนั้นแล้ว
พิษยานี้จะกระทำให้ยามาคาตายภายในกำหนด ๓ เดือน ” เมื่อพระ
ราชินีทรงทราบข้อความจากจันทราโดยละเอียดเช่นนั้น ก็มี ความ
ยินดีแตรมสั่งว่า ถ้ายามาคา สิ้นชีวิตแล้ว จะยกเมืองบศตาน แดดคร
ให้ครอบครองเป็นบำเหน็จ

ส่วนยามาคาที่รับต่อมานี้ไม่ช้าก็รู้ สักว่าตนถูกยาพิษ แต่ไม่
เห็นทางที่จะรอดจากความตายได้ จึงเรียกหัวหน้าที่ปลุกษาราช
การเข้ามาปรารภให้ฟังว่า “ ยามาคามีความประสงค์อยู่ว่าเมื่อ

ไออินมีอำนาจเป็นใหญ่มั่นคงชนใน ๒ เมืองนี้แล้วเมื่อใด ก็รวบรวม
 รวมทรัพย์ยกไปตั้งกรุงศรีอยุธยา จับกุม เจ้าพระราชินี แดเจ้าพระยา
 กลาโหมมาตำเร็จโทษเสียให้จงได้ แต่เสียที่ที่ยามาตาถูกยาพิษ
 ซึ่งจันทร์อาบยาเจือใส่อาหารให้กินเสียแล้ว จึงเป็นอันสิ้นหวัง
 ที่จะดำเนินการต่อไป เพราะแม้แต่เพียงจะเคลื่อนไปจากถิ่นนี้ก็ไม่ได้
 ได้ เพราะถนนเมื่อยามาตาสิ้นชีวิตแล้ว ขอให้ที่ปรึกษาเหล่า
 นั้นนำความไปแจ้งแก่ไออิน แดให้ ไออินดำเนินตามความคิดของ
 ยามาตาต่อไป” ครั้นต่อมา อาการ บัวยของ ยามาตา ก็กำเริบ
 หนักขึ้น แดถึงแก่ความตายในคืน ค. ศ. ๑๖๓๓ (จุลศักราช ๙๙๕
 พ. ศ. ๒๑๗๖)

ฝ่ายไออินเมื่อได้ทราบเหตุก็มีความเศร้าโศกแค้นเคืองเป็น
 ก่ำก่า จึงตั้งสัจปฏิญาณต่อฟ้าแสดดินว่า จะคิดการแก้แค้นแทน
 บิดาให้จงได้ ไออินเกณฑ์พลในเมืองนครใต้เป็นอันมาก แต่ทาง
 เมืองบัตตานีราชาของเมืองบัตตานีกดว่า “เมืองบัตตานีเป็น
 เมืองเล็กน้อย ไม่ได้เตรียมพร้อมไว้ให้พริกพร้อมที่จะเรียกได้
 ทัพทั้งที คอบหน้าจึงจะส่งกองทัพไปช่วยได้ ในบั้นขออย่า
 ได้ให้รพลเข้าไปกระทำกรในสนามรบเลย” ไออินเห็นว่าถ้าจะ
 ยกกองทัพไปแสดระทั้งเมืองนครใต้ ราชาเมืองบัตตานีก็จะหวง
 เข้ามาตีเอาเมืองนครเสีย ด้วยเหตุนี้ ไออินจึงเป็นอันงดการที่จะ
 ยกกองทัพไปยังพระนครศรีอยุธยา

แต่ชาวเหนือแพร่หลายไปยังพระนครศรีอยุธยา แต่ทรง
 ทราบถึงพระราชินี ๆ จึงจัดให้จันทราเป็นแม่ทัพคุมกองทัพ ยกไปยัง
 เมืองนคร กองทัพถึงเมืองนครอย่างรวดเร็ว แล้วจันทราให้
 คนถือหนังสือเข้าไปเจรจากับไออินว่า “พระราชินีแห่งพระนคร
 ศรีอยุธยาทรงทราบว่า ไออินคิดจะยกกองทัพไปตีพระนคร โดย
 เข้าใจว่า มีผู้มาวางยาพิษยามาตามผู้เป็นบิดาถึงแก่กรรมณเมือง
 พิริบพิริ เพราะฉะนั้นไออินมีความซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน ก็ให้ออก
 มาอ่อนน้อมยอมคืนเมืองทั้ง๒ให้ แดยกครอบครัวออกจากเมืองนี้
 ไปโดยดี” ไออินคิดแล้ว ก็สร้างทำเป็นยอมอ่อนน้อม แดแจ้ง
 ไปกับผู้นอกรองหน้ว่า “ไออินพร้อมที่จะทำตามพระราชเสาวนีย์
 เพราะเป็นธรรมดาอยู่ว่าเมื่อบิดาสิ้นชีวิตไปแล้ว บ้านเมืองที่ใด
 ใดก็จะต้องถวายเป็นสังข์ แต่โปรดพักรออยู่อกัด๒-๓ วันเพื่อ
 จัดการในบ้านเมืองเสียให้เรียบร้อยก่อน” จันทราได้ทราบก็หุดง
 เชื้อ แดยอมตามที่ไออินนัด

เมื่อไออินแก้สงสัยของศัตรูเป็นผลสำเร็จแล้ว ก็ตระเตรียม
 การที่ตนคิดไว้ต่อไป พอถึงวันที่สามไออิน จึงส่งนักการไปแจ้ง
 ว่า “ไออินพร้อมที่จะคืนบ้านเมืองให้แล้ว แต่การตั้งคืนนั้น
 ควรกระทำกันให้ถูกต้องตามประเพณี” จันทราได้ทราบก็ละเลิก
 ใจคุมพลเข้าไปยังทวารการแต่เพียง ๓๐๐ คน ครั้นถึงจึงรู้สึกทันท
 ว่าตนได้หลงกลตกอยู่ในที่ล้อม ขณะนั้นพวกไออินก็เข้าโจมตี

พรรคพวกจันทราแตกกระจัดกระจายไปในทิศต่าง ๆ เหลือ
 แต่ตัวจันทราอยู่ในท่ามกลาง ของฝ่ายปรบักษ์แต่ผู้เดียว ไออินมี
 ความยินดีที่ได้ไชยชนะต่อผู้ประทุษร้ายบิดาโดยง่ายตาย ประดุจ
 เทพย์เจ้าได้อำนวยช่วยชักจูงให้ศัตรูผู้ทรยศแสนสาหัส เข้ามาใน
 บ่วงกบให้ ไออินดงโทษ ครั้นเสร็จแล้ว ไออินจึงคิดที่จะกรีธาทัพ
 เข้าไปตีพระนครศรีอยุธยา เพื่อแก้แค้นแทนพระเจ้าแผ่นดินแต่
 บิดาของไออินอีก ถ้าสำเร็จจะได้จัดให้บ้านเมืองสงบราบคาบ
 แดขกษัตริยาที่ล้มควราชันย์ผ่านพิภพต่อไป ไออินจึงเกณฑ์แม่ทัพ
 นายกองในเมืองนครวม ๓๓ นาย แดตระเตรียมกองทัพที่จะยกไป
 โดยเร็ว

ส่วนพวกจันทราที่หนีรอดมาได้ ก็พากันนำข่าวมาแจ้งยังกรุง
 ศรีอยุธยา ไม่ช้าข่าวนั้นก็แพร่หลายใหญ่โตไปว่า ไออินกำลัง
 เตรียมทัพพล ประมาณ ๓๐๐๐๐๐ ซึ่งเกณฑ์ได้จากเมือง พิษณุ
 เมืองนคร เมืองบักคาน เมืองมอญ ดาว แดเมืองต่าง ๆ ในแหลม
 อินโดจีน จะยกมายังพระนครศรีอยุธยา กองทัพไออินกำหนด
 จะหยุดพักแรมณที่ใด ๆ บ้าง พวกจันทราก็นำมาแจ้งโดยชัดเจน
 พระราชันย์ทรงทราบก็ตกพระทัย จึงร้องขอให้เจ้าพระยาตากใหม่
 ช่วยคิดอ่านป้องกัน แต่เจ้าพระยาตากใหม่เป็นคนมีนิสัยขลาด
 เมื่อได้ทราบข่าวเช่นนั้นก็เสียสติ ไม่สามารถที่จะแนะนำการอย่าง
 ใดได้ นอกจากคิดว่าถ้าบรรดาขุน ทอยู่ในกรุงศรีอยุธยาไปเข้า

ด้วยไออินแก้ว ก็จะต้องเสียกรุงศรีอยุธยาเป็นแน่نون เพราะ
 ฉนั้นเจ้าพระยาตากใหม่จึงออกความเห็น ว่า ควรยึดตำแหน่งของ
 ยี่มุ่นไว้เสียให้หมด ไม่ให้มีทางหนี กองทัพไทยก็จะได้เข้าไปฆ่าฟัน
 ท้าวตายเสียได้ โดยง่ายตาย ครั้นแล้วจึงมีตราสั่งไปยังชาวยี่มุ่น
 ที่ตั้งภูมิดำเนาค้าขายอยู่ในกรุง ให้จัดตั้งนายตำแหน่ง ๒ นายเข้าไปใน
 พระนคร นายตำแหน่ง ๒ นี้ คือ คุณกษิยาไอชายี่ม่อนแดงตามาชุบไ้
 เป็นคนมั่งคั่งด้วยโภคทรัพย์แดนเฉดยวณดาตมาก เมื่อยี่มุ่นนาย
 ตำแหน่ง ๒ ได้รบตราสั่งเช่นนั้น จึงไปหาอีวากระฮี่ไอยี่ม่อนผู้เป็น
 หัวหน้าที่ของชาวยี่มุ่นที่บ้าน เพื่อปรึกษาหารือแต่ขอความเห็น อีไอ
 ยี่ม่อนออกความเห็น ว่า “ ทรอยไทยคงจะเกรงเป็นแน่نونว่า
 ยี่มุ่นที่ตั้งภูมิดำเนาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาจะไปเข้าด้วยไออิน ที่ฆ่า
 ทูตผู้ถือราชสาส์นไป สอบถามถึง การที่ไออินระดมพลในเมืองนคร
 แดบคตานี้เพื่อยกไปตีพระนครศรีอยุธยา การที่มีตราสั่งให้เข้า
 ไปครองน ก็คงประสงค์จะทราบ ว่า ยี่มุ่นในกรุงศรีอยุธยา
 มีความจงรักภักดีต่อไทยหรือไม่ ถ้าเห็นว่าปราศจากความจงรัก
 ภักดีแล้ว ก็คงจะจับประหารชีวิตเสียเป็นมั่นคง เพราะฉนั้นการ
 ที่จะยอมไปตามท้องตราหรือมิยอมไปก็คงมีภัยเท่ากัน ให้พิเคราะห์
 พิจารณซึ่งใจดูว่าจะควรเลือกทำทางใด ”

22/04/2563

ชาวยี่มุ่นทั้งหลายจึงให้ มีการประชุมปรึกษาหารือกันชน ผู้
 ที่มาเข้าประชุม คือ กานาชาบี่ชาบี่โร ๓ ไอชาตายาชุกเกชากุ ๓ วา

ตายาอิจิโรบ็ไเอ ๑ ถึจึเบยากุโรย็มอน ๑ ถึจึเบยาจินซาบุโร ๑ ตา
 นึกึอึบ็ไเอ ๑ อึมาบุราชากิโเอ ๑ ยามาตานิก้าไอยุ ๑ ยามาตานิชึไเอ ๑
 อารุกามอนเคไอยุอาจารย์ยุกุทศัคक्षा ๑ ฮ้ายานินาตาซาบุโร ตคร ๑
 จิสาราโกโรฮาจิ (ที่เคยเปนตครเข้าไปอยู่ใน กรุงศรีอยุธยา แต่
 เมื่อกลับมาอยู่นาทากาซากิได้แต่งเรื่องราวของยามาดาขึ้นไว้) อึกคน
 หนึ่ง ที่ประชุมปลุกษาเห็นพร้อมกันว่า “การที่พระราชินีเรียก
 ตัวนายสำเภาเข้าไปก็คงจะเอาตัวยึดไว้เป็นจำนำ เพราะยอมทรง
 ทราบอยู่ว่า ยับนุเป็นชาติที่รักความยุติธรรมแต่พวกพ้อง คงจะ
 ไม่ก่อการกูดุคเขาคกรุงศรีอยุธยา อันจะเป็นเหตุให้นายสำเภา
 ที่ไปเป็นตัวจำนำอยู่ ต้องถูกประหารชีวิตเสียด้วย แต่ทั้งเพื่อน
 ร่วมชาติของโอิน ก็ยังมีอยู่ใน กรุงศรีอยุธยา อึกมาก เมื่อ
 โอินมาถึงคงจะไม่เข้าใจมคัพระนครโดยทันที หรือบางทีคักอาจ
 ส่งบไปเอง เพราะประสงค์จะให้นายสำเภาทั้ง ๒ นายที่ถูกยึดเป็น
 จำนำพ้นจากการคุมขังไปก็ได้ ทั้งนี้ยอมเป็นโอกาส ที่กรุงศรี
 อยุธยาจะรวบรวมรพดเข้าใจมคัยับนุได้ ในภายหลัง เมื่อ
 เท้าทนความประสงค์ฝ่ายไทยเช่นนี้แล้ว ก็ไม่ควรให้หลงกต อึนง
 การที่ชิตชวางไม่ยอมไปในคราวนี้ ฝ่ายไทยคงจะจัดทหารมา
 ห้อมล้อมไว้ ทางที่ดีที่สุดก็ควรรีบเตรียมตัวลงไปประจำเรือเสีย
 ให้พร้อม แดรกษานาที่ไว้ให้มันคง”

ระหว่างที่ประชุมกันอยู่นักรุงศรีอยุธยาก็ส่งนักการมาเร่งรัด

ให้นายดำเภาเข้าไปในพระราชวังโดยเร็ว มียอมให้พักรอต่อไปอีก
 โยช้ายิ้มบนเตียงไม้โอ้อึ้งคิดว่า การที่มรดกให้ไปเป็นครั้งที่ ๒ เช่นนี้
 ถ้ายังไม่ยอมไป ก็ดูเป็นการขาดมาก เมื่อวาระที่จะต้องตายด้วย
 คมอาวุธของศัตรูมาถึงแล้ว แม้จะอยู่หรือไปก็คงมีผลเท่ากัน แด
 ยากที่จะหลีกเลี่ยงให้พ้นได้ คนทั้ง ๒ จึงตกลงกันว่าจะเข้าไปในพระนคร
 กับคนรับใช้เล็กๆ มีอาวุธไปให้ครบมือแต่กำหนดอาณาเขตสัญญา
 กันไว้ว่า เมื่อได้ขึ้นเตียงบนตงชนแล้ว ทุกคนทราบดีทุกคนว่าเป็นသူ
 ผู้ชายต้องวิ่งตกรุกเข้าไปในพระนคร แดคือผู้ซำคักจนสิ้นชีวิตไป
 ด้วยกัน เกียรติยศแห่งนักรบยี่บุนจะได้เดื่องดื้อจรไปทั่วทุก
 ประเทศ ความคิดเช่นนี้เป็นที่พอใจกันโดยทั่วหน้า เพราะยอมเข้า
 ใจอยู่ด้วยกันแล้วว่า เมื่อประสพคราวจำเป็นแล้ว ก็จะต้องเสีย
 อดระชีวิตเพื่อทรงไว้ซึ่งเกียรติ เพราะฉะนั้นนายดำเภาทั้ง ๒ นาย
 จึงพากันเข้าไปในพระนคร กับพดบนเด็ก ๒๕ พดเกาทัณฑ์ ๑๐
 นอกนั้นก็เป้นพดหอก ส่วนนี้โยช้ายิ้มให้เป็นผู้ควบคุมพดยี่บุนอยู่
 ทางหลังแต่คอยฟังเหตุการณ์ซึ่งจะมีมาต่อไป

ฝ่ายเจ้าพระยาตากโฮมเมื่อได้ทราบว่า ชาวัยบุนได้เข้ามา
 ตามหมายเรียก แต่มีอาวุธครบมือก็นึกตกใจ จึงใช้นายทหาร
 ผู้หนึ่งออกมาเจรจา แดขอคำสั่งแจงของยี่บุนว่า “เหตุใดจึงเข้า
 มาอย่างนี้จะเข้ามาทำสงคราม” ชาวัยบุนตอบว่า “โออินได้ฆ่า
 ทูตผู้ถือสาส์นของกรุงศรีอยุธยาที่เมืองนคร จึงเป็นกรณีเหตุ

ให้เจ้าพระยาตากดาโหมเห็นข้อพิรุณส่งด้วยชนชาวยุบันว่า คงเตรียม
ตัวไปเข้าด้วยไออิน แต่คิดจะประหารชีวิตชาวยุบัน ชาวยุบัน
จึงต้องเตรียมตัวมา เพราะมีประเพณี อยู่ว่า ถ้าถึงคราวอัป
มงคลจะถึงแก่ความตายแล้ว ก็จำเป็นต้องตายโดยมีอาวุธอยู่ใน
มือ ”

เจ้าพระยาตากดาโหมทราบดังนั้นก็ใจมากยิ่ง จึงให้
นายทหารรับใช้ออกไปชี้แจงให้ ยิบูนทราบว่า “ การที่กรุงศรี
อยุธยาชวยยกกองทัพไปยังเมืองนคร ก็เพื่อจะปราบปรามไออินที่คิด
การเป็นขบถระดมพลในเมืองนคร แต่ฆ่าทูตของกรุงศรีอยุธยา
แต่ชาวยุบันอื่น ๆ มีสิทธิที่จะกลับบ้านเมืองของตนได้ทุกเมื่อ ถ้า
ให้คงอยู่ต่อไปเกรงว่าจะไปเข้าด้วยไออิน เพราะฉนั้นยิบูนต้อง
คืนดินซึ่งไทยให้ยิมไปตั้งพำนักอาศัย แล้วจึงพากันกลับไป
ยังประเทศยิบูนทันที ส่วนดำเกายิบูน เป็นสำเภาที่ใช้ใบแฉ่น
ได้ง่าย ถ้าปล่อยให้น้ำกลับคืนไปด้วย บางที่จะเอาไปใช้เป็น
เรือโจรสลัด เทยวตซึ่งเรือสินค้าในท้องทะเล เพราะฉนั้นยิบูน
ต้องมอบสำเภาเหล่านั้นให้แก่ไทยไว้ ฝ่ายไทยจะช่วยจัดสำเภา
ไทยดำใหญ่ ๆ ดัง ๖-๗ ลำ ไปส่งชาวยุบันเพียงเมืองญวน ” ยิบูน
ผู้แทนของคณะคนหนึ่งจึงตอบว่า “ ทดินนยิบูน มีความยินดี
ที่จะคืนให้ทุกเมื่อ เพราะที่ยิบูนอยู่ก็ได้อยู่โดย การเช่าถือ ส่วน

ถ้าเขาเป็นสมบัติของยี่บุนเองจะไม่ยอมให้ ยึดถือไว้เป็นอันขาด อีก
 ประการหนึ่งที่จะให้ ยี่บุนกลับโดยเรือของไทยนั้น ยี่บุนไม่ชำนาญ
 หรือคุ้นกับเรือของไทยจะไปได้อย่างไร ยี่บุนมีทางเดียวที่จะต้อง
 กลับกับเรือของยี่บุน ” พอพูดสั้นคำด้วยยี่บุนเหต่านนทพาทนเคตร
 กลับไป แต่มิได้มีผู้ใดกล้าทัดทาน ครนถงภูมิตำเนาของคณจิง
 เดำถิงการที่ไต้ไปไต้ตอบกับไทยให้ เพื่อนฝูง ฟังตลอด ตั้งแต่ต้น
 จนปลาย แล้วต่างพากันขบขันที่หงเตรียมตำรหการไว้ แขงแรง
 ใหญ่โตกว่าที่ไต้เป็นไป แต่อย่างไรก็คิดช่วยยี่บุนเหต่านนทความ
 เห็นพร้อมกันว่า การที่จะคงอยู่ไต้ไปในประเทศสยาม อีกนั้นไม่
 เป็นการสมควรเสียแล้ว จึงพร้อมกันเริ่มเก็บเขาของแตรเตรียม
 คิวไป ในระหว่างที่ยี่บุนกำลังเตรียมคิวอยู่ พระราชนิม
 ประภาศว่า “ เมื่อยี่บุนที่เขามา ตงภูมิตำเนาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา
 จะละทิ้ง ประเทศสยามไปแล้ว ก็ไม่ควร ยอมให้ เข้าไป ภายใน
 ประตูพระราชวังอีกนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป เพราะฉนั้นถ้ายี่บุนคน
 ไต่กระทำการฝ่าฝืน ให้จับตัวลงโทษทัณฑ์ตามแต่จะเห็นควร ”
 เมื่อออก ประภาศนแล้ว มยี่บุนผู้หนึ่งผาฉนเข้าในกำแพงพระ
 ราชวัง ตำรวจจึงเข้าไต้จับ ยี่บุนค้อผู้แต่ฆ่าตำรวจตาย ๕ คน
 บาดเจ็บ ๘ คน แล้วจึงจับตัวไต้ ครนถงชน กรุงศรีอยุธยาบังคับ
 ให้ ยี่บุนส่งคนมีจำนวนเท่ากับจำนวนคนที่ตายและบาดเจ็บ เข้าไปใน
 พระนคร เพื่อจะเอาตัว ประหารชีวิต แด่กระทำเสียให้เจ็บช้ำ

ประดุจเดียว กับที่ยิบูน กระทำแก่ไทยทุกประการ ฝ่ายยิบูนไม่
 ยอมตั้ง จึงเกิดเป็นเรื่องซึ่งต้องโต้ตอบกันมากมาย จนทูตอิน
 เดียที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยาเวลานั้นต้องมาเป็นอนุญาโตตุลาการว่า
 กล่าวให้ปราณี ปราณอมกัน โดยกำหนดให้ยิบูนเสียเงินแก่เจ้า
 พระยากดาโหม มีน้ำหนักประมาณ ๓๓๓ ชั่ง แต่ให้เจ้าพระยา
 กดาโหมคืนเรือ ๓๐ ลำแก่ยิบูนไป ที่จระยิบูนเหล่านี้ คิดจะกลับ
 ประเทศ บ้านเมืองของตนอยู่ทุกขณะจิต แต่ยังเป็นห่วงครอบครัว
 ของยิบูนที่ไปอยู่กับอิน เพราะถ้าจะทิ้งไปก็เกรงจะได้ยาก
 ดำบาก จึงตกลงพร้อมกันว่าในขั้นต้นจะต้องหาช่องทางให้ครอบครัว
 ของผู้ไปอยู่กับอิน พ้นภัยเสียก่อน ครั้นแล้ว จึงตระ
 เกรยมขนทรพยัคฆ์มบัค แด้นำครอบครัวเหล่านั้นไปคอยไว้ใน
 ตำบ่อเจนนัน พอลงวันแรม ๔ ค่ำเดือนยี่ ค. ศ. ๑๖๓๓ (จุลศักราช
 ๙๙๕ พ. ศ. ๒๓๗๖) ยิบูนก็พากันออกเรือไป ฝ่ายไทยเมื่อได้เห็น
 ยิบูนพาครอบครัวของผู้ไปอยู่กับอินไปด้วย ก็เข้าใจว่ายิบูนเหล่านี้
 จะไปยังเมืองนคร แดคงนำกองทัพอินเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา
 อีก ไทยจึงคิดหาหนทางบ่อนกันแดตัดกำลังเสียแต่ต้น กล่าว
 คือฝ่ายไทยยกพลเรือเข้าโจมตีเรือยิบูนซึ่งกำลังเตรียมตัวอยู่พร้อม
 ที่จะออกจากประเทศสยาม ขณะนั้นจึงเกิดรบพุ่งกันขึ้นในน้ำ
 นาดสยาม เป็นการใหญ่ ไทยแตกกระจัดกระจาย ทิ้งผู้คนแ
 เรือเสียไปเป็นอันมาก ส่วนยิบูนออกจากประเทศสยามไปได้ แด

มีเสียหายเป็นอันน้อย ฝ่ายไทยยังติดตามไปด้วยความมุ่งร้าย
 ค่อยไปอีก แต่ในที่สุดได้ร้องขอให้ชนชาติไปจุดที่จุดเรือทอด
 ลมออกอยู่นอกสันดอนช่วยอีกด้วย แต่ยี่บุนกตอสู้แดดหนักเกินไปได้
 ด้วยไชยชนะอีก ผู้คนของยี่บุนกตอได้ไปในการรบทั้ง ๒ ครั้ง
 นั้นเป็นจำนวนรวมราว ๔๓ คน ที่บาดเจ็บมีบ้างแต่จำนวนไม่ได้
 ว่ากี่คน วันนั้นประจวบกับเวลาดกดินมืด เรือยี่บุนไปถึงเมือง
 นครโดยรวดเร็ว แต่เจ้าสมทบทัพโอินทันที โอินจึงเรียก
 แม่ทัพนายกองในเมืองนครแต่บัดนั้นมาเพื่อจะรวบรวมกษัตริย์
 ไปยังกรุงศรีอยุธยาอีก แต่ในคราวนั้นยังไม่ทันถึงกำหนด ๑ ปี
 ตามที่เมืองบัตตานีขอผิดไว้ ส่วนแม่ทัพนายกองทางเมืองนคร
 พากันกล่าวว่า จะไม่ยอมร่วมมือด้วยผู้ซึ่งเป็นขบถต่อเจ้านาย
 เป็นอินชาติ แล้วจึงแยกกลับไปเข้าด้วยพระราชินีและเจ้าพระยา
 กลาโหมเสียจนสิ้น

แม่ทัพไทยที่เคยเป็นข้าใช้สอย อยู่ในปกครองของโอิน มา
 แต่ก่อน ก็พากันเอาใจออกหากหลบหนีไปหมด โอินจึงเห็นว่า
 เป็นอันสิ้นหวังที่จะคิดการต่อไปอีกได้ นอกจากจะกลับบ้านเมือง
 เดิมของตนเท่านั้น ส่วนยี่บุนกตอเชื่อนั้นเห็นว่า ถ้าไม่หนักคงต้อง
 ตายด้วยคมอาวุธของไทยไป ขณะที่คนมีอาวุธติดมืออยู่นั้น ได้
 พากันทั้งโอินหนีไปเสียมากต่อมากด้วยเหมือนกัน ส่วนยี่บุน
 กตออยู่ โอินสั่งให้ระวางรักษาตัวให้ดีทุกคน แล้วโอิน

กับพวกประมาณ ๓๖-๓๗ คนก็พากันหนีไปยังเมืองกัมพูชา บาง
คนไปทางประเทศจามยังเมืองทราโค ในเวลานั้นบังเอิญเมืองกัม
พูชามีสกกดางเมืองระหว่งพระเจ้ากรุงกัมพูชาแด่พระเจ้าที่มีได้
ราชสมบัติ โออินจึงเข้าช่วยพระเจ้ากรุงกัมพูชารบ แต่ทัพฝ่ายพระ
เจ้ากรุงกัมพูชาอ่อนกำลังพ่ายแพ้แก่กองทัพของพระเจ้า แต่
โออินก็ถึงแก่ความตายในครั้งรบพร้อมทั้งยบขุนผู้กล้าหาญด้วยอีก ๖ คน

ก่อนหน้าที่ยบุน จะอพยพไปจาก ประเทศสยาม มียบุนหลาย
คนตกลง ภูมิดำเนินอยู่ใน กรุงศรีอยุธยาพากันออกจากกรุงไปยังวัด
พนังเชิง เพื่อนมัสการพระพุทธรูป ครั้นเมื่อเดินมาถึงกองทัพ
ไทยจับศวยบุน เห็นหน้าหน้าว่าจะประหารชีวิต แต่มีพระสั่งขม
มณศักดิ์ตั้งในพระอารามนั้นออกมาขอชีวิตไว้ กองทัพไทยจึง
เป็นแต่เอาตัวไปคุมขังไว้ พอเป็นพิช ฝ้ายพวกชวา (ชอลันดา)
เมื่อได้ทราบว่ายบุนออกจากประเทศสยามไปแล้ว ก็เห็นเป็น
โอกาสเหมาะจะพากันยกไปจะตีกรุงศรีอยุธยาทางอ่าวเบ็งกอด เจ้า
พระยากลาโหม จึงนำคนได้ ถึงยบุนใน กรุงอีก ๘ คน ที่เป็นชาติ ซึ่ง

๑ เซอร์เออเนสต์ซาเตา เข้าใจว่าเป็นพวกเกา (ไปจุกเกต)
เพราะเมื่อจุดศักราช ๒๒๕๕ พ. ศ. ๒๓๗๖ ปรากฏว่ามีเรือไปจุกเกต
๒ ถ้ามาเปิดปากน้ำตะนาวศรี แต่ได้จับเรือสำเภาของไทยไว้เป็น
เรือเซดขเสี่ยหลายลำ DC

๒ คงหมายความว่าพวกยบุนที่ ไทยจับมาจากวัดพนังเชิงนั้น
เอง

ราชเลวก็ทงหลาย จึง อัญเชิญ พระ ราช อนุชา ของ พระเจ้า กรุงศรี
อยุธยาพระองค์ก่อน ให้เสด็จออกจาก พระอาราม มากระทำกร
ราชาภิเษกชนเกิดถวดยราชสมบัติตามขัตติยราชประเพณี”

ถาดังเกิดตามเรื่องราวทथยบุณแตงน ย่อมเห็นว่ามีข้อความ
ซึ่งจะเชือกอกท่เคียวไม่ได้ อยู่หลายแห่ง แต่ควรนับว่าเป็นเรื่อง
ที่รวบรวมชน โดยมีเค้ามุดแห่งความจริงอยู่บ้าง เพราะในเรื่อง
ปรากฏชื่อ เตียงคนสำคัญ ๆ แด่สถานททิม อยู่จริงโดยมาก ที่สุด
ข้อความซึ่งบรรยายถึงพระนครศรีอยุธยา ก็ปรับัดนิตกับเรื่อง
ราวของนักเที่ยวชาวยุโรป แด่เรื่องการกุดยุกซึ่งเกิดขึ้นในพระ
นครศรีอยุธยาเมื่อยามาตาดังแกกรรม ส่วนเรื่องความกล้าหาญ
ของบุตรียามาตาทได้บรรยายมานั้น มีข้อความตรงกับเรื่องใน
จดหมายเหตุของไทย แด่ของนักแต่งต่างประเทศทั้งต้น บรรดา
นักแต่งที่เป็นชาว ต่างประเทศ น นายเซาเตน ผู้จัดการห้างค้าขาย
ของฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๖๒๘ (จุลศักราช ๙๘๐
พ. ศ. ๒๓๗๑) จนถึง ค.ศ. ๑๖๓๖ (จุลศักราช ๙๘๘ พ. ศ. ๒๓๗๙) คน
หนึ่ง กับวันอดีตที่ได้รับช่วงเป็นผู้จัดการแทนนายเซาเตนคือมาดิก
คนหนึ่งเป็นผู้บรรยายเรื่องได้ความชัดเจนดีมาก ส่วนวาเตนคิน
ที่เป็นผู้ พรรณาเหตุการณ์เหล่านี้คนอื่นหนึ่ง ก็เป็นผู้ละลัมเรื่อง
ราวคือยบบ้างเหมือนกัน

อนึ่ง เซาเตนกล่าววว่า “บรรดาแสนยากรของ พระเจ้า กรุงศรี

อยู่ทชยาทางผ่ายบกแต่ผ่ายเรือ ต่วนแต่เป็นพวกถูกหมุ่ต เป็นพดเมือง
ไทยแต่ชาวต่างประเทศ เช่นแขกมัว แขกมลายู กับชนชาติอื่น ๆ
อีก แต่ไม่ใช่เป็นจำนวนมาก ถ้ากล่าวเฉพาะที่เป็นชาวต่างประเทศ
แล้ว ทหารยบุนซึ่งมีจำนวนประมาณ ๕๐๐ หรือ ๖๐๐ คนเป็นผู้ที่
ชนต่างชาตินิยมหมุดอความขอเลี้ยงในทางกดำหาญ แม้แต่พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยาขงทรงเชอถอแต่ให้เกียรติยศ ฟงมามในรัชกาล
ปัจจุบันหนเองททรงซึ่งชงยบุน จนถงกับขับได้ฆ่าพันประทัดประหาร
ให้ออกไปเดี่ยจากพระราชอาณาเขต เพราะเกรงว่ายบุนจะกำเริบ
แถมอำนาจมากขึ้น แต่ถงกระหนกตคตอมายบุนยงชนเข้าไฟค้ำขาย
ในประเทศสยามอีก ด้วยเหตุน พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงคง
มทหารยบุนทหารไทยแต่ทหารชาติอื่น ๆ อีกด้วย

บรรดาเรื่องราว ซึ่ง พรรณา เหตุการณ์ ที่เกิด ชน เมื่อพระเจ้า
ทรงธรรมเสด็จสวรรคต ตามที่ไดเห็น มาในจดหมายเหตุ ของ
ชาวยุโรปนั้น คตงนับว่าเรอของวันวลิต ซึ่งพิมพ์ไว้ในหนังสือ
ริเลชันของฮิสตอริกคตอรอยยอเมเตอเซียม ค.ศ. ๑๖๖๓ (Relation
Historique Du Royaume De Siam) คราวเดี่ย กับเรอระยะทาง
แห่ง การเทยวของเฮอริเบคใน อินเดี่ย แดเปอรเซี่ย ที่แปลมาจาก
ภาษาฝรั่งเศส เป็นเรอซึ่งพรรณาเหตุการณ์ ไดเนอความกระจำง
ฮตเจเนคมาก แต่แท้จริงคตงฉบับหนังสือของวันวลิตนั้น ข้าพเจ้า
ยังมิได้พบเห็นเคย

วันอดีตกล่าวว่ “ ขณะเมื่อพระเจ้าทรงธรรม ประชวรหนัก
 อยู่บนพระที่ พระองค์มิได้ทรงปฏิบัติตามราชประเพณีแต่หัด
 พระราชกำหนดคฤหาหมาย ซึ่งมว่าผู้ ที่ควรได้ รับเป็นรัชทายาทสืบ
 ราชสมบัติคนหน ต้องเป็นพระราชอนุชาของพระมหากษัตริย์ มิใช่
 พระราชโอรส แต่พระองค์กลับทรงจัดเลือกตั้งพระราชโอรสทม
 พระชนมายุเพียง ๑๕ พรรษาเป็นรัชทายาท ฝ่ายออกญาศรีวรวงศ์
 ก็กลับฆ่าสังเสริมสนับสนุนมิได้ทักทวนแต่อย่างไร เพราะคิดไว้
 ในใจแล้วว่า คนจะแย่งชิงราชสมบัติ ของพระราชโอรสให้จง
 ได้ จึงยอมรับรับจัดการตามพระราชประสงค์เสียโดยเร็ว แต่
 เพื่อที่จะให้ กิจการซึ่งออกญาศรีวรวงศ์คิดไว้สำเร็จได้สะดวก จึง
 เกิดยกด้อมออกญาเสนาภิมุข ที่เป็นผู้บังคับบัญชา ยมขุนชาวราชการ
 นับตง ๖๐๐ คนให้ยินยอม ฐเห็นด้วย ครนเมื่อพระเจ้าทรงธรรม
 เสด็จสวรรคตแล้ว พระราชโอรสได้ ขึ้น เถลิงถวัลย์ราชสมบัติ
 ทรงพระนามว่าพระองค์กตยราชา แต่ทรงสฐีาปนาออกญาศรี
 วรวงศ์ ขึ้นเป็น เจ้าพระยาโกตาโหม เมื่อเจ้าพระยาโกตาโหมมี

๑ ที่จริงตามพระราชพงษาวดารปรากฏว่า พระราชโอรส
 ผู้เป็นปฐมของพระเจ้าทรงธรรม ทรงพระนามพระเชษฐาธิราช
 कुमार เป็นผู้ได้ราชสมบัติ แต่ใช้ พระนามว่า “ สมเด็จพระ
 เชษฐาธิราช ”

อำนาจดีที่ชาติใหญ่โตขึ้นเช่นนั้น ก็คิดการกำเริบมักใหญ่ใฝ่สูง
 แย่งอำนาจดีที่ภายนอกของพระองค์เสียจนสิ้น ดังจะเห็นได้เป็น
 ตัวอย่าง เช่นการปลงศพ เป็นต้น ได้มีพระราชกำหนด กฎมณ
 เฑียรบาลอยู่ว่า ต้องกระทำเป็นลำดับสูงต่ำตามถานาศักดิ์ของ
 ผู้ตาย แต่เจ้าพระยาตากดาโหมหาได้ประพฤติตามพระราชกำหนด
 กฎมณเฑียรบาลนั้นไม่ ถืออำนาจจัดการปลงศพบิดา โดยทำ
 พิธีใหญ่โตจนเกินควรแก่ฐานะแห่งข้าแผ่นดิน ซึ่งถึงแม้ ข้าราชการ
 การผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ที่สูงสุด ก็จะทำใหญ่โตถึงเพียงนั้น
 ไม่ได้ บรรดาข้าราชการที่เป็นหัวหน้ากรมกองทั้งหลายต้องมา
 ประชุมในการศพ จนในพระราชวังแทบไม่มีใครเหลืออยู่เลย การ
 ที่เจ้าพระยาตากดาโหมฝ่าฝืนกระทำการเช่นนี้ เป็นการดูหมิ่นพระเดชา
 นภาพของพระองค์โดยตรง พระองค์ทรงกริ้วกราดจนดั้นว่ายัง
 ทรงพระเยาว์อยู่ แต่มีพระราชดำรัสออกไปโดยตรงว่า “เจ้า
 พระยาตากดาโหมเป็นขบถ” ด้วยเหตุนี้เจ้าพระยาตากดาโหมจึงเลย
 กระทำการจนออกหน้า. คมพรรคพวกตรงเข้าไปในพระราชวัง
 พร้อมกันขย่มุนผู้เป็นองครักษ์ พระองค์ต้องหนีออกจากพระราช
 วังไป ครั้นภายหลังฝ่ายเจ้าพระยาตากดาโหมจับพระองค์ได้ จึง
 ให้สำเร็จโทษเสีย ที่จริงเจ้าพระยาตากดาโหมตั้งใจจะขึ้นครอบ
 ครองราชสมบัติเสียเอง แต่บังเอิญ มีคู่แข่งชนทม อำนาจเป็น

ใหญ่อยู่ในพวกของคนอีกคนหนึ่ง เจ้าพระยาตากดาโหมจึงจำเป็น
ต้องส่งบทความคิดนี้ไว้”

ความคิดของเจ้าพระยาตากดาโหมนี้ ปรากฏในข้อความซึ่ง
วันวิดิศบบรรยายไว้เป็นตอนสำคัญที่สุดว่า “เจ้าพระยาตากดาโหม
ใคร่ประสงค์จะฟังการมออกญาเสนาภิมุขว่า จะคิดประการใด ใน
การเลือกตั้งผู้ครอบครองราชสมบัติ ครนคนไหนหนึ่งเป็นเวลา
เดือนมืด จึงพร้อมกันออกญาพระคตังพากันตั้งเรือไปยังบ้านออก
ญาเสนาภิมุขแต่ ๒ คน โดยมีได้ มีข้าทาส คิดตามไปด้วย เจ้า
พระยาตากดาโหมกล่าวเป็นที่ปลุกเสกษาว่า ‘พระราชอาณาจักที่
ดำรงคงอยู่โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงปกบกรักษานี้ไม่ได้ ส่วน
พระราชอนุชาของพระเจ้าอยู่หัวผู้เสด็จสวรรคตไปเมื่อเร็วๆ นั้นเดา
กิดจนแต่ยังทรงพระเยาว์ ครนจะเชิญเสด็จขึ้นครอบครอง
ราชสมบัติ เกรงว่าจะมีภัย แก่บ้านเมืองน่าเดียดตายที่ประเทศอื่น
ทรงไว้ ซึ่งอำนาจเป็นใหญ่เช่นนี้ จะมีแต่พระมหากษัตริย์ ททรง
พระเยาว์ ขอให้ออกญาเสนาภิมุขพิเคราะห์ว่าควรคิดเลือกขุนนาง
ผู้ใหญ่คนใด คนหนึ่ง ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน รังการไป ชั่วคราวก่อน
หรือไม่ คื่อเมื่อพระองค์ ทรงพระเจริญ มีพระชนมายุ ส้มคววร
ครอบครอง ราชสมบัติแล้ว จึงมอบถวายราชสมบัติคืนคื่อไป’
ออกญาเสนาภิมุขเมื่อได้ฟังถ้อยคำเจ้าพระยาตากดาโหมเช่นนั้นก็รู้เท่า
จึงตอบว่า ‘ถ้าถึงคราวจำเป็นจะต้องเลือกขุนนางผู้ใหญ่คนใดคน

หนึ่ง เพื่อดึงชนเป็นพระเจ้าแผ่นดินผู้ รุงการแล้ว จะมีผู้
 เดอกเจ้าพระยาตากดาโหมเป็นมั่นคง เพราะเจ้าพระยาตากดาโหม
 เป็นทั้งราชตระกูลแต่เป็นขุนนางผู้ใหญ่มีอำนาจสูงสุด ไม่มีผู้ใด
 ที่สมควรยิ่งไปกว่าเป็นแน่แท้ แต่ถ้าเดอกเจ้าพระยาตากดาโหมชน
 ประชาชนก็จะมีขอครหา แต่ทั้งจะเข้าใจว่าสมควรเป็นใจกันใช้
 อำนาจอันมีชอบธรรม เจ้าพระยาตากดาโหมจะครอบครองบ้าน
 เมืองโดยปราศจากความสงสัยร้ายกาจ อีกนัยหนึ่งถ้าเดอกตั้งขุนนาง
 ผู้อื่นชน น่าเกรงว่าเมื่อถึงคราวที่พระองค์ ทรงพระเจริญเต็ม
 พระชนมายุสมควรใด ชนเกลียดกลัวยราชสมบัติแล้ว ผู้นั้นก็จะ
 ยึดถือเอาราชสมบัติไว้ เป็นของตนเสียไม่ยอม ถวายคืน ชน
 กตัญจะเป็เหตุให้ ชดยวงศ์ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้ล่มสลายไป
 หนึ่งควรระวังว่าพระราชกษัตริย์แห่งพระนครศรีอยุธยาถึง ๒ พระองค์แล้ว
 ได้ถูกสำเร็จโทษในเวลาดึก ๆ กัน จนเป็เหตุให้เกิดรบราฆ่าฟัน
 กันชนเป็นอย่างใหญ่ เพราะฉะนั้นในเวลาดั้นจึงควรดำริให้จัดการ
 บ้านเมืองเสียให้สงบราบคาบ แต่อัญเชิญเสด็จพระราชอนุชาของ
 พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาที่ยังดำรงพระชนมายุอยู่ขึ้นครอบครองราช
 สมบัติต่อไป ส่วนเจ้าพระยาตากดาโหมควรให้เป็นผู้สำเร็จราชการ
 แผ่นดิน เพราะเจ้าพระยาตากดาโหมเป็นผู้มีความสามารถ อาจ
 รับราชการในหน้าที่ปลุกษาหาหรือของพระมหากษัตริย์ ได้ดี แต่คง
 จะจัดการ วางระเบียบแบบแผน ของบ้านเมืองให้ดำเนินไปโดยเรียบ

TUDC

22/04/2563

ร้อยได้' นอกจากนั้น ออกญาเสนาภิมุขยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า
 'ถ้าใน พระนครศรี รอยทอชยา ยังมี ชาติวงศ์ผู้ มีดีทช ทจะได้ ดับราช
 สัมบัตอยู่ตราบใด ออกญาเสนาภิมุขจะคอยขัดขวางไม่ยอมให้
 ผู้อื่นได้ราชสัมบัตเป็นอันขาด' ฝ่ายเจ้าพระยาตากาโหมเมื่อทราบ
 แน่ว่าตนมิได้รับผลอันใดจากออกญาเสนาภิมุขแล้ว ก็จำต้องยอม
 เห็นพ้อง ด้วย ความคิด ของ ออกญาเสนาภิมุขใน การที่ จะอัญเชิญ
 พระราชอนุชาชั้นนครอมครของราชสัมบัต ส่วนข้อที่จะให้เจ้าพระ
 ยาตากาโหมเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินนั้น เจ้าพระยาตากาโหม
 ไม่มีความประสงค์เลย แต่เมื่อมาคิดว่าถึง อย่างไรก็ดี การ
 ครองนคองคกอยู่ในความพิเคราะห์พิจารณาของ ออกญาเสนาภิมุขโดย
 มาก ถ้าปฏิเสธไม่ยอมรับโดยคดีแล้ว ออกญาเสนาภิมุขคง
 จะเดอกหาผู้อื่นต่อไปอีก แต่ผู้นั้นคงไม่ขัดขวางเลย ด้วยเหตุ
 นี้ เจ้าพระยาตากาโหมจึงเป็นอันตกลง แลรับกลับไปยังพระนครศรี
 รอยทอชยา ครั้น รุ่งขึ้น ก็ให้ มการ ประชุม มุขมนตรี แล ขุนนาง
 ข้าราชการ ทงหลาย เจ้าพระยาตากาโหม กล่าวในที่ประชุม ว่า
 'กรุงศรี รอยทอชยา จะดำรง อยู่โดยมีมี พระมหากษัตราธิราช ครอบ
 ครองนั้นไม่ได้ แต่ในเวदानยังมีพระราชโอรสของพระพุทธเจ้า
 หลวง อยู่หลาย พระองค์ ๆ ผู้เป็นเชษฐโอรส มีพระชนมายุ ประ
 มาน ๑๐ พรรษา สัมควรจะได้ ดับราชสัมบัตยงกว่าผู้อื่น' แล้ว

มุขมนตรีและขุนนางข้าราชการทั้งหลายที่มาประชุม รวมทั้งออกญา
เสนาภิมุขด้วย ก็เป็นอัน ตกตงพร้อมกัน แล้วจึงกระทำพระราช
พิธีราชาภิเษกอัญเชิญเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติตามขัตติยราช
ประเพณี แด่ถวายพระนามว่า “พระอาทิตย์จักรวงศ์” ส่วน
เจ้าพระยาภักดาโหมที่ประชุมตกลงตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน
ในการเดือกอัญเชิญเสด็จ พระอาทิตย์จักรวงศ์ ขึ้นครองนครองราช
สมบัติ แม้ประชาชนพลเมืองผู้หวังจะให้การเป็นไปโดยชอบ
ด้วยทำนองคลองราชประเพณี ก็พากันลงความเห็นว่าเป็นการ
สมควรอย่างยิ่งเหมือนกัน”

ตามข้อความที่ บรรยายมานี้ พอแสดงให้เห็นว่า ผู้บังคับ
บัญชาของเหล่าทหารยี่บุนในประเทศสยาม เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจ
ในราชการบ้านเมืองอยู่มาก เพราะฉนั้นการทมิเพื่อนร่วมชาติเชื่อ
ว่าเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับในราชกิจฝ่ายภักดาโหมในการ จัดเดือกตั้ง
กษัตริย์ ในพระนครศรีอยุธยา แด่หลงผิดไปว่าเป็นผู้มีตำแหน่ง
ในกระทรวงกลาโหมด้วยนั้น ก็พอจะทำเนา

วันอดีตกล่าวต่อไปว่า “เจ้าพระยาภักดาโหมย่อมทราบดีว่า
ตนจะคิดการสำเร็จได้ ต่อเมื่อได้กำจัดคนสำคัญเสีย ๕ คนก่อน คือ
ออกญาจักรี ผู้มีส่วนเป็นคู่แข่งในการที่จะถือเอาราชสมบัติคน

๑ ในพระราชพงษาวดารว่า สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์

๒ เซอร์เออเนสต์ ซาเคาหมาย ความถึงออกญาเสนาภิมุข

หนึ่ง กับออกญาเสนาภิมุขอีกคนหนึ่ง เพราะออกญาเสนาภิมุขเคย
 กล่าวไว้ว่า 'ถ้าบรรดาพระราชโอรสของพระเจ้าทรงธรรมยังมี
 พระชนม์อยู่ครบใด จะไม่ยอมมีส่วนที่จะคิดยกขุนนางผู้ใหญ่คน
 หนึ่งคนใดขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินเป็นอนาต' การกำจัดออกญา
 จักรคูแห่งชนคนแรกนั้น เจ้าพระยาตากดาโหมกระทำสำเร็จได้อย่าง
 รวดเร็ว โดยออกอุบายกราบทูลพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้ยังทรง
 พระเยาว์กล่าวโทษออกญาจักรีว่า เป็นต้นเหตุที่ทำให้พระ
 เสด็จของพระองค์ต้องถูกท้าวดาบพระชนม์ แล้วจึงให้จับตัวมา
 จำขังไว้ ภายหลังเจ้าพระยาตากดาโหมเข้าไปเยี่ยมเยียนถึงที่คุมขัง
 แด่แต่ร้องท้าวเป็นความสงสาร จนถึงกับรับว่าจะคิดอ่านช่วยเห็ด
 ให้ออกไปให้ได้ แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ พอเจ้าพระ
 ยาตากดาโหมเห็นสับเหมาะแก่โอกาส ก็จับตัวประหารชีวิตเสีย
 เพราะฉะนั้น ความอริแตกร้าง ระหว่างเจ้าพระยาตากดาโหม กับออกญา
 เสนาภิมุขส์หายเก่า ของผู้ตาย จึงเริ่มมีขึ้น แต่ครั้นเจ้าพระยา
 ตากดาโหม จะกำจัด ออกญาเสนาภิมุข โดย เบ็ดแผยบ้าง ก็ยังเกรง
 ความกล้าหาญของยี่มุ่นอยู่มาก เพราะออกญาเสนาภิมุขเป็น
 หัวน้ำแฉะเป็นที่รักใคร่ของชนชาวยี่มุ่นอย่างสนิทสนม เจ้าพระยา
 ตากดาโหมจึงคิดกำจัดด้วยกลอุบายอันดีกลับ กล่าวคือได้พยายาม
 กล่าวเท็จเพื้ทูลพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ด้วยประการต่าง ๆ จน
 พระองค์ทรงเช่อก็คือ แต่มีพระกระแสรับสั่งให้เจ้าเมืองนครเข้า

ไปเฝ้ายังพระนครศรีอยุธยา เพราะเวदानันเจ้าพระยาตากาโหม
 คาคกรด่วงหน้าไว้ตลอดแล้ว ว่า เมืองนคร ก้าง กระทบการสู้รบ
 อยู่กับฮอลันดา เจ้าเมืองนคร คงยังตั้งบ้านเมืองไปเฝ้าตาม
 พระกระแสรับสั่งไม่ได้ เพราะถนนเมื่อเจ้าเมืองนครมิได้เข้าไป
 เฝ้าตามรับสั่ง จึงเป็นโอกาสให้เจ้าพระยาตากาโหมกราบทูลยุยง
 ซ้ำเติมต่อไปว่า เจ้าเมืองนคร เป็นชนก ควรทรงแต่งตั้งให้
 ออกญาเสนาภิมุขไปเป็นเจ้าเมืองนครแทนที่เจ้าเมืองเก่า” วันวันคิด
 ถ้าวด้วยว่า “แม้เจ้าพระยาตากาโหมคิดอ่านกำจัดออกญาเสนา
 ภิมุขให้ออกไป เดียวจากกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ จน ออกญา
 เสนาภิมุขกระทำปฏิญาณถวายแด่รับทูลของตราตั้งแล้ว ก็ เจ้าพระ
 ยาตากาโหมยังทูลแนะนำต่อไปอีกว่า ควรให้ออกญาเสนาภิมุข
 พาชนชาว ขบถที่ตั้งภูมิตำเนา อยู่ใน กรุงศรีอยุธยาไปด้วย ทงต้น
 จะได้เป็นการประดับเกียรติยศแด่เพิ่มอำนาจแห่งการปกครองอันเด็ด
 ขาดของออกญาเสนาภิมุข ครั้นเจ้าพระยาตากาโหม กำจัดคนทง ๒
 ทคน มีความ เกรงขาม อยู่หน ลำเจ้าจระต๋มประสงค์แล้ว ก็เป็นอัน
 เบาใจที่จะคิดการต่อไป ต่อมาไม่ช้า เจ้าพระยาตากาโหม จึง
 ใช้อุบายเกลี้ยกล่อม บรรดาขุนนาง ข้าราชการทงหลาย จนเห็นพ้อง
 กันให้อัญเชิญเสด็จ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ผู้ยัง ทรงพระเยาว์ ไป
 ประทับอยู่ในพระอารามแห่งหนึ่ง โดยอ้างเหตุว่าพระองค์จะได้
 ทรงพักผ่อน แดเป็นโอกาสที่พระองค์จะได้ทรง คึกษา วิชาการ

ต่อไป ส่วนราชสมบัตินั้นให้เจ้าพระยาตากใหม่เป็นผู้ครอบครอง
แต่ให้มีตำแหน่งเป็นผู้รั้งราชการแผ่นดิน แต่ต่อมาเจ้าพระยาตาก
ใหม่คิดตั้งตัวเป็นพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงให้นำพระเจ้ากรุงศรี
อยุธยาที่ยังทรงพระเยาว์ ออกจาก พระอารามไปสำเร็จโทษเสีย
แล้วเจ้าพระยาตากใหม่ก็ขึ้นครอบครองราชสมบัติเป็นกษัตริย์แห่ง
กรุงสยามใน ค. ศ. ๑๖๒๘ (จุลศักราช ๙๙๓ พ. ศ. ๒๑๓๒) มีพระ
นามว่า “สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง”

ปฐมกิจของพระเจ้าปราสาททองตามที่ทราบกันอยู่ในพระ
ราชพงษาวดารนั้น คือได้กระทำการราชาภิเษกกับพระจิตาองค์
ใหญ่ของพระชนิษฐาของพระเจ้าทรงธรรม แลนอกจากยังทรง
คิดที่จะเดียดพระราชมารดาของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระองค์ก่อน
เป็นนางสนม แต่พระราชมารดาก็หาได้ทรงยินยอมไม่

ความชอบชดกับเรื่องของยี่มุ่น ซึ่งปรากฏว่าพระราชมารดา
กระทำชู้แต่เป็นผู้ร่วมคิดกับเจ้าพระยาตากใหม่ดังได้บรรยายมาใน
ตอนต้นนั้นมาก เรื่องทั้ง ๒ นี้ผ่ายไต่จะใกล้กับความจริงมากนั้น
ย่อมยากที่จะตัดสิน ถ้าเรื่องของยี่มุ่นเป็นเรื่องผิดเพี้ยน ก็น่า
เห็นได้ว่าเพราะเจตหมายเหตุซึ่งยี่มุ่นมอยุ่นหยงมถวนถบบริบูรณ์

วันวลิตกล่าวต่อไปว่า “เมื่อออกญาเสนาภิมขไปถึงเมืองนคร
ได้ประหารชีวิตผู้มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าสำคัญๆ ในเมืองนครหลาย

นาย แดจติการแบ่งบหนักตนซึ่งเป็นราชอาณาจักรเขตให้ชาวยุบันทคิด
 ตามมานนตงบ้านเรือนอยู่ด้วย ส่วนเจ้าเมืองนครคนเก่าออกญา
 เสนาภิมุขยังคงชบเตยงไว้ เป็นหัวหน้าที่ปลุกษาราชการบ้านเมืองค้อ
 ไป เสร็จแล้วจึงบอกไปยังกรุงศรีอยุธยาว่าได้ปราบปรามข้าศึก
 ศัตรูเป็นผลสำเร็จ แต่เหตุการณ์ทางพระ นครศรีอยุธยา แด
 เรื่องที่พระอาทิตย์วงศ์สวรรคตนั้นออกญาเสนาภิมุขยังหาทราบไม่
 ฝ่ายพระเจ้าปราสาททองเมื่อทรงทราบ ตามบอกของ ออกญาเสนา
 ภิมุขแล้ว ก็เสด็จทำเป็นทรงพระปริดาปราโมทย์ ในการที่ออก
 ญาเสนาภิมุข สามารถปราบ ปรามศัตรูให้มาอ่อนน้อมได้ โดยเรียบ
 ร้อย แดพระราชทานสัตว์รูปงามหลายคนมาให้เป็นบำเหน็จ ใน
 เหล่าสัตว์งามที่ พระราชทานนั้น ทรงจัด เจาะจง มาให้ เป็น ภรรยา
 ออกญาเสนาภิมุขคนหนึ่ง ”

ความค่อนนี้กระทำให้เห็นว่า เรื่องของยุบันซึ่งเคยอ้างว่า
 ยวมาดา (ออกญาเสนาภิมุข) ได้รับพระราชทาน ภรรยาที่เป็นธิดา
 ในพระเจ้าแผ่นดินนั้น พอมิเค้ามุดชนบ้าง

วันอดีต กล่าวต่อไปว่า “พระเจ้าปราสาททอง มีพระราช
 สำนัดบไปยังเจ้าเมืองนครคนเก่าในคราวนั้นด้วยว่า ให้คิดการ
 กำจัดเจ้าเมืองที่เป็นชาวยุบันนั้นเสีย แดพระองค์จะทรงชบเตยง
 ตั้งแต่งให้เป็นเจ้าเมืองนครตามเดิม ฝ่ายออกญาเสนาภิมุขซึ่งควร
 เรียกในท้นว่าออกญาถคร เมื่อเห็นบำเหน็จที่พระเจ้าแผ่นดินพระ

ราชทาน มาดื่มน้ำความยินดีเป็นอันมาก แต่ไม่สามารรถจะบันทึก
 ความเศร้าโศกเสียใจที่ได้ทราบว่า สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ ถูก
 ดำริโทษ นอกจากยังบังเกิดความไม่พอใจที่บรรดาขุนนาง
 ข้าราชการในกรุงศรีอยุธยาพากันประชุมเลือกผู้ครอบครองราชสมบัติ
 โดยมิได้ปรึกษาหารือ แต่คัดออกจนการที่เจ้าพระยาเอกทัศ
 เป็นผู้ได้ราชสมบัตินั้นเป็นอย่างยิ่ง ออกญาอดิศรจึงออกอุทาน
 ว่าจ้าว ต้องคิดการแก้แค้นผู้เป็นต้นเหตุทำดาบพระชนม์สมเด็จพระ
 พระอาทิตย์วงศ์ แต่ผู้เดออกตั้งพระเจ้าแผ่นดินโดยมิตั้งด้วยราช
 ประเพณีนั้นเสียให้จงได้ เมื่อออกญาอดิศรแสดงความไม่พอใจ
 ขึ้นเป็นครั้งแรกเช่นนั้นแล้วก็สักใจหนึ่งไว้ แต่สร้างทำเป็นยินดี
 ชักชวนประชาชนให้มีการรื่นเริง ฉลองถวายไชยมงคลแก่พระเจ้า
 แผ่นดินผู้ได้เสด็จผ่านพิภพใหม่เป็นการใหญ่โตมาก แต่ที่จริง
 ออกญาอดิศรมิได้ไว้วางใจในพระเจ้าแผ่นดิน จนถึงกับไม่ยอมให้
 พระเจ้าแผ่นดินเสด็จเข้ามาในบ้านแต่ไม่ยอมเฝ้าเป็นอันขาด ส่วน
 ออกพระมริตผู้เป็นอนุชานนั้นออกญาอดิศรยังคงต้อนรับเป็นอันดี ครั้น
 หนึ่ง ออกญาอดิศรคุมพลไปปราบปรามชาวบักต่าน ที่ก่อการกำเริบ
 แต่ถูกอาวุธมีบาดเจ็บที่ขาอย่างสาหัส ออกพระมริตจึงนำเอายามา
 ไล่ให้ นัยว่านอกจากเป็นยาซึ่งนำมาแก้ความเจ็บปวด ยังอาจ
 กระทำให้แผ่นดินไหวได้รวดเร็ว ทันกำหนดเวลาที่จะกระทำการ
 เชกสุมรศกับศัตรูงามที่พระมหากษัตริย์พระราชทานมานั้นด้วย แต่

พอใกล้ค่ำ เวลาซึ่งออกญาตครจะได้ ประดับความสุขแห่งการ เสดก
สมรสกับสตรีพระราชทาน พิชยาที่แผดซึ่งออกพระมรุตนำไปได้
ให้ ก็มีอาการให้ออกญาตครรู้สึกตัวว่ามรณภัยกำลังเดิรมาสู่ตน
แต่ถึงแก่ความตายภายใน ๒-๓ ชั่วโมงนั่นเอง ”

เรื่องเจ้าเมืองตคร ถึงอนิจกรรมนี้ ปรากฏในหนังสือบางฉบับ
ว่าจันทราเป็นผู้วางยาพิษ ดังที่ได้บรรยายมาในตอนต้นนั้นแล้ว

“ออกญาตครมีบุตรคนหนึ่ง มีตำแหน่งเป็นออกขุนเสนาภิมุข
เป็นผู้มีนิสัยแฉะซื่อสกุฎที่พอหวังจะเป็นคนคิดได้ เมื่อออกญาตคร
ถึงอนิจกรรม ออกขุนเสนาภิมุขผู้นั้นมีอายุย่างเข้า ๑๘ ปี ได้ตั้งตัวขึ้น
เป็นเจ้าเมืองตครต่อไป ส่วนผู้วางยาพิษบิดานั้น ออกขุนเสนาภิมุข
กลับเข้าใจว่าเจ้าเมืองตครคนเก่าเป็นผู้วาง จึงจับเอาตัวมาเพื่อ
จะประหารชีวิตแก้แค้นทดแทนบิดาของตน แต่เจ้าเมืองตครคนนั้น
พยายาม ช้างง จนออกขุนเสนาภิมุข เชื่อว่ามีได้ เป็นผู้ฆ่า บิดร
แต่ในที่สุดได้ทำงาน เสดกสมรส กับขิดาคณหวัมของเจ้าเมืองตครคน
เก่า แล้วจึงกระทำสัตย์สาบานให้แกกันว่าจะคิดอ่านช่วยเห็ดอ
ทนุบำรุงซึ่งกันและกัน กิจที่คิดจะทำจะมาแต่ภายนอกจนเต็มสติ
กำลัง ความสามารถ เจ้าเมือง คนเก่าแจ้ง แต่ออกขุนเสนาภิมุข
ว่า บิดาของออกขุนเสนาภิมุขนั้นพระราชบิดีพระราชทานอาญา
สิทธิ์ให้ เป็นเจ้าประเทศราชผู้หนึ่ง แต่แนะนำให้ ทำตราตั้งขุนนาง
ข้าราชการเป็นตำแหน่งๆ ขึ้น แล้วเจ้าเมืองคนเก่ากลับไปกล่าวแก่

ชายวัยหนุ่มคนหนึ่งชื่อออกซุนเคอร์ว ว่าออกซุนเคอร์วด้มควรเป็น
 เจ้าเมืองอย่างยิ่ง แต่ชักชวนให้มีการประชุมปลุกษาหารอักษ
 ระหว่างพวกยี่บันอีกต่อไป แต่ภายหลังหวนกดับไปยุยงตั้ง
 ล่อนชาวดครให้กระทำการขัดขวางยี่บันต่าง ๆ นานา จนที่สุดเวด
 จะประชุมยกออกซุนเคอร์วขึ้นเป็นเจ้าเมือง มิได้มายี่บันมาประ
 ชุมแต่สักคนเดียว หัวหน้าชาวยี่บัน ที่หมายว่าคนจะได้ เป็นคู่แข่ง
 ชนกับออกซุนเคอร์ว กิมุช รู้ดีว่าตนต้องถูกใช้เป็นเครื่องมือของ
 ผู้ปล้นปลอก จึงกลับด้มทบ เข้าด้วยนายเคิมของคนจับกุมเจ้า
 เมืองเก่ามาประหารชีวิตเสีย ในครั้งนั้นได้เกิดการรบพุ่งกันขึ้นเป็น
 อย่างใหญ่จนชาวดครต้องอพยพละทิ้งบ้านเมืองหนีไป บรรดา
 บ้านเรือนชาวดครเหตหายยี่บันทำลายเสียจนหมดสิ้น ต่อมาชาว
 ยี่บันกลับเกิดแตกร้างกัน ชนในพวกของตนเอง แต่มีการฆ่าพัน
 กัอยู่เป็นเนืองนิจ ที่สุดจนตัวออกซุนเคอร์วถูกฆ่า นับแต่นั้น
 มายี่บันจึงมีจำนวนน้อยลง ๆ ฝ่ายพวกที่เหลืออยู่พากันเห็นว่า
 เป็นอันไรผลที่จะคงอยู่ต่อไปในเมืองดครอีก จึงพากันอพยพละทิ้ง
 ภูมิดำเนาตั้งเรือข้ามทะเลไปยังกรุงกัมพูชาทางด้น ”

ความซอหนยงได้เคยเห็นในหนังสือของชาวยี่บันนักแต่ง ซึ่ง
 มีนักแต่งชาวฮ้อตันควาดำรรับรองว่า นอกจากความผิดพลาดใน
 นามบุคคลที่ระบุไว้ในเรื่องแล้ว เนื้อเรื่องมีข้อความถูกต้องตรงแทบ

๑ เป็นหัวหน้าคนหนึ่งของพวกยี่บันในเมืองดคร

ทุกประการ แต่ขออนุญาตเห็นได้ โดยง่ายว่า ขรรคทายมุนีมัก
ชอบเรียกชื่อชนชาติเดียวกันตามนามเดิม ส่วนผู้ที่ให้ความรู้เรื่อง
นี้แก่นวดิตนั้นเรียกนามตามบรรดาศักดิ์

นวดิตกล่าวต่อไปว่า “ ยมุนีบางคนเมื่อกลับจากกรุงกัมพูชา
แล้ว ยังกล้าหาญเข้าไปในเมืองนครเดกรงค์หรือยุทธชยาอีกได้ โดย
ปราศจากภัย แต่ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นอิสระไม่มีใครสามารถเข้ามา
เกี่ยวข้อง ครึ่งหนึ่งยมนี้นี้ได้รวบรวม บรรดาโภคทรัพย์
บรรทุกด่าเผาว่าจะตั้งยังประเทศยมนี้นี้พร้อมกับด่าเผาซึ่งบรรทุก
ศัพย์เป็นหัวหน้า แต่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระกระส่ารับสั่งให้
ยึดด่าเผาไว้ทั้ง ๒ ด่า เพื่อยกให้ ยมนี้นี้มีความ โกรธเคืองจะได้
อพยพออกไปจาก ประเทศสยาม ทงสิ้น แต่ในที่สุดพระเจ้ากรุง
ศรีอยุธยาทรงเกรงว่า เมื่อยมนี้นี้คิดเข้าจะพวกนี้มีความแค้น
เคือง จึงกดกับคนด่าเผาที่ยึดไว้จากยมนี้นี้ให้ ยมนี้นี้ไป แดทรง
อนุญาตให้ ออกไป กระทำการ ค้าขายคิดต่อ กับประเทศ ของคนได้
ตามเดิม แต่ถึงกระนั้นก็ยังมิได้กระทำให้ชาว ยมนี้นี้ รู้สึกในพระ
กรุณาธิคุณแต่อย่างใด กดกับด่าเผาที่หมั้นพระองค์มากชันกว่าเก่าก่อน
นางคงถึงกับแสดงความประสงค์อย่างมิได้กดไว้เกรงพระราชอาญา
ว่าจะเข้าจับกุมพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ขณะที่พระองค์ประทับอยู่
ในเสด็จนครินทร์ ที่ยมนี้นี้คิดการเช่นพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรง

ทราบ แต่เข้าพระทัยว่าเป็นเพราะ ยิบูนมีความแค้นเคืองพระองค์
 พระองค์ จึงให้ จิตเตรียมการปราบปรามไว้เสียก่อน น่าภัยจะมาถึง
 ครนวันที่ ๒๖ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๙๒ (จุดศักราช ๙๙๕ พ.ศ. ๒๑๗๕)
 เป็นเวลาดวงคืน สบเหมาะแก่โอกาสที่เกิดน้ำท่วมตามถนนหลวง
 จึงมรสุมตั้งให้ลมมอเผาบ้านเรือนยิบูน แต่ระดมยิงปืนใหญ่ทับบม
 เข้าไปยังหมู่บ้านซึ่งชาวยิบูนตั้งพำนักอาศัย จนชาวยิบูนต้องแตก
 ลอดหนีไปอาศัยอยู่ในลำภา แต่ในเวดานยิบูนมีจำนวนน้อยไม่มี
 กำลังพอที่จะนำเอาเรือทั้ง ๒ กัดบไปได้ จึงชวนกันไปรวมอยู่
 ในเรือดำเดียว แต่ใช้ใบแฉ่นไป พดางต่อสู้กับทหารของพระ
 เจ้ากรุงศรีอยุธยา ที่ได้รับมรสุมให้ ได้ติดตามไปตามลำน้ำจน
 ออกทะเล ในคราวนั้นฝ่ายไทยต้องเสียรพตเป็นอันมาก ส่วนยิบูน
 ที่ยังคงภูมิตัวเนาอาศัยอยู่ในที่ต่างๆ ไทยได้พยายามเที่ยวตี
 แลวงหาแต่ฆ่าเสียด้วยความพยายามที่ร้ายเป็นอันมาก”

เรื่องยิบูน รมความทุกข์ร้อนโดยต้องถูกเผาบ้านเรือน จน
 ต้องหนีอพยพไปจากกรุงศรีอยุธยานั้น ข้อความโดยมากตรงกับ
 เรื่องซึ่งบรรยายไว้ในหนังสือทูโกจิราน แต่ชวนให้เข้าใจว่าชาว
 ยิบูนที่ไทยเช่นฆ่าโดยปราศจากความเมตตาปรานีเหล่านี้ โดย
 มากเป็นพอกาทคงอยู่ในความสงบ ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถ
 วิจัยได้ว่าสมควรเชื่อคำใด

อันวิตกกถาคือไปว่า “ ยิบูนบางคนก็ไทยจับมาจำขังไว้”

ในไม่ช้าก็ได้กระทำคุณประโยชน์ ให้แก่ประเทศสยามในการสงคราม
ระหว่างสยาม กับ Ischeen Mey ซึ่ง เป็นเมืองดาว เมืองหนึ่งใน
มณฑลเชียงใหม่ การที่เมืองนี้เข้ากระทำศึกสงครามกับประเทศ
สยามนั้น เพราะเขาใจว่า พระเจ้ากรุงอังวะ จะเป็นผู้ช่วยเหลือ
แต่เมื่อกระทำดังจริงพระเจ้ากรุงอังวะมิได้เข้าช่วยเหลือด้วยเลย”
ซึ่งคงจะระดกได้ ถึงคำของชาวยุโรปนักประพันธ์ ที่เคยกล่าว
ว่า มิชชันนารีหรือคนมาได้จากประเทศสยามไปเข้าสัมพันธ์กับชะวา
แล้วยกมาตกรุงศรีอยุธยาอีก ถึงแม้ว่าข้อความทั้งนี้จะแตกต่าง
กันไปมากก็ดี ก็พอจะเห็นได้ว่า เป็นเพราะผู้ประพันธ์เรื่องน
ี้ พงกตมาถึงยุบุนแดงกล่าวตามที่ได้ทราบมาจากคำบอกเล่า จึงมี
ชื่อเรียกต่างกันไป เช่นชะวา (Java) อาวะ (Ava) แดเกา (Goa)
ดังที่ได้อ้างมาครั้งหนึ่งนั้น แต่อย่างไรก็ตามความว่าเหตุการณ์
สำคัญต่าง ๆ ในเรื่องยุบุนตกต่างถึงประวัติของยามาดา แด
มุดเหตุที่ยามาดาต้องถึงแก่ความตายนั้น พอสันนิษฐานได้ว่าเป
็นความจริงทั้งสิ้น

สปริงเกด (Sprinkel) ที่เป็นผู้แทนของชาวฮอลันดาอยู่ใน
มณฑลจินตลอดรชกาดของพระเจ้าทรงธรรม บรรยายเรื่องไว้
ในหนังสือ (Tweede ship caerd van L. van Neck) ว่า “รากิฮาบิ
(Ragihapi) มีขุนนางอยู่ใต้อำนาจคนหนึ่งเป็นคนสำคัญในพระราช

๑ ชาวยุโรปมักเรียกพระเจ้าทรงธรรมเช่นนั้น

สำนัก ชื่อ ออกญา กรมนายวัย ตำแหน่งออกญา^{*}ตรงกับ
ตำแหน่ง Count หรือ Lord ออกญากรมนายวัยเป็นผู้^{*}รเร่^{*}ริญ
เยินยอนิยม นับถือชาติช่อตันตามาก แด^{*}ทัง เป็นผู้^{*}ต้น^{*}นับ^{*}ต้น^{*}นุชาติ
ช่อตันตาให้พระเจ้าแผ่นดินทรงโปรดปรานนับถือด้วย ”

“ในสมัยเมื่อราก็ยังมีชีวิตอยู่ ออกญากรมนายวัยผู้^{*}นพา
ยบุญปดอมเป็นพ่อค้าเข้าไปในประเทศสยาม ๔๐๐ หรือ ๕๐๐ คน เพื่อ
จะคิดการสำเร็จโทษพระเจ้าแผ่นดินแด^{*}ยงซึ่งเอาราชสมบัติ แต่
ความคิดนั้นในขณะเมื่อพระเจ้าแผ่นดินยังดำรงพระชนม์อยู่ ออกญา
กรมนายวัยมิได้มีโอกาสที่จะกระทำได้เลย ต่อเมื่อพระเจ้าแผ่นดิน
เสด็จเสด็จสวรรคตแล้ว ออกญากรมนายวัยจึงเริ่มต้นตัว^{*}ริการ
ที่จะตั้งควงจนเป็นกษัตริย์ โดยมีได้ สำนักคนว่าพระเจ้าแผ่นดินยัง
มีพระราชโอรสสืบราชสมบัติต่อไป แต่มีประชาชนเป็นอันมาก
คอยช่วยเหลือ บองกัน พระราชโอรส พระองค์นั้น จนได้
เสด็จขึ้นผ่านพิภพ ฝ่ายชาวช่อตันตาที่เป็นทหารรักษาพระองค์ของ
พระมหากษัตริย์ ก็มีตั้งจน เข้าช่วยเหลือขัดขวาง ออกญากรมนายวัย
โดยมิได้ คิด ว่าออกญากรมนายวัยเป็นผู้^{*}มีบุญคุณ ต่อชาวช่อตันตา
มามากเหมือนกันด้วย ครั้นต่อมาพระราชโอรสผู้^{*}ได้ เป็นพระเจ้า
กรุงศรีอยุธยา พระองค์นั้น ก็นับพระชนม์ ราชสมบัติจึงตกแก่
พระราชอนุชาต่อไป แต่เมื่อสปริงเกิดกตบ^{*}มาจากบ^{*}คต^{*}าน^{*}น^{*}นการ

กุดยัคครงนยงมสังบรวบคาบ ”

มีเรื่อง ทศรังกบ เรืองน อยู่อก เรืองหนึ่งคือ เรืองของแมน
เด็ดชะโต ซึ่งวิกฟอรัต (Wiequefort) แปลจากจดหมายเหตุโอเลีย
ริอัส (Olearius) แต่ไม่ได้กล่าวถึง เหตุการณ์เหล่านี้โดย
ละเอียด บางทีผู้แต่งคงจะคิดมาจากเรื่องของสปริงเกดก็เป็นได้
อนึ่งเรื่องนยงม กล่าวในประวัติศาสตร์ แดณมีศาสตร์ของประเทศ
স্যามทศุรแปง (Turpin) เรียบเรียงแดพมพ ขนทปาร์คเมอค.ศ. ๑๗๗๑
(Histoire Civile et Naturelle du Royaume de Siam) อีกเรื่องหนึ่ง
แต่ไม่ปรากฏเหมือนกันว่าผู้แต่งได้ความรู้มาจากไหน ที่จริงเนื้อ
เรื่องที่บรรยายออกจะยุ่งแฉงพัวพันกันอยู่มาก

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงตำนานของไทยซึ่งเรียกว่า พงษาวดาร
แฉจะ ให้เห็นว่าพวก ขุนนักรประพันธ์ ได้อาศัยหลักเกณฑ์อันใด
มาเรียบเรียงเรื่องเหล่านี้

ในพระราชพงษาวดารมิได้มีข้อความอันใดกล่าวว่ายี่สิบ
ที่ตังภูมิดำเนาอยู่ในประเทศস্যามมีลัทธิเกี่ยวของแก่การชนกซึ่งเกิด
ขึ้นในลัทธิยี่สิบ คงมีแต่เรื่องราวแห่งเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ตรงกัน
อยู่มาก จึงพอเชื่อได้ว่าผู้ประพันธ์เรื่องความกตัญญูของยามาคา
เป็นผู้ที่ทราบเรื่องจริง มิใช่เป็นแต่เพียงเอาเรื่องมาปรุงขึ้นเพื่อ
เป็นนิทานเล่าสู่กันฟังเท่านั้น ความในพระราชพงษาวดารปรากฏ
ว่า “พระเจ้าทรงธรรมเสด็จสวรรคตเมื่อ ค.ศ. ๑๖๒๘ (จุลศักราช

๘๘๐ พ. ศ. ๒๓๗๓) มีพระราชโอรส ๓ พระองค์ ทรงพระนามว่า
 พระเชษฐาธิราชพระองค์ ๑ พระพันปีศรีศดับพระองค์ ๑ แดพระ
 อาทิตยวงศ์ พระองค์ ๑ พระราชบุตรผู้เป็นปฐมนั้น เสด็จเสนา
 พุฒยามาตย์ผู้ใหญ่ได้อัญเชิญชนราชาภิเศกครอบครองพระนครศรี
 อโยธยา ตามราชประเพณี กวาทเสนาอำมาตย์แถมุขมนตรีกระทำ
 เช่นนี้ พระพันปีศรีศดับทรงกรวดกราดมาก เพราะเข้าพระทัย
 ว่าพระองค์ควรจะเป็นผู้ถูกเลือกครอบครองราชสมบัติ จึง
 ดอนหนีไปยังเมืองเพ็ชรบุรีแด่ช่องสุ่มรพดจะยกเข้าไปที่พระนครศรี
 อโยธยา พระเจ้าแผ่นดินทรงทราบจึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดกอง
 ทักษกไปทันที พระพันปีศรีศดับยังมีได้เตรียมกองทัพเดรัจ
 กองทัพฝ่ายพระนครศรีอโยธยากี่เข้าล้อมจับกุมเอาตัว มาได้ แดดง
 โทษ ทณฑ์ เด็ยโดยปราศจาก ความเมตตา ครนต่อมาอีกสัก
 ๒-๓ ปีค้ำเจ้าพระยา กดาโหม สุรวงศ์ กระทำการ ปดงศพ มารดา
 มับริตคามิตร สหายมาประชุมเป็นอันมาก จึงมี ผู้กราบทูลยุยง
 พระเจ้าอยู่หัวเป็นความดับว่า เจ้าพระยา กดาโหมสุรวงศ์กระทำ
 การครนเห็นที จะคิดประทุษร้ายต่อพระราชฯ แต่หากเออการ
 ศพเข้ามาบังไว้ ส้มเต็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้มีวิจารณ์ให้ ถองแท้
 จึงมรับสั่งให้ จัดการ จับกุม ตัวมา แต่เจ้าพระยา กดาโหมได้
 ทราบเหตุก่อน ทีเจ้านวที จะกระทำการ ตามรับสั่ง จึงกล่าว ขน
 ในท่ามกลางผู้ซึ่งมา ชุมชุมนุมกันนั้นว่า เจ้าพระยา กดาโหมทำ
 ราชการด้วยความกตัญญูต่อพระมหากษัตริย์ จึงยกราชสมบัติ

ถวาย ถ้าแม้รักจะชิงราชสมบัติครอบครองได้เองแล้ว ก็คงจะไม่
 พันทมือไปได้ ไม่ควรพระองค์ จะสงสัยเลย แต่จึงกล่าวต่อพวก
 มิตรสหายที่ประชุมอยู่ ณ ที่นั้นต่อไปว่า ถ้าเจ้าพระยาตากไตใหม่
 ต้องหาว่าเป็นผู้คิดการขบถ มิตรสหายจะพลอย ถูกหาว่าเป็น
 พวกขบถไปด้วย พวกเหล่านั้นจึงพร้อมกันให้เจ้าพระยาตากไตใหม่
 คิดการป้องกันแต่รับรองช่วยเหลือ ครั้นเมื่อตกลงพร้อมใจกันเช่น
 นั้นแล้ว เจ้าพระยาตากไตใหม่ก็จัดเรือมีพลประมาณ ๓๐๐๐ อาวุธครบ
 มือต้องมายังพระนครศรีอยุธยา แด่ขับเรือตฤกันเข้าไปใน
 พระนคร เพื่อจะจับกุมเอาตัวพระเจ้าแผ่นดิน แต่พระองค์ได้
 เสด็จหนีไปเสียก่อนนั้นแล้ว เจ้าพระยาตากไตใหม่จึงให้ ข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ ๒ นายไปตามจับมาได้ แด่ตั้งให้เอาตัวไป สำเร็จโทษ
 ตามประเพณีกษัตริย์ พระเชษฐาธิราชอยู่ในราชสมบัติสืบหนึ่ง
 กับเจ็ดเดือน

ครั้นแล้วเหล่าเสนาพศุมาตย์ราชปโรหิตทั้งหลายจึงอัญเชิญ
 เจ้าพระยาตากไตใหม่ ขึ้นครองราชสมบัติ ตาม ประเพณี แห่งผู้มีชัย
 แต่เจ้าพระยาตากไตใหม่มิได้รับ โดยกล่าวว่าพระเจ้าทรงธรรมยังมี
 พระราชโอรสอยู่อีก ดั่งสมควรที่จะยกขึ้นครองราชสมบัติ
 เหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลายจึงราชาภิเษกพระอาทิตย์วงศ์ ซึ่งมีพระ
 ชนมายุได้ ๘ พรรษาขึ้นผ่านพิภพกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา แต่
 ทรงนิยมเป็นอนทรามอยู่ทุกถนัดว่า พระมหากษัตริย์ ทายทรงพระ

เขาวุ่นวายนั้นจะจัดการบ้านเมืองนั้นไม่ได้ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ
จึงมีประสงค์ที่จะยกราชสมบัติให้เจ้าพระยาสุรสีห์ ตรีภพ
ต่อไป ฝ่ายเจ้าพระยาสุรสีห์ ตรีภพตระหนักเห็นว่าเหตุการณ์
พฤษภาทมิฬ ทง หาดายมีความเต็มใจที่จะมอบราชสมบัติให้โดย
สุจริตก็ยอมรับครอบครองราชสมบัติตามประสงค์ เจ้าพระยาสุรสีห์
ตรีภพขึ้นผ่านพิภพเมื่อ ค.ศ. ๑๖๓๓ (จุลศักราช ๙๙๓ พ.ศ. ๒๓๗๕) ”

ตามข้อความในพระราชพงษาวดาร ที่กล่าวมานั้น ย่อมเห็นได้
ว่ามีเนื้อความใกล้เคียงกับเรื่องราวซึ่งได้มาจากที่ต่างๆ มาก ส่วน
จุดหมายเหตุของไทยซึ่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามมีรับสั่งให้รวบรวม
ชนนนั้น ย่อมเป็นธรรมดาที่จะต้องพิจารณาถึงกิจการที่เจ้าพระยา
สุรสีห์ ตรีภพกระทำในยุคนั้นให้อนุโลมไปในทางที่ดี เช่นถึงกับยกย่อง
เจ้าพระยาสุรสีห์ ตรีภพว่าได้ปฏิบัติกิจการด้วยความหวังดี แต่ผู้ชำนาญ
ในโบราณคดี คงจะรับว่าเจ้าพระยาสุรสีห์ ตรีภพมิได้แต่คงความร้อนรน
ที่จะฉวยเอาอำนาจอันใหญ่หลวงเช่นนั้น ทงมีข้อถึงคราวที่เจ้า
พระยาสุรสีห์ ตรีภพควรได้รับบำเหน็จอันสูงสุด กล่าวคือความเป็น
พระเจ้าแผ่นดิน เจ้าพระยาสุรสีห์ ตรีภพก็ยังยินยอมให้พระราชโอรส
ของพระเจ้าทรงธรรมทง ๒ พระองค์ ได้ราชสมบัติ แต่ถึงกระนั้น
ชาวต่างประเทศก็ยังคงพยานแห่งเหตุการณ์เหล่านี้ยังคงพากันตั้ง
ความเห็นว่า เจ้าพระยาสุรสีห์ ตรีภพเป็นผู้แย่งชิงราชสมบัติโดยตรง

๑ มีพระนามว่า “พระเจ้าปราสาททอง”

ตั้งจะเห็นได้ตาม ถ้อยคำ ของฉนวนลิตในตอนที่พรรณนา ถึงเหตุที่ประ
เทศสยามต้องขาดทางพระราชไมตรีกับยี่ปุ่นว่ามีอยู่ ๓ ประการ คือ

(๑) โสคุนมีความเกลียดชังพระเจ้าปราสาททองที่ได้คิดการ
เป็นชนกคือประเทศของตน เพราะตามลตทชทเกี่ยวกับรัฐประ
ศาสตร์โนบายเด็ดทชิแห่งส่วส่นาของชาวยี่ปุ่นยอมถอมันว่า ซ้าแผ่นดิน
ดินแม้จะเป็นผู้มีอำนาจวาศนาเพียงใด ก็ไม่มีลตทชทที่จะจัดการลับ
เบียดนพระมหากษัตริย์ผู้มีอำนาจเหนือตน ถึงพระมหากษัตริย์
พระองค์นั้นจะมีได้ครอบครองราชสมบัติโดยทำนองคลองธรรมก็ด
ทางที่ควรกคือจัดให้พระเจ้าแผ่นดินทรงมอบหมายราชกิจ ซึ่ง
พระองค์ไม่สามารถกระทำได้ โดยเรียบร้อยให้แก่ผู้ที่สามารถในทาง
รัฐประศาสน์คนใดคนหนึ่งเท่านั้น

(๒) เมื่อ ค.ศ. ๑๖๕๖ (จุลศักราช ๓๐๓๘ พ.ศ. ๒๑๙๙) เจ้า
ฟ้าไชยเคยมี่พระราชสาส์น มาปฏิเสชต่อโสคุนว่าไทยมิได้ขับไล่แด
ทำดาบบ้านเรือนยี่ปุ่น แต่โสคุนยังคงถือโกรช แดปลดงพระทัยคค
ขาดทางพระราชไมตรีซึ่งได้เคยมีมาแต่กาลก่อนนั้น โดยมีได้มีความ
อาดัยเดย

(๓) เมื่อ ค.ศ. ๑๖๓๖ (จุลศักราช ๙๙๘ พ.ศ. ๒๑๙๙) พระ
เจ้ากรุงยี่ปุ่นได้มีความมุ่งหมายอยู่ว่าจะยอม กระทำทางพระราชไม
ตรีกับต่างประเทศ ก็แต่ประเทศจีนแต่ฮอดันดาเท่านั้น

ตามข้อความที่กล่าวมาแล้วแต่ต้น จะเห็นได้ว่าทหารยี่มุ่น
ปฏิบัติหน้าที่เรียบร้อยเสมอมา จนตลอดพระราชวงศ์ของพระมหา
กษัตริย์แล้วในภายหลังยังได้เป็นใจเข้าด้วยเจ้าพระยาตากสิน แต่
ตั้งหน้ากระทำความชด้อยเหตุด้วยการประต้าง ๆ จนปรากฏอำนาจ
ขึ้นเป็นอันมาก ในขั้นต้นเจ้าพระยาตากสินเห็นว่าจางวาง
ทหารยี่มุ่นเหล่านี้โดยวิธีอนุญาตให้ตั้งทัพ่านกอาคารยี่มุ่นในดินแดน
ส่วนหนึ่ง แต่พระราชทานพร้อมทั้งดีดอื่น ๆ อีก แต่ต่อมาเจ้า
พระยาตากสินเกรงว่า เมื่อยอมให้ยี่มุ่นมีอำนาจขึ้น เช่นนั้น
ยี่มุ่น จะคิดการกำเริบ จึงประสงค์จะให้ชาวยี่มุ่นเหล่านี้ออกไป
จากประเทศสยามโดยทางดี หรือทางร้าย อย่างใดอย่างหนึ่งจึงได้
แต่ครั้นเมื่อชาวยี่มุ่น ออกจากประเทศสยามแล้ว เจ้าพระยาตาก
สินกลับเกรงว่าจะมีภัยขึ้น จึงยอมให้ยี่มุ่นเหล่านี้กลับเข้าไป
ตั้งภูมิดำเนาอยู่ตามเดิมอีก

ในที่สุด จะเห็นได้ว่าข้อความตามที่ทราบ จากถ้อยคำของ
วันวลิต และของบรรดานักประพันธ์ชาวฮอลันดาที่เป็นผู้มีโอกาสได้
ทราบเรื่องราวของประเทศสยามดี ในยุคนั้น เป็นหลักฐานให้
เชื่อถือข้อความเหล่านี้ได้ ยิงชน หนึ่งตำนานของบรรพตชอัสอิน
เคยซึ่งพรรณานเหตุการณ์ที่มาในโบราณนั้น ถ้าได้มารวบรวม
พิมพ์เป็นเล่มอย่างอิงดิชคอดเด็กชน ออฟสะเตตเปเปอ์ (English
collection of State Papers) ซึ่ง มาสเตอร์ออฟดีโรดซ์ (Master

of the Rolls) รวบรวมไว้แล้ว เห็นว่าจะเปนประโยชน์แก่การศึกษา
โบราณคดีแห่งประเทศตวันออกในสมัยนั้นเป็นอันมาก

ตามที่ปรากฏในพระราชพงษาวดาร ของประเทศสยาม ว่า
ชาวยุโรปที่ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยาม เป็นผู้ช่วยเหลือให้
สมเด็จพระนารายณ์ เสด็จขึ้นครองราชสมบัติเมื่อ ค.ศ. ๑๖๕๗
(จุลศักราช ๓๑๓๙ พ.ศ. ๒๒๐๐) นั้น ข้าพเจ้ายังมีได้เคยเห็นนัก
ประพนช ยมุนหรือที่เป็นชาวยุโรปคนใดกล่าวไว้เลย

มีหนังสือกล่าวถึงเรื่อง ยมุนในประเทศสยาม อยู่อีกฉบับหนึ่ง
คือ จดหมายเหตุระยะทางส่งฟาเธอร์ โรดส์ (Father Rhodes) ไป
ประเทศตวันออก พิมพ์ไว้ ในหนังสือชื่อสเตตออฟดิคริสเตียนเรลดิ
ยันอินไซแอม ค.ศ. ๑๖๖๖ (State of the Christian religion in Siam)
ปรากฏว่า มียมุน บางคนอพยพจาก ประเทศยมนุน เข้าไปตั้งพัก
อาศัยอยู่ในประเทศสยาม เพราะถูกความบีบคั้นในบ้านเมืองของ
ตน ยมุนเหล่านี้แจ้งแก่บิชอปแห่งเบรุต (Bishop of Beyrout) ว่า
มียมุน ๓๗๐ คนถูกประหารชีวิตในเรื่องถือศาสนาเป็นเหตุ หนึ่งใน
ในประเทศยมนุนถึงจะมีได้ มีพระเพือกกระทำพิธีในเวด้าเข้าถือศาสนา
กต พดเมืองของยมนุนที่พอใจนับถือคฤศตศาสนาก็ยังมีจำนวนทวี
ยิ่งขึ้นทุกที บิชอปผู้นั้นจึงแนะนำให้ชาวยมุนมีหนังสือถึงยมนุนพวก
ของตนว่า บิชอปมีความสงสารในความลำบากแค้นของ
ยมนุนเหล่านั้นอย่างยิ่ง แลว่าถ้าได้เข้าไปอยู่ในประเทศสยามแล้ว

บิชอปมีความยินดีจะให้เขาถือคฤหัสถ์ศาสนา”

เรื่องราวที่มี นักประพันธ์บรรยายไว้เมื่อครั้ง ชาวฝรั่งเศสไป
เยี่ยมเยือนประเทศสยามในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๕ แต่บรรดา
เรื่อง ที่เกี่ยวกับประเทศ สยาม ซึ่งผู้ อื่นเรียบเรียงไว้ เหล่านี้ มีประ
โยชน์มาก เพราะเรื่องราวอื่นๆ เพิ่มความรู้ ในเรื่องซึ่งเกี่ยวกับ
ชาวญี่ปุ่นที่ไปตั้งภูมิตำเนาอยู่ในประเทศสยาม แต่ทางตำเนิรแห่ง
พาณิชย์การของยี่ปุ่นเหล่านี้เป็นอันมาก ประเทศสยามในเวด
นั้นเคยมีคนครึ่งชาติที่เป็นบุตร หลานของชาว ไปจุกเกต มีภรรยา
เป็นชาวญี่ปุ่นถือศาสนาคริสต์เตียน เช่นลุงของภรรยาคอนด์แตน
ไคน์ฟอดคอน (เจ้าพระยาวิเศษเขนทร์) เขาก็เรียกกันว่า ยี่ปุ่นคนดี
(Ce bon japonais) ส่วนภรรยาคอนด์แตนไคน์มีผู้กล่าวกันว่าเป็น
ธิดาของชาวญี่ปุ่นถือศาสนาคริสต์เตียน แต่เป็นผู้ที่ได้อุปถัมภ์
เมืองเนียรเทศไปเหมือนกัน ในประเทศสยามเคยมีโรงเรียนสอน
คฤหัสถ์ศาสนา แต่มีเด็กยี่ปุ่นเป็นอันมากเล่าเรียนด้วย

ตาซาร์ด (Tachard) กล่าวว่า คอนด์แตนไคน์เคยอยู่ในสำนัก
ของชาว ยี่ปุ่นครึ่งหนึ่ง แต่ได้กล่าว ถึงทหาร ยี่ปุ่นว่า เคยเป็น
ทหารรักษาพระองค์ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา วิหารซึ่งคอน
ด์คนไคน์สร้างไว้แห่งหนึ่งนั้น ภายในมีภาพเขียนโดยฝีมือยี่ปุ่น
แสดงเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่ปรากฏในพระคัมภีร์ทั้งเก่าแต่ใหม่

เคมเพอร์ (Kaempfer) พวกรพเนจรผู้มชอได้ยงคนหนงทเคย
แวะเยียมเมืองไทยเมื่อเดิรทางมายี่ปุ่นใน ค. ศ. ๑๖๙๐ (จุดศักรวช
๓๐๕๒ พ. ศ. ๒๒๓๓) (เพราะเป็นขรรมนิยมเรือค้าขายของ
ฮอลันดา เมื่อจะมค้ำขายในประเทศยี่ปุ่น ต้องแวะกรุงศรีอยุธยา
เพื่อชอสินค้าของไทยมาขายในยี่ปุ่นด้วย) กล่าวว่ “มีหมู่บ้าน
ชาวยี่ปุ่นแลฮอลันดาอยูบนผงแม่น้ำเดยวกัน แต่บ้านชาวยี่ปุ่นอยู่
ใต้บ้านชาวฮอลันดา เรือดำทกดำวข้างตเหนือชาวยี่ปุ่นชอฮันยมอน
ชาวเมืองหิราโด ตั้งภูมิดำเนาอยู่ในประเทศสยามเป็นผู้ประจำ”

“ใน ค. ศ. ๑๖๘๒ (จุดศักรวช ๓๐๔๔ พ. ศ. ๒๒๒๕) ชาวยี่ปุ่น
คนหนง โดยดำรดำเกา ตำหนง ซึ่งเดิรทาง มะนิลา แต่ระหว่างทาง
ดำเกาดำนนอปปางดงใกล้เกาะเล็กแห่งหนง ซึ่งอยู่ห่างจากผง
ดุกอง (Lucon) แต่รอดชีวิตไปชนใต้ ทเกาะใหญ่ดำพร้อมกบคนเรือ
บางคน แต่มีผู้รักษากรจังหวัด ของจีน ผู้หนงช่วยจัดส่งจนถึง
จังหวัดมาเกา (Macao) แล้วจึงโดยดำรดำเกา ชาวไปจุดเกิดไป
เมืองบตดาเวีย แดเดิรทางย้อนกลับประเทศสยาม”

อนึ่งวแ่เดินดินได้แต่ดงแผนที่ ของประเทศสยามทง ๒ ผงแม่น้ำ
เจ้าพระยา แดกล่าวว่ “หมู่บ้านชาวยี่ปุ่นอยู่ในระหว่างหมู่บ้าน
รามัญแลโรงคัมสุราจีน ค่อนั้นไปก็เป้นหมู่บ้านชาวฮอลันดา สินค้า
ค้าของประเทศสยามซึ่งส่งมาขายในประเทศยี่ปุ่นนนั้น คือนงกวาง
แตหนงปลากกระเบนที่ยี่ปุ่นใช้สำหรับทำค้ำมคาวพ สถานที่ที่ชาว

ยบุนคงบ้านเรือนอยู่ในกรุงศรีอยุธยาขึ้น ถึงตัวร่องรอยแห่งบ้าน
 เรือนจะได้ดูญาติไปแต่บัดนี้ สถานที่ก็ยังมีปรากฏเป็นหลักฐานอยู่
 เหตุที่บ้านเรือนของยิบุน สืบสืบไป โดยมีตัวร่องรอยให้สังเกตเป็น
 เค้าดินขึ้น คงเป็นเพราะพม่า ทำลายเสียในสมัยเมื่อเข้าไปรุกรม
 ประเทศสยามนั่นเอง ในปัจจุบันนี้มีพงษ์พนธุของชาวยิบุน
 ครองหนเหล็ดอยู่ในประเทศสยามเลย ”

ในที่นี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณพระเจ้าอนงยาเชอกรมหลวง
 เทวะวงศ์วโรปการที่ได้ทรงพระกรุณาประทานความช่วยเหลือตรวจ
 รายนามของคนไทย ซึ่งข้าพเจ้า ยกขึ้นกล่าวไว้ให้ถูกต้อง แต่
 ขอขอบใจนาย อี. เอส. เฟรนซ์ แด่นายตบดยเยอาร์เชอรัคณะข้าราชการ
 ในสถานทูตอังกฤษ ที่ได้ช่วยเหลือในเรื่องซึ่งเกี่ยวกับพระราช
 พงษาวดารแห่งประเทศสยามเป็นอันมาก

